

วารสารวิชาการ
ศึกษิตาลัย
Sueksitalai Journal

P-ISSN : 2730-3330 ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2567)

E-ISSN : 2822-1168 Vol.5 No.2 (May – August 2024)

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 3 ฉบับ

พิมพ์จำนวน 500 เล่ม

ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน / ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม / ฉบับที่ 3 กันยายน-ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารศึกษิตาลัย เป็นวารสารวิชาการของวัดศรีสุมังคล์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเผยแพร่ผลงานวิจัย ผลงานสร้างสรรค์ และผลงานวิชาการของนักวิชาการ ในมิติทางด้านพุทธศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และสหวิทยาการ

บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

ที่ปรึกษา

พระเทพวชิรคุณ,รศ.ดร.

เจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระศรีวชิรโมลี

รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย

พระครูภาวนาธรรมโมชิต,ดร.

เจ้าคณะอำเภอเมืองหนองคาย

พระครูอนุกุลวรกิจ

เจ้าอาวาสวัดศรีสุมงคล

บรรณาธิการบริหาร

พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ,ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

พระมหาประหยัด ปญญาโร,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

กองบรรณาธิการ

พระเดชขจร ขนฺติโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาจันทน์ สิริวัฒน,ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ดร.กัมพล นะวัน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระธีระศักดิ์ ธมฺมาโร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

รศ.ดร.รักษนก แสงภักดีจิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

รศ.ดร.ไพโรจน์ บัวสุข

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ผศ.ดร.ปาริชาติ ทุมพันธ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

ดร.สกุล อันมา

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผศ.ดร.จิตาภา เร่งมีศรีสุข

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ผศ.ดร.เกษภา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

นายแสงจ้อย อินทรจักร

มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล

นายขจรศักดิ์ วิเศษสุนทร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 1

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

นายอภิวัฒน์ชัย พุทธจร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

นางอิงอร บุตรศรีมา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

พระมหาจยุทธ กิตติยุตโต

วัดโพธิ์ชัย (พระอารามหลวง)

พระมหาชิษณุพงศ์ สุทธิวิธเมธี

วัดชัยพร

งานบันทึกข้อมูล

พระเจษฎา จารุธมโม

วัดศรีสุ่มังคล์

นายกิตติศักดิ์ พรหมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

ศิลปกรรม

นายเทวราช เจริญเวทย์

พิสูจน์อักษร

นายสุวิทย์ ขาวนอก

นักวิชาการอิสระ

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

นายจันทวี ชัยสว่าง

ไวยาวัจกรวัดศรีสุ่มังคล์

นางสาวศุภร โหงษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

สำนักงาน : 962 หมู่ 9 วัดศรีสุ่มังคล์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

โทรศัพท์ : 086 889 4578, 087 853 1097

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ ถนนประจักษ์ศิลปาคม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 43000

โทรศัพท์ : 0-4246-0082

บทบรรณาธิการ

วารสารศึกษิตาลัยฉบับนี้ เป็นปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2567 ซึ่งเป็นวารสารราย 4 เดือน โดยวารสารศึกษิตาลัยได้รับการคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูลของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (ศูนย์ TCI) ได้ถูกจัดกลุ่มคุณภาพวารสารประจำปี พ.ศ. 2565 ให้เป็นวารสารที่มีคุณภาพกลุ่มที่ 2 (TCI ฐาน 2) และอยู่ในฐานข้อมูล TCI จนถึง 31 ธันวาคม 2567

วารสารฉบับนี้ มีจำนวน 10 บทความ แบ่งเป็นบทความวิชาการ จำนวน 2 บทความ และบทความวิจัย จำนวน 8 บทความ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บทความด้านพระพุทธศาสนาประยุกต์ จำนวน 1 บทความ ได้แก่ บทความวิชาการ เรื่อง สำนึกปฏิบัติธรรมกับพุทธวิธีการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในบริบทของสังคมไทย โดย อนันต์ คติยะจันทร์, พระมหาพิสิฐ วิสิษฐบุญโญ, สมพงษ์ แสนคุณท้าว, และกมลลักษณ์ ศรีวิรัตน์

กลุ่มที่ 2 บทความวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ จำนวน 1 บทความ ได้แก่ บทความเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านหนองเขื่อนช้าง: กรณีศึกษาพัฒนาการชุมชนและกลุ่มสตรีทอผ้า ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดย ไพรัช ฉัตรพิบูลย์ภูเวียง ห้าวเหิม, ยิ่งศักดิ์ คชโคตร, วีระนุช แยมยิ้ม, และอุเทน วัชรชิโนรส

กลุ่มที่ 3 บทความด้านการบริหารจัดการองค์กร จำนวน 2 บทความ ประกอบด้วยบทความวิจัย เรื่อง แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย โดย อีระพงษ์ บุบผาดา, และสิทธิชัย สอนสุภี และบทความวิจัยเรื่อง แนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนตำบล โดย ศิวิน นุกุลกิจ

กลุ่มที่ 4 กลุ่มบทความด้านศึกษาศาสตร์ จำนวน 4 บทความ ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย โดย สุรัชดา นันทอง, และสิทธิชัย สอนสุภี บทความวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย โดย ณัฐธิชา ทองยี่น, พิมพ์พร จารุจิตร บทความวิจัยเรื่อง การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ โดย จิตติศักดิ์ แดนดงเมือง, อธิราชย์ นันชนันต์, พิจิตรา ธงพานิช และบทความวิจัยเรื่อง นิราศลอนดอน: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวกที่คนไทยมีต่อภาพลักษณ์ของประชาชนชาว

อังกฤษ โดย พระมหาจันทงค์ สิริวิณโณ (ผมไผ่), พระมหาอำพล ธนปญโญ (ชัยสารี), พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ (อัสสาร), พระมหาเกริกเกียรติ นิรุติเมธี (ไพศาลเจริญลาภ) มุัจฉรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์, วัฒนา มุลเมืองแสน

กลุ่มที่ 5 กลุ่มบทความด้านนิติศาสตร์ จำนวน 2 บทความ ได้แก่ บทความวิจัยเรื่อง แนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา โดย วชิรินทร์ เจริญหล่อ และบทความวิจัยเรื่อง ปัญหาความรับผิดทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม โดย นิชาภา วงษ์ปัญญา, ปรมารณ วีระพันธ์, ดามร คำไตรย์

บทความทั้ง 10 บทความนี้ ผ่านการกลั่นกรองจากกองบรรณาธิการ และได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งตรงกับสาขาวิชานั้น ๆ และผู้นิพนธ์ได้แก้ไขตามผู้ทรงคุณวุฒิแนะนำแล้ว จึงทำให้บทความมีคุณภาพ สามารถนำไปอ้างอิงในทางวิชาการได้

ขอขอบคุณผู้นิพนธ์ทุกท่าน ที่ส่งบทความมาตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้สละเวลาในการอ่าน ให้คำแนะนำ และประเมินบทความด้วยความเป็นกัลยาณมิตร และขอขอบคุณกองบรรณาธิการทุกท่านที่ได้ทุ่มเทแรงกายแรงใจในการจัดทำวารสารฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วง สามารถเผยแพร่ทันตามกรอบเวลาตามที่วารสารกำหนดไว้

(พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการบริหาร

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กองบรรณาธิการ	ก-ค
บทบรรณาธิการ	ง-จ
สารบัญ	ฉ-ช
บทความวิชาการ	
สำนักปฏิบัติธรรมกับพุทธวิธีการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมในบริบทของสังคมไทย	1-14
DHAMMA PRACTICE CENTER WITH BUDDHIST TEACHING METHODS TO IMPROVE QUALITY OF LIFE AND ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF THAI SOCIETY	
อนันต์ คติยะจันทร์, พระมหาพิสิฐ วิสิษฐปญโญ, สมพงษ์ แสนคุณท้าว, กมลลักษณ์ ศรีวิรัตน์	
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านหนองเขื่อนช้าง: กรณีศึกษาพัฒนาการชุมชนและกลุ่มสตรีทอผ้า ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	15-28
LOCAL HISTORY OF BAN NONG KHUEAN CHANG: A CASE STUDY OF COMMUNITY DEVELOPMENT AND WOMEN'S WEAVING GROUP IN THA SONG KHON SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, MAHA SARAKHAM PROVINCE	
พีรภัทร ฉัตรพิบูลย์ภูเวียง ท้าวเหิม, ยิ่งศักดิ์ คชโคตร, วีระนุช แยมยิ้ม, อุเทน วัชรชีโนรส	
บทความวิจัย	
แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย	29-42
GUIDELINES FOR ENHANCING THE HAPPY WORKPLACE ORGANIZATION OF KHON KAEN UNIVERSITY NONG KHAI CAMPUS	
ธีระพงษ์ บุปผาดา, สิริชัย สอนสุภี	

แนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับ องค์การบริหารส่วนตำบล	43-56
GUIDELINES FOR DETERMINING THE QUALIFICATIONS OF ADMINISTRATORS OF LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATIONS AT SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION LEVEL	
ศิวัช นุกูลกิจ	
แนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย	57-70
GUIDELINES FOR EDUCATIONAL QUALITY ASSURANCE MANAGEMENT OF SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATION SERVICE AREA OFFICE NONG KHAI	
สุรัชดา นันทอง, สิทธิชัย สอนสุภี	
แนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย	71-84
GUIDELINES FOR DEVELOPING HUMAN RELATIONS SKILLS OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE JURISDICTION OF THE NONG KHAI	
ณัฐธิชา ทองเย็น, พิมพ์พร จารุจิตร	
การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดย การจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ	85-98
THE DEVELOPMENT OF READING AND WRITING SKILLS OF 3 RD GRADE STUDENTS BASED ON ACTIVE LEARNING AND COLLABORATIVE LEARNING OF AN ENGLISH COURSE	
จิตติศักดิ์ แดนดงเมือง, อธิราชย์ นันชนันตี, พิจิตรา ธงพานิช	
นิราศลอนดอน: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวกที่คนไทยมีต่อภาพลักษณ์ ของประชาชนชาวอังกฤษ	99-112
NIRAT LONDON: ANALYTICAL STUDY OF POSITIVE ATTITUDE OF THAIS TO THE IMAGE OF ENGLISH PEOPLE	

พระมหาจำนงค์ สิริวณฺโณ (ผมไผ), พระมหาอำพล ธนปญฺโญ (ชัยสารี),
พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ (อัสสาร), พระมหาเกริกเกียรติ นิรุติเมธี
(ไพศาลเจริญลาภ) มุจรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์, วัฒนา มุลเมืองแสน

**แนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของ
จำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา 113-126**

GUIDELINES FOR DETERMINING THE QUALIFICATIONS OF VOLUNTEER
LAWYERS TO PROTECT THE RIGHTS OF DEFENDANTS OR ACCUSED IN
A CRIMINAL CASE

วัชรินทร์ เหยียญหล่อ

**ปัญหาความรับผิดชอบทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์
ในวิชาชีพเวชกรรม 127-140**

THE PROBLEM OF MEDICAL LIABILITY FROM USING OF
ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY IN THE MEDICAL

ณิชาภา วงษ์ปัญญา, ปรมารณ วีระพันธ์, ดามร คำไตรย์

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารศึกษิตาลัย 141-141

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ 142-155

บทความวิชาการ

สำนักปฏิบัติธรรมกับพุทธวิธีการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ในบริบทของสังคมไทย*

DHAMMA PRACTICE CENTER WITH BUDDHIST TEACHING METHODS
TO IMPROVE QUALITY OF LIFE AND ENVIRONMENT IN THE CONTEXT
OF THAI SOCIETY

อนันต์ คติยะจันทร์

Anan Katiyachan

พระมหาพิสิฐ วิสิษฐบุญโญ

Phramaha Phisit Visitthapanyo

สมพงษ์ แสนคุณท้าว

Sompong Sankoontown

กมลลักษณ์ ศรีวิรัตน์

Kamonlak Sriwirat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

E-mail: anan.kati@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพุทธวิธีการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของสำนักปฏิบัติธรรม และเพื่อศึกษารูปแบบของสำนักปฏิบัติธรรมในบริบทของสังคมสมัยใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันมีสำนักปฏิบัติธรรมที่มุ่งเน้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตกับสิ่งแวดล้อมตามหลักพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น โดยมีระเบียบข้อกำหนดในการจัดตั้งสถานที่ปฏิบัติธรรม เพื่อใช้ในการอนุเคราะห์แก่ประชาชนได้เข้าไปศึกษาหลักธรรมคำสอน โดยในประเทศไทยมีสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ 5 สาย ได้แก่ 1. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายพุทธ – โธ ตามแนวของหลวงปู่มั่น ฐิตโต 2. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายสัมมา – อะระหัง ตามแนวของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ 3. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายพอง – ยุบ ตามแนวของสมเด็จพระพุทธาจารย์

*Received: 10 August 2024; Revised: 23 August 2024; Accepted: 28 August 2024

(อาจ อาสภมหาเถร) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหาร 4. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายอานาปานสติ ตามแนวของหลวงพ่อฟุทธทาสภิกขุ และ 5. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายเคลื่อนไหว ตามแนวของหลวงปู่เทียน จิตตสุโภ ในส่วนของการศึกษารูปแบบของสำนักปฏิบัติธรรมในบริบทของสังคมสมัยใหม่ พบว่า การจัดตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตกับสิ่งแวดล้อมในสังคมปัจจุบัน โดยแยกประเด็นศึกษาแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวคิดพระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม สำนักปฏิบัติธรรมในบริบทของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งวัดได้ปรับตัวในการสร้างสถานที่สัปปายะ ด้วยหลัก 5 ส ได้แก่ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ สร้างนิสัย ทำให้เด็กยุคใหม่หันมาสนใจและเข้าสู่สำนักปฏิบัติธรรมในรูปแบบนี้มากขึ้น เพราะวัดมีความสะอาด มีความปลอดภัย มีความน่ารื่นรมย์

คำสำคัญ: สำนักปฏิบัติธรรม, พุทธวิธีการสอน, คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

Abstract

This article aims to study the Buddhist teaching method to develop the quality of life and environment of meditation practice centers and to study the form of meditation practice centers in the context of Thai modern society. The results of the study found that at present, more meditation practice centers focus on developing the quality of life and environment according to the principles of Buddhism. There are regulations and conditions for establishing meditation practice centers to facilitate people to study the principles of Dhamma teachings. There are 5 meditation practice centers in Thailand: 1) Meditation Centers in Bud-dho Practice which is the lineage of Luang Pu Man Phurithatto, 2) Meditation Centers in Samma-arahang Practice which is the lineage of Phramongkolthepmuni (Sodh Chanthasaro) of Wat Paknam Phasicharoen, 3) Meditation Centers in Pong-yup Practice which is the lineage of Somdej Phrabuddhacarya (Aj Asabha Mahathera) of Wat Mahathat Yuwaratrangsarit Ratchavoramahavihara, 4) Meditation Centers in Anapanasati Practice which is the lineage of Luang Por Buddhadasa Bhikkhu, and 5) Meditation Centers in Moving Practice which is the lineage of Luang Por Thien Jittasubho. In part of the study of the form of

meditation practice centers in the context of Thai modern society, it was found that the establishment of Vipassana Meditation Centers in Thailand promotes quality of life and the environment in today's society. Separate issues to study the concept of quality of life development, Buddhism and the environment, meditation centers in the context of Thai modern society, which has adapted in creating a supply place with the principle of 5 S's: Sa-sang (tidy), Sa-duak (set in order), Sa-ard (clean), Suka-luksana (hygiene), and Sang-nisai (build good habits). It makes a new generation of children more interested in entering meditation centers in this form because of their cleanliness, safety, and pleasure.

Keywords: Dhamma practice center, Buddhist Method, Quality of life and environment.

บทนำ

ในสมัยพุทธกาล พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แบ่งการศึกษาไว้เป็น 2 อย่าง ได้แก่ 1. การศึกษาในรูปแบบคันถธุระ เป็นการศึกษาเล่าเรียนในสำนักที่มีพระมหาเถระอบรมสั่งสอน เป็นพระเถระที่แตกฉานในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สำนักพระอุบาลีเถระ ให้การศึกษาด้านพระวินัย สำนักพระสารีบุตรเถระ ให้การศึกษาด้านพระอภิธรรม เป็นต้น และ 2. การศึกษาในรูปแบบวิปัสสนาธุระ แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน โดยมีการเรียนการสอนในระดับพระอุปัชฌาย์ จนถึงระดับเจ้าสำนัก ซึ่งบางรูปอาจมาเรียนกรรมฐานจากสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเองก็มี

ส่วนในประเทศไทยยุคแรก ๆ สถานที่สำหรับบำเพ็ญจิตภาวนาจะเรียกกันว่า “สำนักกรรมฐาน” หรือ “สำนักวิปัสสนา” คือการปฏิบัติธรรมกรรมฐานระดับจิตเรียกว่า “สมถะ” ระดับปัญญารู้แจ้งสภาวะเรียกว่า “วิปัสสนา” ในปัจจุบันนี้เหมือนว่าคำเหล่านี้จะเลื่อน ๆ หรือหายไป คำว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” เป็นการเรียกแบบรวม ๆ หรือคลุม ๆ ไป แต่ลักษณะการจัดรูปแบบ และขอบเขตการปฏิบัติกลายเป็นจำเพาะลงไปในเรื่องสมถะ เรื่องวิปัสสนา เน้นในระดับของจิตภาวนา ปัญญาภาวนา หรือที่สมัยก่อนชอบเรียกกว้าง ๆ ว่า “กรรมฐาน” เกิดขึ้นมาแทน และแพร่หลาย ซึ่งเป็นเรื่องของภาษา เรื่องถ้อยคำกับความนิยมตามสภาพจิตสภาพปัญญาของยุคสมัย (พระมหาอุทัย พลเทโว, 2561)

คำว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” ในที่นี้ จะหมายถึงหน่วยย่อยที่ซ่อนอยู่ในวัด หรือมหาวิทยาลัย เพื่อเสริมเต็มเน้นคุณสมบัติด้านหนึ่งของวัดนั้นหรือมหาวิทยาลัย มีสถานที่เป็นส่วนพิเศษสำหรับผู้

ต้องการเข้าอยู่ปฏิบัติธรรม ส่วนคำว่า “วัด” จะมีความหมายที่กว้าง ลึกซึ่งมากมายหลายประการ ดังเช่นคำกล่าวของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ที่ว่า “วัด” มีความหมายกว้างลึกทั่วรอบมากมายยิ่งกว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” เช่น ในทางนิเวศและเนื้อตัวของชีวิต ถ้ามีวัดอยู่ สำนักปฏิบัติก็เป็นส่วนเสริมเติมเน้นคุณสมบัติด้านหนึ่งของวัดนั้น จัดสถานที่เป็นส่วนพิเศษให้สำหรับผู้ที่ต้องการเข้าอยู่ปฏิบัติ แล้วก็เรียกชื่อตรงไปตามนั้นว่าสำนักกรรมฐาน เหมือนเป็นหน่วยย่อยที่ซ่อนอยู่ในวัด (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560)

สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ถือเป็นหัวใจหลักในการประกาศพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่เหมือนกับศาสนาอื่น ๆ และเป็นหัวใจหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงยุคปัจจุบัน ดังนั้น สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทยนั้น ถือว่ามีอยู่หลายสำนัก และแต่ละสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่างก็มีวิธี รูปแบบการปฏิบัติที่แตกต่างกัน ซึ่งในปัจจุบันสามารถแยกได้ 5 สำนัก ได้แก่ 1. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายพุท – โธ ตามแนวของหลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต 2. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายสัมมา – อระหัง ตามแนวของพระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ 3. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายพอง – ยุบ ตามแนวของสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) วัดมหาธาตุฯ 4. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายอานาปานสติ ตามแนวของหลวงพ่อกุศลทาส ภิกขุ และ 5. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายเคลื่อนไหวก ตามแนวของหลวงพ่อกุศลทาส ภิกขุ ซึ่งในปัจจุบันหลายสำนักมีสาขามากมาย ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งหลายสำนักวิปัสสนากรรมฐานได้รับการขึ้นทะเบียนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ซึ่งให้การรับรองและเป็นสถานที่ที่มีความเป็นสปปายะ สะดวก สบาย และมีมิติทางสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น

การทำสมาธิเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเป็นปัจจัยที่ทำให้เด็กสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งรอบตัวได้ หากนักเรียนคนใดมีสมาธิบกพร่อง เช่น มีสมาธิในช่วงเวลาสั้น ไม่สามารถตั้งใจทำอะไรได้นานพอ การเรียนรู้ของนักเรียนก็คงไม่ต่อเนื่อง หยุดชะงักเป็นช่วง ๆ หรือเรียนรู้ได้เพียงเล็กน้อย ทั้งที่มีสิ่งต่าง ๆ อีกมากมายที่จะต้องรู้ เช่น ถ้านักเรียนไม่มีสมาธิฟังครู นักเรียนก็อาจจะได้ยินครูพูดเพียง 5 นาทีแรกเท่านั้น และที่เหลืออีกเกือบชั่วโมง นักเรียนก็จะใจลอยวกแวกไปตามสิ่งที่อยู่รอบตัว สรุปว่า ชั่วโมงนั้นนักเรียนเก็บความรู้จากครูเพียงร้อยละ 5 ในขณะที่คนอื่นเก็บได้เกือบถึงร้อยละ 80 (อุมพร ตรังคสมบัติ, 2544)

ในปัจจุบันมีการจัดอบรมวิปัสสนากรรมฐานกันอย่างแพร่หลาย ทำให้ปรากฏรูปแบบของการปฏิบัติมากมายที่เกิดจากการอบรมสั่งสอน ประสบการณ์ การประยุกต์เพื่อใช้เป็นอุบายในการฝึกกรรมฐานของวิปัสสนาจารย์ทั้งพระภิกษุและฆราวาส หรือสอนวิธีกำหนดอารมณ์หลักสำหรับผู้ปฏิบัติใช้ภาวนาเพื่อผูกโยงใจให้มั่นไว้อยู่กับกรรมฐาน โดยมักใช้คำบริกรรมภาวนาต่าง ๆ กัน เช่น วิธีการสอนนั่งสมาธิอาจจะสอนให้ใช้คำบริกรรม “พอง-ยุบ” หรือบริกรรมว่า “พุท-โธ” บางอาจารย์ก็สอนให้นั่งหลับตาทำสมาธิ แต่ให้เจริญสติเป็นจังหวะต่าง ๆ ของการเคลื่อนไหว และวิธีการสอนเดินจงกรมบางสำนักก็ให้มีสติสัมปชัญญะในขณะเดิน โดยไม่ต้องมีคำบริกรรมใด ๆ แต่บางสำนักก็ให้ฝึกเดินจงกรมด้วยการใช้คำบริกรรมให้ตรงกับก้าวเท้าเดินในปัจจุบันขณะนั้น ๆ เช่น ขวย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ อีกทั้งวิธีการสอนการกำหนดอริยาบถย่อย บางสำนักก็ให้บริกรรมให้ทันปัจจุบันในขณะที่ยกมือไปจับสิ่งของต่าง ๆ ว่า ยกหนอ ไปหนอ จับหนอ แต่บางสำนักห้ามกล่าวคำบริกรรมใด ๆ (ทั้งเปล่งเสียงพูดออกมา หรือแม้แต่บริกรรมในใจ) โดยให้กำหนดรู้จรดไปที่สภาวะของรูปและนามหรือที่ปรากฏเฉพาะหน้าในขณะที่ทำกิจต่าง ๆ เป็นต้น (พระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุไร), 2561)

จากความสำคัญของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ในอดีตจะทราบเฉพาะพระสงฆ์ แต่ปัจจุบันประชาชนทั่วไปที่มีความสนใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีมากยิ่งขึ้น จึงทำให้เกิดสำนักปฏิบัติธรรมแพร่กระจายไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย และผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเมื่อปฏิบัติจนจิตเกิดความสงบแล้ว พบว่า ความสงบสุขนั้นมีอยู่จริง จึงทำให้สุขภาพกาย สุขภาพใจดีขึ้นจะได้ประชาสัมพันธ์บอกต่อ ๆ กันถึงสถานที่ปฏิบัติธรรมต่าง ๆ จึงเกิดเป็นรูปแบบและวิธีการสอนของแต่ละสำนักขึ้นในปัจจุบัน

แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต

คำว่า “พัฒนา” โดยรูปศัพท์แล้วมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Development แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิมหรืออาจก้าวหน้าไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณ ปรียากร, 2554)

วิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ ล้วนเกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งได้มีการวิวัฒนาการตามลำดับ ดังนี้ (1) การพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ (2) การพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ (3) การพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้และนำธรรมชาติ

มาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Better Change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (Better Speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (Better Life) กว่าเดิม ในด้านคุณภาพและปริมาณ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2554)

ในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาเองนั้น ได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นอย่างแรก ได้แก่ ศีล 5 ซึ่งเป็นหลักพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของมนุษย์ก็ได้ สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงประเด็น “จิตวิทยาชี้แนะการศึกษาให้พัฒนาคนอย่างถูกทาง พฤติกรรมการกินอยู่ที่พัฒนา บ่งชี้ว่าการศึกษาได้เริ่มต้น” ในหนังสือพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยจิตวิทยาแบบยั่งยืนเอาไว้ว่า เวลานั้นมนุษย์พัฒนามาถึงจุดหัวต่อนี้ หมายความว่า เราได้ประสบปัญหาจนกระทั่งว่า มันทำให้เราต้องคิดในแง่นี้ จิตวิทยาก็จะต้องพิจารณาเรื่องนี้ด้วย ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมนุษย์หรือสิ่งที่มนุษย์จะกระทำนั้น ทำอย่างไรจะให้เกิดประโยชน์ที่เกื้อกูลทั้ง 3 ส่วนอย่างนี้ จนกระทั่งเราสามารถพูดได้ว่า สิ่งใดที่เกื้อกูลต่อชีวิตก็เกื้อกูลต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย สิ่งใดที่เกื้อกูลต่อสังคมก็เกื้อกูลต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมด้วย สิ่งใดที่เกื้อกูลสิ่งแวดล้อมก็เกื้อกูลต่อชีวิตและสังคมด้วย ถ้าเราสามารถทำได้ถึงขั้นนี้ อันนี้คือการพัฒนาที่ยั่งยืน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543) นอกจากนี้แล้วพระพุทธศาสนาเองยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศด้วย ดังที่ ปวญ อังภาภรณ์ ที่ได้เสนอแนวคิดบทบาทของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการพัฒนาประเทศไว้ว่า ถ้าปราศจากศีลธรรมเสียแล้ว การพัฒนาประเทศไม่ว่าจะพัฒนาไปทางไหน ย่อมจะบกพร่องและไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะพัฒนาไปในด้านเป้าหมายซึ่งจะผิด ผลสุดท้าย อาจจะทำให้พัฒนาไปทางไหนที่จะเห็นความเจริญทางวัตถุซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องที่สำคัญแท้ ๆ คือ ความเจริญในทางปัญญาและในทางศีลธรรม การขาดจากศีลธรรมนั้นจะทำให้โลกเสื่อมโทรม พระพุทธศาสนาจะช่วยเหลือในการพัฒนาชาติได้ดั่งนั้น ย่อมอาศัยพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสื่อสำหรับสืบพระศาสนา และการที่พุทธศาสนาจะช่วยให้มีการพัฒนาชาติได้ดีจริง ๆ ก็คือ อาศัยหลักเกณฑ์บางประการ ดังนี้

- 1) ความเชื่อในพุทธศาสนา ต้องเป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ไม่เจือปนความเชื่อถือโชคลางทางไสยศาสตร์ พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “คนโง่นั้นมีแต่พิเคราะห์ดวงดาว” ฉะนั้น ในการที่จะทำให้นุษย์โลกมีความสมบูรณ์ทั้งในด้านวัตถุและสติปัญญา ก็ควรจะพัฒนาศาสนาใหม่ให้เกิดความบริสุทธิ์
- 2) ความเชื่อในพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีมูลฐาน ตั้งอยู่ในเหตุผลและวิชา ไม่ใช่ตั้งอยู่ในความเชื่อโดยมโนอย่างเดียว หรือวิชา พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย อย่าพึงเชื่อสิ่งใดเพียง

เพราะที่ได้ฟังตาม ๆ กันมา หรือเพราะเคยเห็นเช่นนั้น ๆ ต่อมา ฯลฯ ท่านจงเอาข้อที่ได้เห็น ได้ฟัง ได้ไตร่ตรองดูด้วยเหตุผลจนเกิดความชัดเจนแล้วจึงค่อยเชื่อ

3) การที่จะนำเอาคำสอนของพุทธศาสนามาประยุกต์กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งลักษณะของสังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ จึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง วิธีการประยุกต์พระธรรม ซึ่งเป็นอมตะอยู่แล้ว มาใช้กับสภาพปัจจุบัน ซึ่งจะต้องมีการศึกษาและวิจัยอย่างถ่องแท้

4) การพัฒนานั้น จำเป็นที่จะต้องใช้ทางโลกและทางธรรม เพราะฉะนั้น ทางฝ่ายพระสงฆ์ทางฝ่ายบ้านเมืองที่ดี ต้องร่วมมือกันอย่างมาก มีหลายกรณีที่ฝ่ายบ้านเมืองเพิกเฉยต่อความสำคัญของวัดในชนบทและในเมือง และเพิกเฉยต่อความสำคัญของการเป็นผู้นำของพระสงฆ์ในหมู่บ้าน ถ้าความร่วมมือทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาสดำเนินไปด้วยดี ก็จะเป็นประโยชน์ทั้ง 2 เปลี่ยนแปลงเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพชีวิตนั้น มีความสำคัญกับทุกคน ถ้าทุกคนมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะทำให้อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (ปวญ อังภากรณ์, 2530)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การพัฒนาในหลักทางพระพุทธศาสนานั้น จะเริ่มพัฒนาที่คนก่อนเสมอ โดยหลักที่ใช้ในการพัฒนาคือ หลักของศีล 5 เพราะ ศีล คือ ความปกติ เมื่อบุคคลตั้งอยู่ในศีลแล้ว สังคมนั้น ๆ ก็จะปกติสุข เมื่อบุคคลมีศีลสมบูรณ์ ก็จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตนเอง พัฒนาชุมชน และพัฒนาสังคมต่อไป

พุทธวิธีการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการพัฒนาทั้งในส่วนของบุคคลและสังคม แต่จะเน้นที่การพัฒนาคน เพราะเมื่อคนพัฒนาแล้ว ทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน สังคม และเป็นการพัฒนาที่ทำให้เกิดผลของการพัฒนาอย่างแท้จริง เป้าหมายของการพัฒนาคือการปลดปล่อยตนเองให้พ้นจากความทุกข์ทางกายและทางจิตใจ โดยการให้ความสำคัญกับความสุขทางจิตใจอันเกิดจากคามมีอิสรภาพที่พึ่งตนเองได้และความเข้มแข็งของบุคคลและสังคม ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นระดับการพัฒนาประการหนึ่ง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เป็นเครื่องพัฒนา ทำให้เจริญ ทำให้เป็นให้มีขึ้น ผูกอบรม คือ ภาวนา มี 4 ประการ คือ

1) กายภาวนา หมายถึง การเจริญ การพัฒนากาย การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อกันเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้ง 5 ด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณไม่ให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

2) สีสภาวนา หมายถึง การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน

3) จิตภาวนา หมายถึง การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

4) ปัญญาภาวนา หมายถึง การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งธรรมชาติ มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกับธรรมชาติ ดังนั้นพระพุทธศาสนากับธรรมชาติดังมีความสัมพันธ์กันตั้งแต่เริ่มแรก ดังคำกล่าวที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้งธรรมและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ จนสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการดับทุกข์ให้พระองค์เองได้ ทรงอุทิศพระชนม์ชีพหลังการตรัสรู้เพื่อประกาศความสำคัญของธรรมชาติ กฎธรรมชาติและวิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องสอดคล้องกับธรรมชาติ กฎธรรมชาติและวิธีปฏิบัติตนให้ถูกต้องและสอดคล้องกับธรรมชาติ เพื่อที่จะได้ดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติอย่างสันติสุข (พระมหาจรรยา สุทธิญาณ, 2536) พระพุทธองค์ทรงใส่ใจในความแตกต่างระหว่างบุคคลผู้ที่พระองค์ทรงสอน ทั้งในระหว่างเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดถึงแม้บุคคลที่ไร้ซึ่งสติปัญญา พระพุทธองค์ก็ทรงมีวิธีการสอนที่แยบคาย โดยให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ โดยนำเอาหลักภาวนามาเป็นตัวพัฒนาบุคลิกภาพก่อน ต่อมาเป็นพัฒนาด้านความประพฤติ พัฒนาด้านจิตใจ และส่งเสริมให้เกิดปัญญา

ดังนั้น วัดทุกวัดควรจะต้องให้มีการศึกษาอบรมภาคปฏิบัติภาวนาธรรม และควรให้มีการเข้มงวดกวดขันความประพฤติปฏิบัติของพระภิกษุสามเณร ให้อยู่ในศีลาจารวัตรที่งดงามด้วยมาตรการที่เข้มแข็งจริงจังและต่อเนื่อง ควรจัดให้มีการอบรมสมณวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่สาธุชนพุทธบริษัท เปิดโอกาสให้ญาติโยมทั่วไปมีโอกาสบำเพ็ญกุศล ปฏิบัติธรรม สร้างคุณงามความดี ทั้งทาน ศีลและภาวนาไปด้วยกัน และประการสำคัญ คือ เจ้าอาวาสจะต้องเป็นผู้นำ ลงมือศึกษาทั้งภาคปริยัติและ

ภาคปฏิบัติด้วยตนเอง ทั้งชักนำส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและญาติโยมมองเห็นคุณค่าของการปฏิบัติพระสัทธรรม เพื่อให้เกิดความสันติสุข (พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล), 2549) เพราะสติมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต ทั้งกับบุคคลที่มีจุดหมายในชีวิตเพื่อเข้าถึงความสุขในปัจจุบัน ปลายภพ หรือความสุขอันสูงสุดคือ การเข้าถึงพระนิพพาน สติ นับว่าเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้บรรลุจุดหมายดังกล่าว อย่างไรก็ตาม สติเป็นเพียงเครื่องมือเกื้อหนุน เพราะการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ยังจำเป็นต้องอาศัยหลักปฏิบัติอื่นตามระดับของผู้ฝึกปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา เบื้องต้นคือ ระดับของการเป็นโสดาบัน ที่ในระหว่างการฝึกปฏิบัติเรียกว่า โสดาปัตติมรรค หรือทางที่ทำให้ไปสู่การเป็นโสดาบันที่มีศีล 5 เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติที่สำคัญ และนับว่าเป็นเรื่องที่อุบาสกอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาพึงปฏิบัติ สติกับศีลสัมพันธ์ในแง่ของสติคือความตั้งใจมั่น (สตินทรีย์) ทำให้ไม่ประมาทในการไม่ก้าวล่วงละเมิดศีล ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงสติกับการดำเนินชีวิตจำต้องมีศีล 5 มาเกี่ยวข้องในฐานะเป็นหลักประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่มนุษย์พึงมีต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคมสิ่งแวดล้อม ที่ต้องอาศัยสติเป็นเครื่องกำกับการกระทำควบคุมความประพฤติทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ (จงลักษณ์ เผือกผิวงค์, 2560)

ดังนั้น บทบาทที่สำคัญของสำนักปฏิบัติธรรมในหลาย ๆ สำนัก ได้ใช้พุทธวิธีการสอนที่เน้นหลักของภavana 4 เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคน คือ 1. กายภาวนา พัฒนาให้ร่างกายของผู้มาปฏิบัติมีความแข็งแรง มีสุขภาพที่ดีก่อน 2. ศีลภาวนา พัฒนาด้านพฤติกรรมของแต่ละคนให้มีความพร้อมและมีพฤติกรรมที่ดีงาม ทั้งทางกาย วาจา ใจ 3. จิตภาวนา พัฒนารูปแบบการบริหารจิตใจ สร้างความสงบภายในจิตใจ และ 4. ปัญญาภาวนา พัฒนาองค์ความคิดให้เห็นสภาวะความเป็นจริงของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักพุทธวิธีการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

สำนักปฏิบัติธรรมในบริบทของสังคมสมัยใหม่

ในปัจจุบันนี้ การจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรม จะต้องดำเนินการผ่านกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมีขั้นตอนเสนอเรื่องขอจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติ ดังนี้ (กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553)

ขั้นตอนที่ 1 เจ้าคณะจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการจัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด คัดเลือกวัดที่เหมาะสม แล้วแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกทราบ

ขั้นตอนที่ 2 เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดยื่นหนังสือขอจัดตั้งต่อคณะกรรมการจัดตั้งตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ. 1)

ขั้นตอนที่ 3 เจ้าคณะจังหวัด ประธานคณะกรรมการจัดตั้ง รายงานเสนอเจ้าคณะภาค ตามแบบที่กำหนด (แบบ สธจ. 2)

ขั้นตอนที่ 4 เจ้าคณะภาคพิจารณาลงนามเสนอความเห็นและรายงานเสนอต่อ เจ้าคณะใหญ่

ขั้นตอนที่ 5 เจ้าคณะใหญ่พิจารณาลงนามเสนอความเห็นนำเข้าที่ประชุมมหาเถร สมาคมด้วยตนเองในฐานะกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง หรือส่งเรื่องโดยตรงให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือส่งเรื่องคืนให้เจ้าคณะจังหวัดดำเนินการจัดส่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ดำเนินการจัดทำวาระเพื่อนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติ

ขั้นตอนที่ 6 เลขาธิการมหาเถรสมาคมนำเสนอที่ประชุมมหาเถรสมาคมพิจารณาอนุมัติจัดตั้งเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ 7 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จัดทำมติมหาเถรสมาคมแจ้งให้เจ้าคณะจังหวัดทราบ และขึ้นทะเบียนเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด

ขั้นตอนที่ 8 เจ้าคณะจังหวัดแจ้งเจ้าอาวาสวัดที่เป็นสถานที่จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดทราบเพื่อดำเนินกิจกรรมจัดการศึกษาปฏิบัติธรรมให้แก่พุทธบริษัทต่อไป

ขั้นตอนที่ 9 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยกองพุทธศาสนศึกษา และมหาเถรสมาคม ปกครองดูแลคณะสงฆ์ วัดเป็นเสมือนนิติบุคคลตามกฎหมายมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ปกครองวัด มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กำหนดอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจของมหาเถรสมาคมในมาตรา 15 และเจ้าอาวาสในมาตรา 37

จะเห็นได้ว่า “สำนักปฏิบัติธรรม” ในประเทศไทยนั้นมีการพัฒนาการแนวทางในการปฏิบัติภาวนาและสอนศิษยานุศิษย์ ซึ่งต่างเลือกถือธรรมเป็นอารมณ์สมณะและวิปัสสนากัมมัฏฐานตามจริตอัธยาศัยของตนสืบต่อ ๆ กันมานั้น ประกอบด้วยสำนักใหญ่ 5 สำนัก คือ สำนักพุทโธ สำนักอานาปานสติ สำนักสติปัฏฐาน 4 บริกรรมยุบหนอ-พองหนอ สำนักนามรูป และสำนักสัมมาอรหัง (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า) (ช่วง วรพลญาณ), 2555) นอกจากสำนักปฏิบัติธรรมใหญ่ 5 สำนักดังที่กล่าวแล้วยังมีสำนักปฏิบัติธรรมสายอื่น ๆ อีก ดังนี้

1) สำนักกรรมฐานมัชฌิมาแบบลำดับ โดยวัดราชสิทธิาราม (พลับ) เป็นสำนักปฏิบัติธรรมกรรมฐานหลักมัชฌิมาแบบลำดับแบบวัดแสนท้าวโกฐ ยุคทวาราวดี แทนวัดไตรภูมิป่าแก้ว ยุคสุโขทัย

แพนวัดป่าแก้ว ยุคกรุงศรีอยุธยาไว้ได้ยาวนานที่สุด ซึ่งแต่ละยุคศึกษากรรมฐานแบบเดียวกันจนถึงปัจจุบันนี้ สืบทอดโดยไม่ขาดสาย ไม่ขาดระยะ บางยุคก็เจริญ บางยุคก็เสื่อม ตามหลักพระไตรลักษณ์ โดยสมเด็จพระสังฆราชญาณสังวร (สุก ญาณสังวร) หรือที่นิยมเรียกว่า สมเด็จพระสังฆราชสุก โกเถื่อน

2) สำนักปฏิบัติธรรมแนวการปฏิบัติ เน้นการเจริญสติรู้การเคลื่อนไหวของกาย ตามหลักสติปัฏฐาน 4 เช่น วัดสนามใน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยหลวงพ่อกุศล จิตตสุโก วัดป่าสุคะโต สถาบันสติปัฏฐาน อำเภอกำแพงศรี จังหวัดชัยภูมิ โดย พ่อคำเขียน สุวณฺโณ เป็นต้น

3) แนวการปฏิบัติ มโนมยิทธิ บริกรรม “นะ มะ พะ ธะ” และสอนอนุสติบริกรรม พุทโธ เช่น วัดจันทาราม (วัดท่าซุง) อำเภอมะนัง จังหวัดอุทัยธานี โดยพระราชพรหมยาน (หลวงพ่อดำ) วัดเขาวง (ถ้ำนารายณ์) อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี โดยพระครูภาวนาพิลาศ (วัชรชัย อินทวิโส) เป็นต้น

4) สำนักของท่านสัตยา นารายณ์ โกเอ็นก้า (S.N. Goenka) ขรवासชาวอินเดียที่เดินทางมาค้าขายในพม่า และได้ไปฝึกวิปัสสนากับพระอาจารย์อุบาชิน (Venerable U Ba Khin) ภิกษุชาวพม่า ด้วยรูปแบบสติปัฏฐานแบบไม่มีองค์บริกรรม ในท่านั่งสมาธิอย่างเดียวนานวันละ 10 ชั่วโมง ปัจจุบันท่านโกเอ็นก้าได้ขยายสำนักไปทั่วโลกหลายสิบประเทศ รวมถึงประเทศไทยด้วย ศูนย์วิปัสสนาตามแนวของอาจารย์โกเอ็นก้า ประเทศไทย มีศูนย์วิปัสสนาตามแนวทางของท่านอาจารย์โกเอ็นก้า รวมทั้งหมด 5 ศูนย์ อยู่ในความดูแลของสำนักงานมูลนิธิส่งเสริมวิปัสสนากรรมฐานในพระสังฆราชูปถัมภ์ ประกอบด้วย (1) ศูนย์วิปัสสนาธรรมกมล อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี (2) ศูนย์วิปัสสนาธรรมอาภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก (3) ศูนย์วิปัสสนาธรรมสุวรรณา อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น (4) ศูนย์วิปัสสนาธรรมกาญจนา อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี (5) ศูนย์วิปัสสนาธรรมธานี เขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร โดยอาจารย์สัตยา นารายณ์ โกเอ็นก้า (S.N. Goenka) (พระมหาอุทัย พลเทโว, 2561)

โดยการปฏิบัติธรรมมีกระบวนการเรียนรู้ โดยผ่านกระบวนการ การสาธิต การปฏิบัติ การบรรยายธรรม การสอบ-ส่งอารมณ์ ปรับอินทรีย์ มีเนื้อหาตามหลักสติปัฏฐานสูตร ใช้หลักการกำหนดรู้ด้วยอาตาปี สติมา สัมปชาโน ปฏิบัติจดจ่อ ติดต่อ ต่อเนื่อง จนเกิดปัญญาเห็นแจ้งสภาวะธรรมตามความเป็นจริง มีการจัดสถานที่ปฏิบัติธรรมให้สัปปายะ จัดบริการสื่อ มีหนังสือสวดมนต์ วัชรศีล ศาธิตการปฏิบัติ หนังสือคู่มือการปฏิบัติธรรมไว้ให้ศึกษา เป็นไปตามมาตรา 24 ที่มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน เรียนรู้จากประสบ

การณ์จริง ปลุกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (พระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุไร), 2561)

โดยในประเทศไทยนั้น สำนักปฏิบัติธรรมที่ได้รับการยอมรับจากประชาชนทั่วไป และจากชาวต่างประเทศนั้น มีอยู่ 5 สายด้วยกัน คือ 1. สายพุท – โธ เป็นการบริกรรมภาวนาลมหายใจเข้าว่า พุท ลมหายใจออกว่า โธ เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติ เหมาะสำหรับผู้เฝ้าระวังใจในการเจริญสติ 2. สายสัมมา – อระหัง กำหนดลมหายใจภาวนาว่า สัมมา – อระหัง ให้รู้ตัวตนอยู่ตลอดเวลา 3. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายพอง – ยุบ โดยกำหนดลมหายใจเข้า พอง ลมหายใจออก ยุบ ให้มีสติอยู่ระหว่างท้องน้อยเสมอ 4. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายอานาปานสติ พิจารณาลมหายใจเข้า – รู้ ลมหายใจออก – รู้ และ 5. สำนักวิปัสสนากรรมฐาน สายเคลื่อนไหว กำหนดสติอยู่ในการเคลื่อนไหว โดยไม่ละสติออกจากตัว โดยสำนักปฏิบัติธรรมทั้ง 5 สายนี้ เป็นที่นิยมของทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่เข้ามาศึกษารูปแบบการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย อีกทั้งทุกสำนักจะมีสาขาทั้งในประเทศและสาขาต่างประเทศ ซึ่งถือได้ว่าเป็นทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทยอีกด้วย

สรุป

ปัจจุบันประชาชนที่ประสบกับความทุกข์ ต่างมองหาสถานปฏิบัติธรรมที่สามารถจัดความทุกข์ออกไปได้ ซึ่งความทุกข์มาในหลาย ๆ รูปแบบ ยิ่งความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้นไป ความสะดวกสบายมากขึ้นไป ก็ทำให้ประชาชนเกิดความทุกข์ได้ง่าย สำนักปฏิบัติธรรมหลาย ๆ แห่ง จึงมีแนวคิดและวิธีการใหม่ ๆ เข้ามาบริหารจัดการภายในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต และรักษาสีงแวดล้อม ทั้งภายในวัดเองและบริเวณรอบชุมชน วัดจึงปรับตัวในการสร้างสถานที่สัปปายะ ด้วยหลัก 5 ส ได้แก่ สะสาง สะดวก สะอาด สุขลักษณะ สร้างนิสัย ทำให้เด็กยุคใหม่สนใจเข้าสู่สำนักปฏิบัติธรรมในรูปแบบนี้มากขึ้น เพราะวัดมีความสะอาด มีความปลอดภัย มีความน่ารื่นรมย์ และเหมาะแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ที่เข้ามายังสถานที่ปฏิบัติธรรม และบางสำนักปฏิบัติธรรมยังมีแหล่งเรียนรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านวิถีชีวิตชุมชน และด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ศูนย์วิปัสสนาไร่เชิงตะวัน (ว.วชิรเมธี) จังหวัดเชียงราย ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น และ

ศูนย์ปฏิบัติธรรมบ้านสว่างใจ จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ไม่ได้มาปฏิบัติธรรม สามารถเข้ามาชมแหล่งเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ ได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2553). *สำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัด ดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2553*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- จงลักษณ์ เผือกผิวงค์. (2560). การประยุกต์ใช้สติในการดำเนินชีวิตประจำวัน : ศึกษากรณีผู้ปฏิบัติธรรมวัดคูบอน. ใน *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปกรณ ปรียากร. (2554). *ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช.
- ปวย อึ้งภากรณ์. (2530). *ศาสนธรรมกับการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง.
- พระครูปลัดนิคม นาควโร (รอดอุไร). (2561). การพัฒนารูปแบบและมาตรฐานในการบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกรุงเทพมหานคร. ใน *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. (2536). *พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระมหาอุทัย พลเทโว. (2561). บูรณาการพุทธธรรมและศาสตร์พระราชาเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์ปฏิบัติธรรมมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ใน *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล). (2549). *การบริหารวัด*. นครปฐม: บริษัท เพชรเกษม พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (2554). *ความหมายของการพัฒนา คำที่มีความใกล้เคียง และแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). *สำนักปฏิบัติธรรมที่สมนามคือพื้นธรรม พื้นถิ่น พื้นไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิมุตติ.
- สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปัญญา). (2555). *สัมมัตตนิยกถาในคู่มือปฏิบัติสมณวิปัสสนากรรมฐาน 5 สาย*. นครปฐม: บริษัท เพชรเกษม พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- อุมาพร ตรังสมบัติ. (2544). *สร้างสมาธิให้คุณลูก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยและพัฒนาครอบครัว.

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านหนองเขื่อนช้าง: กรณีศึกษาพัฒนาการชุมชนและ
กลุ่มสตรีทอผ้า ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม*
LOCAL HISTORY OF BAN NONG KHUEAN CHANG: A CASE STUDY
OF COMMUNITY DEVELOPMENT AND WOMEN'S WEAVING GROUP
IN THA SONG KHON SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT,
MAHA SARAKHAM PROVINCE

พิรภัทร ฉัตรพิบูลย์เวียง หัวเหิม

Pheeraphat Chatphiboonphuwang Hoaherm

ยingsak คชโคตร

Yingsak Khotchakhot

วีระนุช แยมยิม

Weeranuch Yamyim

อุเทน วัชรชิโนรส

Uthen Watcharachinorot

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ประเทศไทย.

Loei Rajabhat University, Thailand.

E-mail: Phat.ch@outlook.co.th

บทคัดย่อ

บทความนี้วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ตลอดจนพัฒนาการทางเศรษฐกิจของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้างในมิติทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการผลิตวรรณกรรมทางประวัติศาสตร์นิพนธ์ โดยใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ผ่านความทรงจำร่วม ของบุคคลสำคัญภายในชุมชน และบุคคลร่วมสมัย ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้างมีพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของผู้คนมาตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 และเริ่มก่อตัวขึ้นในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 โดยภูมินามของชุมชนแห่งนี้ตั้งขึ้นตามชุดความรู้ตำนานโขลงช้างลงมาเล่นน้ำ โดยแบ่งมิติการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภายใต้บริบทของพัฒนาการทางเศรษฐกิจชุมชนได้ 4 มิติเวลาด้วยกัน คือ มิติเวลาที่ 1 ยุคการก่อตัวเป็นชุมชนเกษตรกรรม ซึ่งเป็นระยะที่มีการผลิตใช้ภายในครัวเรือน หนองเขื่อนช้างเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ มิติเวลาที่ 2 ยุคก่อตัวเป็นชุมชนหัตถกรรม ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการขยายตัวทาง

*Received: 16 August 2024; Revised: 23 August 2024; Accepted: 29 August 2024

การศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม ทำให้ภาครัฐและภาคการศึกษาเข้าไปมีส่วนพัฒนาชุมชนในระยะเริ่มวางรากฐาน มิติเวลาที่ 3 ยุคได้รับการพัฒนาจากภาครัฐ ห้วงเวลานี้รัฐได้เข้าไปส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนารูปแบบการทอ ลวดลาย สี สัน กรรมวิธีการผลิต ตลอดจนวางแผนการตลาดให้กับชุมชนอย่างเด่นชัด และสุดท้ายมิติเวลาที่ 4 ยุคแปรสภาพจากชุมชนหัตถกรรมเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญาของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านจากความเป็น “สังคมชนบท” ไปเป็น “สังคมเมือง” จนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, หนองเขื่อนช้าง, กลุ่มสตรีทอผ้า

Abstract

This article aims to study the local history of Ban Nong Khuen Chang, Tha Song Kon Sub-district, Mueang District, Maha Sarakham Province, as well as the economic development of the Nong Khuen Chang women's weaving group in the local historical dimension. This study is part of the production of historical literature using the local historical methodology by collecting data by interviewing the collective memories of important people in the community and contemporaries. The results of the study found that Ban Nong Khuen Chang has developed its settlement since the end of the 24th Buddhist century and began to form in the early 25th Buddhist century. The community's local name was established based on the knowledge of the legend of the herd of elephants coming down to play in the water. The study of local history under the context of the community's economic development can be divided into 4-time dimensions: the 1-time dimension was the era of the establishment of an agricultural community, which was the period of household production. Nong Khuen Chang was just a small community. The 2-time dimension was the era of the establishment of a handicraft community, which was influenced by the National Economic and Social Development Plan and the expansion of education in Maha Sarakham Province, causing the government and education sectors to participate in community development during the initial foundation period. The 3-time dimension was the era of development from the government sector. During this time, the government promoted and supported the development of weaving patterns, patterns, colors, production methods, and marketing plans for the community. Finally, the 4-time dimension was the era of transformation from a handicraft community into a wisdom tourism destination of Maha Sarakham

Province, which was a transition from a “rural society” to an “urban society” up until the present.

Keywords: Local History, Nong Khuean Chang, Community Economy

บทนำ

ชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง ตั้งอยู่ในตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและเปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว การตั้งถิ่นฐานของชุมชนนี้ เริ่มต้นขึ้นเมื่อหลายศตวรรษก่อน โดยมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางภูมิศาสตร์และสังคมที่หลากหลาย ผู้คนในชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้างได้สืบสานและถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ที่นี่กลายเป็นแหล่งรวมของความรู้และวิถีชีวิตที่น่าสนใจ ประวัติศาสตร์ของบ้านหนองเขื่อนช้าง ไม่เพียงเป็นเรื่องราวของชุมชนท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาการของภูมิภาคนี้ในบริบทที่กว้างขึ้นของจังหวัดมหาสารคาม

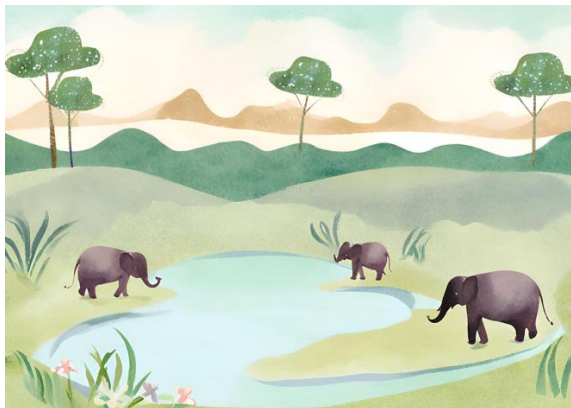
การศึกษาประวัติศาสตร์อย่างลึกซึ้ง เราต้องเข้าใจว่าการเป็นมนุษย์นั้นหมายถึงอะไร ต้องรู้ว่าการเป็นมนุษย์เช่นที่ท่านเป็นนั้นเป็นอย่างไร และต้องรู้ว่าการเป็นมนุษย์ที่ไม่มีใครเหมือนท่านนั้นหมายความว่าอะไร การรู้จักตัวตนของท่านเองหมายถึงการรู้ว่าคุณสามารถทำอะไรได้บ้าง และเนื่องจากไม่มีใครรู้แน่ชัดว่ามนุษย์ได้ทำอะไรไปแล้วบ้าง คุณค่าของประวัติศาสตร์จึงอยู่ที่การสอนให้เรารู้ว่าคุณได้ทำอะไรไปแล้ว ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้เรารู้ว่ามนุษย์คืออะไร (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2525) ย้อนกลับไปเมื่อการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เริ่มมีการศึกษาในอารยธรรมกรีกราว 300 ปีก่อนคริสตกาล หรือประมาณ 2,400 ปี เรียกตำแหน่งนี้ว่า Atthidographer ซึ่งทำหน้าที่ในการเขียนประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศาสนา การเมืองและภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะเรื่อง Atthides ซึ่งเป็นพงศาวดารหรืองานค้นคว้าที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ตำนาน ประเพณีของชาวเอเธนส์ที่เก่าแก่ชิ้นหนึ่งของโลกสมัยโบราณ การบันทึกเรื่องราวเหล่านี้เพื่อการนิยามทุกสิ่งที่น่าสนใจที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ รัฐธรรมนูญ ศาสนา และวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น เฮลลานิคส์นับเป็นนักเขียนรุ่นแรก ๆ ที่ได้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับกษัตริย์ผู้ปกครองเอเธนส์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อลดช่องว่างระหว่างตำนานและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แม้ว่าจะถูกพิสูจน์ผิดว่ากล่าวอธิบายเรื่องราวไม่ถูกต้องตามลำดับเวลาก็ตาม (Harding, P, 2007)

การศึกษาประวัติศาสตร์และการพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ภายในชุมชน เป็นส่วนสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งเริ่มมีความแพร่หลายมากขึ้นตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2510 โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กระแสการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้รับความสนใจมากขึ้น การศึกษาเหล่านี้มุ่งเน้นไปที่วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน หมู่บ้าน แทนที่จะเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์เมือง จังหวัด หรือเรื่องราวของผู้มีอำนาจเช่นที่เคยทำกันในอดีต ที่สำคัญประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในลักษณะนี้ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะเจ้าของประวัติศาสตร์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาจิตสำนึกประวัติศาสตร์แบบใหม่ และได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาบนฐานวัฒนธรรมที่พวกเขามีอยู่จริง (ยุงยุทธ ชูแว่น, 2551)

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local History) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประพันธ์วรรณกรรมทางประวัติศาสตร์ (Historiography) โดยการเก็บข้อมูลจากความทรงจำร่วม (Collective Memories) ผ่านการบอกเล่าของบุคคลสำคัญในชุมชนและบุคคลร่วมสมัย (Oral History) ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสารราชการ และนำเสนอด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ทางประวัติศาสตร์ (Analytical Description) (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2554)

ภาพที่ 1 คุณแม่ไรรุ ขานนาม กับผู้เขียน
ที่มา: พีรภัทร ฉัตรพิบูลย์ภูเวียง ห้าวheim

ภาพที่ 2 หนองเถื่อนช้างตามตำนานของชุมชน
ที่มา: พีรภัทร ฉัตรพิบูลย์ภูเวียง ห้าวheim

แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

Goubert อธิบายว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งหรือบางส่วนของชุมชน หมู่บ้าน กระนั้นปีแอร์ กูเบิร์ต ได้เพิ่มเติมว่า หมายถึงการศึกษาเมืองขนาดเล็กหรือขนาดกลางหรือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ไม่เกินหน่วยจังหวัดทั่วไป เช่น เทศมณฑลอังกฤษ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเริ่มเป็นที่แพร่หลายในช่วงศตวรรษที่ 19 และครั้งแรกของศตวรรษที่ 20 โดยผู้บันทึกประวัติศาสตร์ทั่วไป (Goubert, P, 1971) เช่นเดียวกับงานเขียนเรื่อง The Civic Value of Local History ของ Arthur W. Dunn ที่ได้เน้นย้ำให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นพลเมืองหรือผู้คนในระดับรากหญ้า ซึ่งแยกตัวออกจากประวัติศาสตร์ชาติ ทำอย่างไรการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือประวัติศาสตร์ของผู้คนภายในจะมีบทบาทต่อการจัดการศึกษา (Dunn, A. W, 1908) ในงานเขียนของ The Importance of Local History ของ Christopher W. Shaw อธิบายถึงความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในบริบทของการศึกษาและการพัฒนาชุมชน ต่อไปนี้คือสาระสำคัญจากงานของเขา

1) ความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ชอร์เน้นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนในระดับที่ลึกซึ้งกว่า โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ เช่น เอกสารท้องถิ่น บันทึกคำบอกเล่า และประสบการณ์ของผู้คนในชุมชน

2) การสร้างความเข้าใจและความภาคภูมิใจ การศึกษาเรื่องราวและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ช่วยให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง และสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ช่วยให้ผู้อยู่อาศัยรู้สึกเชื่อมโยงกับพื้นที่และประวัติศาสตร์ของตน

3) การสนับสนุนการพัฒนาและการอนุรักษ์ ชาวอธิบายว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาและการอนุรักษ์ในชุมชน การเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยในการวางแผนการพัฒนา ที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างยั่งยืน

4) การเรียนรู้และการสอน ชาวเน้นถึงความสำคัญของการใช้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในการศึกษา โดยการนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน ช่วยให้นักเรียนและนักศึกษาเข้าใจเกี่ยวกับรากเหง้าและภูมิหลังของตนได้ดีขึ้น

5) การมีส่วนร่วมของชุมชน คือการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรวบรวมและการบันทึกข้อมูล การทำงานร่วมกับชุมชนในการศึกษา และจัดทำโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยสร้างความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งชุมชนและนักวิจัย Shaw ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไม่เพียงแต่ให้ความรู้เกี่ยวกับอดีตของชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนา และสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน (Shaw, C. W, 2005)

พัฒนาการของชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง

ปัจจุบัน บ้านหนองเขื่อนช้างยังคงเป็นชุมชนที่รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้อย่างดี แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามยุคสมัย ชุมชนนี้ยังคงเป็นศูนย์กลางของวิถีชีวิตแบบชนบทที่ผูกพันกับธรรมชาติ การเกษตรยังคงเป็นอาชีพหลักของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะการทำนา ปลูกพืชผล และเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านยังคงใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในการประกอบอาชีพและดำเนินชีวิต (บุญชม ศรีสะอาด, ญาณภัทร สีหะมงคล, ฤทธิธิดา ธรรมสวาสดี, พิริยา กุลสิงห์, พิชยาภรณ์ หรสิทธิ์, และ รุ่งเรือง สุพรรณิ, 2563) หมู่บ้านหนองเขื่อนช้าง (หมู่ 7,13 และ 20) มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน จากการศึกษาวิทยานิพนธ์ของอำนาจ ภูวนา และของพระครูวิจิตรวรรณสาร ทำให้ได้ข้อมูลที่พอสังเขปได้ว่า ต่างกันตรงที่ พ.ศ. คือ อำนาจ ภูวนา ระบุว่าก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 1930 ให้หลัง 22 ปี หลังการก่อตั้งเมืองมหาสารคามใน พ.ศ. 2408 ซึ่งผู้คนอพยพมาจากบ้านเมืองหงส์และเมืองทอง อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด (อำนาจ ภูวนา, 2540)

ภูมินามของบ้านหนองเขื่อนช้าง

ภูมินามของชุมชนแห่งนี้ มีเอกสารกล่าวถึงไว้ดังนี้ ประวัติของหมู่บ้าน ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2230 โดยประชาชนที่อพยพมาจากบ้านเมืองหงส์เมืองทอง อำเภोजตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมี

ผู้ใหญ่บ้านคนแรกชื่อขุนภักดี (บางเอกสาร นายภักดี หรือ ขุนภักดี) ในอดีตบริเวณนี้เต็มไปด้วยป่าไม้ขนาดใหญ่ และสัตว์ป่านานาชนิด ตรงกลางป่ามีหนองน้ำอันเก่าแก่ใช้เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า มีโขลงช้างป่ามาเล่นและดื่มน้ำอยู่เป็นประจำ จนกลายเป็นถ้ำช้าง จึงเรียกหมู่บ้านว่า “บ้านหนองถ้ำช้าง” ต่อมาเพี้ยนเป็นบ้านหนองเขื่อนช้างในปัจจุบัน ภายหลังปี พ.ศ. 2380 บ้านหนองเขื่อนช้างได้เกิดโรคระบาด เดือดร้อนอย่างหนัก ชาวบ้านเชื่อว่ามีผีปอบเทียวเข้าส่งผู้คนและทำให้ตายเป็นจำนวนมาก จึงเกิดการย้ายอพยพถิ่นฐานไปตั้งหลักแหล่งที่ห้วยปอบิด ต่อมาได้กลับมารวมตัวใหม่ (ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545)

การปกครองส่วนท้องถิ่น

หมู่บ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำชีไหลผ่านทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้าน พื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่ เหมาะแก่การเพาะปลูก มีความสูงจากระดับน้ำทะเล โดยประมาณ 130-230 เมตร มีลำน้ำสาขาไหลผ่านอีก 3 สาย คือ ห้วยถ้ำเต่า ห้วยหมาตาย และห้วยปอบิด พื้นที่ของหมู่บ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นที่ราบลุ่มกึ่งดอน อยู่บริเวณตอนกลาง และอยู่ทางทิศใต้ของตำบล อาชีพหลักคือ การเกษตรกรรม ปลูกพืชไร่เป็นลำดับรองระยะทางของหมู่บ้าน ห่างจากตัวจังหวัดเพียง 14 กิโลเมตร สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป มีฐานะพอกินพอใช้พอ เลี้ยงชีพอยู่ได้ สภาพเศรษฐกิจและอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ อาชีพทำนา และทำไร่ นอกจากนี้ ยังมีอาชีพรอง เช่น การทอผ้า (ผ้าไหม, ผ้าพื้นเมือง) ซึ่งมีชื่อเสียงโด่งดังมาก โดยเฉพาะ “ลายสร้อยดอกหมาก” และเป็นสินค้าสำคัญของจังหวัดมหาสารคาม ด้วยนโยบายเชิงพาณิชย์และนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐ ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2540 รวมทั้งนโยบายหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ใน ปี พ.ศ. 2544 ที่มีส่วนช่วยผลักดันให้ประชาชนในชุมชนเกิดความเข้มแข็งและเริ่มมีรายได้ หลุดพ้นจากความยากเข็ญพอสมควร นอกจากนี้ ยังมีการเลี้ยงสัตว์ มีอาชีพเสริมคือรับจ้าง ค้าขาย ควบคู่กันไป (พรรณิกา ฉายากุล, 2555)

สุวิทย์ อธิสาสวัสดิ์ ได้อธิบายเกี่ยวกับผลิตในบริเวณลุ่มน้ำชีเอาไว้ว่า การผลิตหลักของประชากรในลุ่มแม่น้ำชีหรืออีสานกลาง ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2501 ว่าคล้ายกันทุกหมู่บ้าน คือทำนา เป็นนาค้าและปลูกข้าวเหนียวเป็นส่วนใหญ่ ผลผลิตส่วนใหญ่ใช้ในครัวเรือน มีส่วนน้อยที่เหลือขายหรือเก็บเอาไว้แลกเปลี่ยนของจากหมู่บ้านอื่น เทคโนโลยีการผลิตส่วนใหญ่ยังเป็นแบบโบราณ แต่เนื่องจากลุ่มแม่น้ำชีได้รับอิทธิพลของทุนนิยมเร็วกว่าลุ่มแม่น้ำสงครามหรืออีสานเหนือ เพราะมีทางรถไฟสร้างมาถึงก่อน ปริมาณครัวเรือนที่ปลูกเพื่อขายควบคู่ไปกับการปลูกเพื่อบริโภค จึงมีมากกว่าลุ่มแม่น้ำสงคราม ที่สำคัญในงานเขียนของศาสตราจารย์สุวิทย์ อธิสาสวัสดิ์ ยังได้กล่าวอีกว่ามีการ “ปลูกฝ้าย” เกือบทุกหมู่บ้าน มีการทอผ้าฝ้ายทุกหมู่บ้าน และในแต่ละหมู่บ้านเกือบทุกครัวเรือนต้องทอผ้า ส่วนใหญ่ทอเพียงพอใช้ในครัวเรือน ความนิยมทอผ้าฝ้ายมีมากกว่าผ้าไหมซึ่งทอยากกว่า อย่างไรก็ตาม เน้นทอเพื่อใช้ในครัวเรือนเสียส่วนใหญ่ มีการนำผ้าไปแลกเปลี่ยนและขายเป็นส่วนน้อยเท่านั้น จากที่กล่าวมานี้มีผลสืบเนื่องจาก

1) การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรในอีสาน 2) การขยายตัวของระบบทุนนิยม 3) การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า เป็นต้น และ 4) นโยบายผลิตเพื่อการส่งออก (สุวิทย์ อิศาศวัต และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์, 2538)

พัฒนาการทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง

ด้วยฐานะทางเศรษฐกิจที่มีความยากจน เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัด ความอดอยาก แร้นแค้น จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งความทุกข์ลำเค็ญที่ติดต่อกันเป็นเวลานาน ทั้งก่อนและหลังการเข้ามาของรัฐส่วนกลาง อย่างที่ไดกล่าวไปถึงบริบทโดยรวมของชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ประการสำคัญที่ทำให้ชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานนี้ก็คือ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่ได้มีการสืบทอดวิถีปฏิบัติ หรือวัฒนธรรมสืบเนื่อง ส่งต่อสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น คือ การทอผ้าไหมเอกลักษณ์อันโดดเด่น จึงทำให้ผ้าไหมบ้านหนองเขื่อนช้างกลายเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าไหมประจำจังหวัดมหาสารคาม และกลายเป็นที่นิยมของผู้บริโภคในกลุ่มสตรีเป็นอย่างมากแพร่หลาย กระทั่งในปี พ.ศ. 2542-2544 เป็นช่วงเวลาที่ยุวราชการจังหวัดมหาสารคาม นางสิริเลิศ เมฆไพบูลย์ ได้เข้ามาผลักดันและสนับสนุนให้ผ้าไหมบ้านหนองเขื่อนช้างเป็นผลิตภัณฑ์ประจำจังหวัด (หนูดม จำปีหอม, 2567) หัตถกรรมการทอผ้า จึงนับเป็นงานฝีมือที่สำคัญในแทบทุกครัวเรือน ซึ่งบรรพบุรุษได้เป็นผู้ฝึกฝน และฝึกสอนลูกหลานของตนเองให้มีทักษะ มีฝีมือและความชำนาญในด้านนี้ โดยเฉพาะเด็กสตรีที่จะเป็นแม่ศรีเรือน ในวัยรุ่นนั้นจำเป็นต้องมีความสามารถ ชำนาญในการทอสิ่งของเพื่อใช้ในครัวเรือน ผลิตภัณฑ์การทอผ้าในระยะแรกเริ่มนั้น เป็นการผลิตเพื่อนำมาเป็นเครื่องนุ่งห่ม นอกจากนั้น ยังนำมาทอสิ่งของเพื่อใช้ในครัวเรือนอีก เช่น หมอน ผ้าปูที่นอน ผ้าพันคอ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ยังเป็นการผลิตเพื่อใช้ ยังไม่ได้จำหน่ายเหมือนที่เห็นในปัจจุบัน ทว่า การผลิตผ้าทอแบบดั้งเดิมนั้น ยังปรากฏให้เห็นอยู่ในภาคเหนือและภาคอีสานของประเทศไทย (อุไร ขานนาม, 2567)

เมื่อสัมภาษณ์คุณยายหนูดม จำปีหอม คุณยายเล่าว่า “...ชุมชนของเรามีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ตั้งแต่รุ่นยายยังเด็ก หมู่บ้านยังไม่ได้ถูกแบ่งแยกออกจากกัน และวัดหนองเขื่อนช้างก็ไม่ได้ตั้งอยู่หน้าหนองอย่างทุกวันนี้ แต่ตั้งอยู่ตรงบริเวณโรงเรียนบ้านหนองเขื่อนช้าง ยายไม่ได้อพยพมาจากที่อื่นหรอก แม่ของยายอยู่ที่นั่นมาตั้งแต่แรกแล้ว สำหรับเรื่องผ้าทอนั้น ยายก็จำไม่ได้ว่ามีมานานเท่าไร รู้แต่ว่าตั้งแต่จำความได้ ก็เห็นแทบทุกบ้านทอผ้ากัน แต่เดี๋ยวนี้แทบจะไม่เห็นใครทอผ้ากันแล้ว เหลืออยู่เพียงไม่กี่หลังเท่านั้น...”

การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในหมู่บ้านหนองเขื่อนช้าง มีมาตั้งแต่สมัยรุ่นปู่ตายายของท่าน ซึ่งถือเป็นรุ่นแรก จากนั้นจึงสืบทอดมาถึงรุ่นคุณยายซึ่งเป็นรุ่นที่สอง และในปัจจุบันก็ส่งต่อมายังรุ่นลูกของคุณยาย ซึ่งเป็นรุ่นที่สาม และยังเป็นสมาชิกในกลุ่มคณะกรรมการผ้าทออีกด้วย กรรมวิธีการสาวไหมและขั้นตอนอื่น ๆ ล้วนต้องอาศัยความละเอียดอ่อนและพิถีพิถันเป็นอย่างมาก กว่าจะได้เส้นไหมและทอเป็น

ผืนผ้า ต้องใช้เวลาจนถึง 3 เดือน คุณยายได้รับมรดกภูมิปัญญานี้มาจากคนรุ่นก่อน โดยอาศัยการสังเกตและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ และท่านก็พยายามถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกหลานต่อไป

บทสัมภาษณ์วิธีการผลิตผ้าทอ “...คุณยายหนูตม กำลังสาวไหม ซึ่งเป็นกรรมวิธีแรกในการแปรรูปตัวไหม ที่วิวัฒนาการจากไข่ที่มีขนาดเล็ก มาเป็นตัวไหม สีเหลือง โดยใช้ใบหม่อนเป็นอาหารเลี้ยงตัวไหมเหล่านี้ แต่เดิมใช้ “พวงสาว” หรือ “ไม้ซิป” หรือเรียกอีกแบบว่า “ไม้สาวลอก” ใช้เพื่อสาวไหม การเลี้ยงหม่อนไหมนั้น คุณยายเลี้ยงมาด้วยตนเอง ไม่ได้รับซื้อมาจากที่อื่น กรรมวิธีในการสาวไหมนั้นทั่วทุกพื้นที่ในภาคอีสาน ใช้ขั้นตอนในการทำเหมือนกัน คล้ายกันทุกอย่าง แต่คุณยายนั้น เริ่มทำมาตั้งแต่อายุ 20 ปี ตั้งแต่วัยแม่ของคุณยายแล้ว แต่บางพื้นที่ บางหมู่บ้าน บางบ้านก็ได้ยกเลิกการสาวไหมไปแล้ว เปลี่ยนมาเป็นซื้อเส้นไหมสำเร็จรูปที่ผ่านการย้อมสีมาเลย สะดวกและรวดเร็ว มีการเพาะเลี้ยงตัวไหมไว้บนภาชนะที่เรียกว่า “จ่อ” ระยะเวลาในการเลี้ยงตัวไหมนั้นก็ประมาณ 45-50 วันโดยประมาณ หรือประมาณ 1 เดือนเศษ ถ้าหากว่าไม่ได้นำไปสาวเพื่อสาวไหมนั้น ตัวไหมก็จะสามารถสืบพันธุ์ได้...”

“...พวงสาวนั้นเป็นอุปกรณ์ดั้งเดิมที่มานานแล้ว ไม่สามารถบอกได้ว่า มีต้นเค้ากำเนิดมาจากไหน มีมาหลายร้อยปีแล้ว อุปกรณ์นี้ ทำด้วยไม้ทั้งหมด ทว่า เมื่อยุคสมัยเปลี่ยน เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากขึ้น จากอุปกรณ์สาวไหมที่ทำด้วยไม้นั้น ก็เปลี่ยนมาเป็นเครื่องสาวไหมแทน อย่างที่เคยกล่าวไป การทอผ้านั้น ทอเพื่อใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มภายในครัวเรือนเท่านั้น ทั้งยังใช้สวมใส่ในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานมงคล งานรื่นเริง เป็นต้น หลังจากที่รัฐบาลเข้ามาพัฒนาชุมชนแล้ว ก็เริ่มมีการนำผ้าทอเหล่านี้ไปขาย เพื่อนำรายได้มาจับจ่ายใช้สอยซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกมาใช้ภายในครัวเรือน แต่สมัยรุ่นคุณแม่ของคุณยายหนูตมนั้น ก็มีการขายผ้ากันแล้ว แต่เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งของจำเป็นระหว่างชุมชนเท่านั้น ไม่ได้ทำขายแพร่หลายเหมือนที่เห็นในปัจจุบัน และยังไม่ได้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วย แต่ในปี พ.ศ. 2544 รัฐบาล ดร.ทักษิณ ก็กลายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน อาชีพหลักคือ เกษตรกรรมหรือทำนา ส่วนอาชีพรองนั้น คือ การทอผ้า และสาวไหม ซึ่งมีกลุ่มสตรีเป็นผู้ผลิตโดยตรง...” (หนูตม จำปีหอม, 2567)

แม้จะมีความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่บ้านหนองเขื่อนช้างยังคงเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความสามัคคี ชาวบ้านยังคงรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของตนและดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ควบคู่ไปกับการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก ปัจจุบันคุณยายหนูตม จำปีหอม อยู่กับลูกหลานและได้รับการดูแลเป็นอย่างดี (หนูตม จำปีหอม, 2567) จากการสัมภาษณ์คุณพรลภัส จำปีหอม สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2567 ระบุว่า ตนนั้นเป็นผู้ดูแลกิจการของกลุ่มทอผ้าฯ ส่วนคุณแม่อุไร ขานนาม ยังคงร่วมดูแลกิจการด้วยกัน การถ่ายทอดความรู้ที่ตกทอดเป็นภูมิปัญญาทอผ้า จำต้องอาศัยคำบอกเล่าที่เก็บเกี่ยวประสบการณ์ในรูปแบบของความทรงจำ (พรลภัส จำปีหอม, 2567) ดังที่ Samuel ได้อธิบายว่า นักประวัติศาสตร์จำต้องตื่นต่อธรรมชาติของหลักฐาน โดยเฉพาะคำบอกเล่าจากความทรงจำที่เกิดจากประสบการณ์ส่วนตัว ดังนั้น นักประวัติศาสตร์จะต้องคำนึงถึงการวางตัวเป็นกลาง และไม่ตัดสินหลักฐานจากความ

ทรงจำ การเล่าซ้ำหรือถ่ายทอดเรื่องราวหรือภูมิความรู้จึงเป็นการจรรโลงเอาซึ่งวิถีชีวิต องค์กรความรู้ และ ภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นนั่นเอง (Samuel, R, 2003) จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนบ้านหนอง เชื้อนช้างในมิติทางเศรษฐกิจ พบว่า บ้านหนองเชื้อนช้างมีอัตลักษณ์พิเศษที่โดดเด่นในเรื่องการทอผ้า ซึ่งถือเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่สำคัญของชุมชน และมีส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของ หมู่บ้าน สารสำคัญของอัตลักษณ์มีดังนี้

1) การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าในบ้านหนองเชื้อนช้างเป็นการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ การใช้เทคนิคการทอแบบดั้งเดิม เช่น การทอผ้าด้วยมือและ การใช้วัสดุท้องถิ่น ช่วยรักษาและส่งต่อความรู้ทางวัฒนธรรมนี้ให้กับรุ่นหลัง

2) การพัฒนาอุตสาหกรรมท้องถิ่น การทอผ้าได้กลายเป็นอุตสาหกรรมท้องถิ่นที่สำคัญ ซึ่งสร้าง รายได้ให้กับชุมชน การรวมกลุ่มของสตรีในชุมชนในการทอผ้าช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์และสร้าง โอกาสทางเศรษฐกิจ

3) ความหลากหลายของลวดลายและสีสันทัน ผลิตภัณฑ์ทอผ้าของบ้านหนองเชื้อนช้างมีลวดลาย และสีสันทันที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน ลวดลายที่ใช้ในการทอผ้าอาจ มีความหมายและสัญลักษณ์ที่เฉพาะเจาะจง ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวและความเชื่อของชาวบ้าน

4) การจัดกิจกรรมและงานแสดง ชุมชนบ้านหนองเชื้อนช้างจัดกิจกรรมและงานแสดงเพื่อ โปรโมทผลิตภัณฑ์ทอผ้าของตน เช่น งานเทศกาลพื้นบ้านและตลาดท้องถิ่น ซึ่งช่วยเพิ่มความรู้จักและ ยอมรับผลิตภัณฑ์ทอผ้าในระดับที่กว้างขึ้น

5) บทบาทของกลุ่มสตรี กลุ่มสตรีในบ้านหนองเชื้อนช้างมีบทบาทสำคัญในการทอผ้า การรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกันในกิจกรรมการทอผ้า ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและ สนับสนุนการพัฒนาท้องถิ่น

6) การใช้วัสดุท้องถิ่น เช่น เส้นไหมหรือด้ายที่ผลิตในพื้นที่ ทำให้ผลิตภัณฑ์ทอผ้ามีความพิเศษ และสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ดังนั้น การทอผ้าในบ้านหนอง เชื้อนช้างไม่เพียงแต่เป็นอุตสาหกรรมท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังเป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์วัฒนธรรมที่ สำคัญและแสดงถึงความภูมิใจในประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างชัดเจน

มิติเวลาของชุมชนบ้านหนองเชื้อนช้างและกลุ่มสตรีทอผ้า

Paul Thompson อธิบายว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นแนวคิดที่เน้นการสำรวจ และทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ของชุมชนหรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งโดยเฉพาะ โดยมุ่งเน้นการให้ ความสำคัญกับประสบการณ์และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับท้องถิ่น (Thompson, P, 1998) แทนที่จะ มุ่งศึกษาเหตุการณ์ใหญ่ในระดับชาติหรือระดับโลก (Thompson, P, 1998) แนวคิดนี้มีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1) การให้ความสำคัญกับชุมชนและวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเน้นการสำรวจชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชน การทำความเข้าใจวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในท้องถิ่น

2) การใช้แหล่งข้อมูลจากท้องถิ่น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอาศัยแหล่งข้อมูลที่มาจากภายในชุมชน เช่น คำบอกเล่า (Oral History) ความทรงจำร่วม (Collective Memories) และเอกสารท้องถิ่น ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างภาพรวมที่สมบูรณ์และละเอียดอ่อนของประวัติศาสตร์ชุมชน

3) การมีส่วนร่วมของประชาชน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน โดยให้ชาวบ้านมีบทบาทในการเก็บข้อมูล เล่าเรื่องราว และมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีความใกล้ชิดและเชื่อมโยงกับคนในพื้นที่

4) การสร้างจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยให้เกิดการสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจในชุมชน โดยการทำความเข้าใจรากเหง้าและพัฒนาการของชุมชน ทำให้คนในท้องถิ่นเห็นคุณค่าและรู้สึกผูกพันกับพื้นที่ของตน

5) การประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยการใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ในการวางแผนและตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและความต้องการของชุมชน

แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เล่าเรื่องราวของตนเอง สร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับภูมิหลังและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่นั้น ๆ (Gough, D. J, 2012) จากที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นบ้านหนองเขื่อนช้างสามารถแบ่งมิติเวลาได้ 4 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1	ยุคการก่อตั้งเป็นชุมชนเกษตรกรรม
2230	ชาวบ้านอพยพเคลื่อนย้ายจากเมืองหงส์เมืองทอง อำเภोजตุพรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด มาสู่บ้านหนองเขื่อนช้าง มีนายลคร เป็นผู้นำคนแรก และตามด้วยขุนภักดี
2380	เกิดโรคระบาด ชาวบ้านเชื่อว่าผีปอบอาละวาด ทำให้ผู้คนล้มตาย มีการย้ายจากบริเวณที่ตั้งเดิมไปอยู่ที่ห้วยปอปิด หลังจากที่เกิดโรคระบาดซาลง จึงอพยพมายังพื้นที่เก่าดั้งเดิม
2390	สร้างวัดกุญชรวรรณารามขึ้นตามความเชื่อของชาวบ้าน เชื่อว่าเคยมีช้างโขลงใหญ่มาเล่นน้ำอยู่บริเวณเขื่อนช้างข้างหน้าวัด จนกลายเป็นหนองขนาดใหญ่ มีพื้นที่ 5 ไร่
2408	ตั้งเมืองมหาสารคาม มีพระเจริญราชเดช เป็นเจ้าเมือง (ธีรชัย บุญมาธรรม, 2547)
2430	ชุมชนก่อตั้งมีการขยายพื้นที่
2471	ชาวบ้านอาศัยศาลาวัดกุญชรวรรณาราม เป็นสถานที่เล่าเรียนของลูกหลาน
2480	มีการย้ายอาคารไม้ ไปตั้งบริเวณทุ่งนาระหว่างบ้านหนองเขื่อนช้างและบ้านอุปราษ
2497	โรงเรียนบ้านหนองเขื่อนช้างถูกจัดตั้งขึ้น

2507	ชาวบ้านสร้างอาคารเรียนชั่วคราวในวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2507
2509	ส่วนกลางได้ออกประกาศแบ่งเขตการปกครองบ้านหนองเขื่อนช้าง ออกเป็น 2 หมู่บ้าน
ยุคที่ 2	ยุคการก่อตัวเป็นชุมชนหัตถกรรม
2514	หมู่บ้านหนองเขื่อนช้างเริ่มดำเนินการรวมกลุ่มสตรีขึ้น
2517 ถึง 2520	สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ร่วมกับกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมดำเนินการฝึกอบรมการทอผ้าด้วย “กี่กระตุก” ใช้เวลาอบรม 3 เดือน
2521	ไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้านหนองเขื่อนช้าง (อำนาจ ภูวนา, 2540) และศูนย์การฝึกอบรมนอกโรงเรียนจัดฝึกอบรมการตัดเย็บเสื้อผ้าให้เพิ่มเติม
2524	เจ้าหน้าที่เร่งรัดพัฒนาชนบทเข้ามาหมู่บ้านได้ซื้อผ้าฝ้ายและผ้าไหม แต่เจ้าของผ้าไม่กล้าตั้งราคาขายด้วยตนเอง เพราะไม่เคยขาย ต้องถามคนขายว่าจะให้ราคาเท่าไรจึงจะเหมาะสม
ยุคที่ 3	ยุคการพัฒนาจากภาครัฐ
2528	นายหาญ แสงห้าว ผู้ใหญ่บ้านหนองเขื่อนช้าง หมู่ 7 ได้พัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญมากขึ้น ในปีเดียวกันนี้ ได้มีการจัดตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้างขึ้น และพัฒนาเป็นกลุ่มทอผ้าจำหน่ายของจังหวัดมหาสารคาม (อุไร ขานนาม, 2567) พัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคามได้เข้ามาส่งเสริม (สุพจน์ ศรีบุญสม, 2534)
2529	ผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคาม นายไสว พรหมณี ได้มีนโยบายที่จะให้การสนับสนุนบ้านหนองเขื่อนช้าง เป็นหมู่บ้านพัฒนาดีเด่นของจังหวัด ได้รางวัลชนะเลิศในระดับภาค
2531	หมู่บ้านหนองเขื่อนช้าง ชนะเลิศการประกวดหมู่บ้านพัฒนาของจังหวัดมหาสารคาม
2533	นายบุญช่วย จรรยาศรี เป็นครูใหญ่โรงเรียนบ้านหนองเขื่อนช้าง
ยุคที่ 4	ยุคแปรสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญา
2534 ถึง 2553	เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตแบบประเพณีดั้งเดิมมาเป็น “ธุรกิจหัตถกรรมพื้นบ้านของชุมชน” ซึ่งมีการประกอบการในลักษณะครบวงจร คือการทอ, การแปรรูป, และการจำหน่าย วิถีชีวิตของชาวบ้านอยู่ในรูปแบบของการใช้แรงงานภายในครอบครัวตนเอง เป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ประกอบกับหลังฤดูเก็บเกี่ยว เป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ (สุพจน์ ศรีบุญสม, 2534)
2554	นางอุไร ขานนาม ประธานกลุ่มทอผ้า รุ่นที่ 2 ได้รับพระราชทานรางวัลพระธาตุนาดูนทองคำ สาขาวิชาชีพ ประเภทบุคคลดีเด่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

สรุป

การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการศึกษาประวัติศาสตร์ในบริบทของภูมิศาสตร์เฉพาะถิ่นที่เน้นชุมชนที่อยู่ไกลจากศูนย์กลางอำนาจหรือหน่วยย่อยทางสังคม แต่ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงเรื่องราวที่ในประวัติศาสตร์แห่งชาติมิได้กล่าวถึง การศึกษาพัฒนาการของชุมชนหรือกลุ่มสังคมจึงต้องอาศัยหลักฐานและเอกสารที่หลากหลายที่วางไว้ในบริบทเชิงเปรียบเทียบ ทั้งในระดับส่วนภูมิภาคและระดับชาติดังเช่นชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง ผู้เขียนได้สรุปมิติเวลาไว้ดังนี้

มิติเวลาที่ 1 ยุคการก่อตั้งเป็นชุมชนเกษตรกรรม ในยุคนี้ ชุมชนเน้นการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก บ้านหนองเขื่อนช้างยังคงเป็นชุมชนขนาดเล็กที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย

มิติเวลาที่ 2 ยุคการก่อตั้งเป็นชุมชนหัตถกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ส่งผลให้ชุมชนเริ่มมีการทอผ้าและขยายกิจกรรมทางการศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม โดยมีอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาตลาดและกระบวนการผลิต

มิติเวลาที่ 3 ยุคการพัฒนาจากภาครัฐ ในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ภาครัฐได้เริ่มเข้ามาส่งเสริมการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ มีการปรับปรุงเครื่องมือทอผ้าให้มีความคงทน และพัฒนาแผนการตลาดให้ชุมชน

มิติเวลาที่ 4 ยุคแปรรูปเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิปัญญา ในยุคปัจจุบัน ชุมชนได้แปรรูปจากการเป็นชุมชนหัตถกรรม มาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเป็นการเปลี่ยนผ่านจาก “สังคมชนบท” ไปสู่ “สังคมเมือง”

ฉะนั้นแล้ว ชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้างจึงมีเศรษฐกิจที่ผูกพันกับวิถีชีวิตชนบทและการพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก ตลอดประวัติศาสตร์ของชุมชน การเกษตรเป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้และเลี้ยงชีพให้กับประชาชน โดยเฉพาะการทำนา ปลูกพืชพื้นเมือง และการเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ การประมงในหนองน้ำและการใช้ประโยชน์จากป่า ก็เป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจท้องถิ่นในอดีต ในระยะหลังชุมชนหนองเขื่อนช้างได้พัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเฉพาะกลุ่มสตรีในชุมชนที่เริ่มหันมาทอผ้า ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการสร้างรายได้เสริม แต่ยังเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าได้กลายเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของบ้านหนองเขื่อนช้าง โดยมีการรวมกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาฝีมือและเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การพัฒนาเศรษฐกิจของบ้านหนองเขื่อนช้างในปัจจุบัน ยังคงเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการพัฒนาสินค้าชุมชนและการเชื่อมโยงกับตลาดภายนอก ทำให้ชุมชนสามารถรักษาเอกลักษณ์และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจไว้ได้ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2554). *แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: สำนักพิมพ์อินทนิล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธีรชัย บุญมาธรรม. (2547). *พัฒนาการของเมืองมหาสารคาม พ.ศ. 2408-2455*. มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2525). *ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- บุญชม ศรีสะอาด, ญาณภัทร สีหะมงคล, ฤทธิติยา ธรรมสวัสดิ์, พิริยา กุลสิงห์, พิทยาภรณ์ หรสิทธิ์, และ รุ่งเรือง สุพรรณิ. (2563). การศึกษาศักยภาพของชุมชนและกลุ่มทอผ้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาบ้านหนองเขื่อนช้าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 14(1), 153-164.
- พรณิกา ฉายากุล. (2555). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชน: การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพของชาวอีสานช่วงปี พ.ศ. 2540-2550*. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ฉบับพิเศษ*, 59-88.
- พรลภัส จำปีหอม. (17 สิงหาคม 2567). สภาพปัจจุบันของกลุ่มทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง. (พิธีภัทร ฉัตรพิบูลย์ภูเวียง หัวเวียม, ผู้สัมภาษณ์)
- ยุงยุทธ ชูแว่น. (2551). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพมหานคร: ซีโนพับลิชชิ่ง.
- สุพจน์ ศรีบุญสม. (2534). ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการประกอบอาชีพทอผ้าบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา เน้นสังคมศาสตร์*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
- สุวิทย์ ธีรศาวดี และดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. (2538). *ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน*. ขอนแก่น: คลังน่านวิทยา.
- หนูดม จำปีหอม. (7 ธันวาคม 2567). *พัฒนาการทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง*. (พิธีภัทร หัวเวียม, ผู้สัมภาษณ์).

- อำนาจ ภูวนา. (2540). กระบวนการบริหารผลิตหัตถกรรมผ้าทอ: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- อุไร ขานนาม. (7 ธันวาคม 2567). พัฒนาการทางเศรษฐกิจชุมชนบ้านหนองเขื่อนช้าง. (ปริทัศน์ ห้าวheim, ผู้สัมภาษณ์).
- Dunn, A. W. (1908). The Civic Value of Local History. *The Indiana Quarterly Magazine of History*, 4(4), 170–196.
- Goubert, P. (1971). Local History. *Daedalus*, 100(1), 113–127.
- Gough, D. J. (2012). *Local history and the public history: Working with the community*. London: Palgrave Macmillan.
- Harding, P. (2007). *Local History and Atthidography*. In *A Companion to Greek and Roman Historiography*, J. Marincola (Ed.). New Jersey: Blackwell Publishing Ltd.
- Samuel, R. (2003). *Local history and oral history*. In Field Research London: Routledge.
- Shaw, C. W. (2005). *The importance of local history*. London: Routledge.
- Thompson, P. (1998). *Oral history and local history*. California: University of California Press.

แนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร
มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย*
GUIDELINES FOR ENHANCING THE HAPPY WORKPLACE ORGANIZATION
OF KHON KAEN UNIVERSITY NONG KHAI CAMPUS

ธีระพงษ์ บุปผาดำ

Thirapong Bubphada

สิทธิชัย สอนสุภะ

Sittichai Sonsupee

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kaen University Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: thirapongbu@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย 2) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมองค์กรแห่งความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารและบุคลากร จำนวน 155 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น 0.97 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การศึกษาแนวทางการสร้างความสุขของบุคลากร ใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 คน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่เป็นจริงของความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.52$) ส่วนค่าเฉลี่ยระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) เมื่อพิจารณาผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นของความสุขบุคลากร ภาพรวมพบว่า ค่า $PNI_{Modified}$ อยู่ระหว่าง 0.741 - 0.859 ด้านความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาปรับปรุงให้ดีขึ้นพบว่า มีค่า $PNI_{Modified}$ สูงที่สุดและมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม รองลงมาคือ ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร ด้านลักษณะของงานในองค์กร ด้านความสุขของสมาชิกในองค์กร และด้านความผูกพันต่อองค์กรตามลำดับ แนวทางการสร้างเสริมความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย พบว่า ผู้บริหารองค์กรต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ควรเห็นความสำคัญของสภาพแวดล้อมในองค์กรให้เอื้อและเหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร ส่งเสริมการเข้าสู่

* Received: 11 December 2023; Revised: 12 August 2024; Accepted: 22 August 2024

ตำแหน่งทางวิชาการที่สูงขึ้น บุคลากรในองค์กรควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน และองค์กรมีการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น, องค์กรแห่งความสุข, แนวทางการส่งเสริมองค์กร

Abstract

The purposes of this research were 1) to study the actual and desirable conditions of personnel happiness at Khon Kaen University Nong Khai Campus and 2) to study guidelines for enhancing the organization of personnel happiness. This was the descriptive research methodology. The sample group was organizational executives, and personnel about 155 people using simple random sampling. The tool used was a questionnaire with a 5-level estimation scale with a reliability value of 0.97. Data analysis statistics included frequency, percentage, mean, and standard deviation, respectively.

The results showed that the mean of the actual condition of personnel happiness at Khon Kaen University Nong Khai Campus was at a moderate level ($\bar{X} = 2.52$). The average level of desirable conditions was at the highest level ($\bar{X} = 4.57$). When considering the results of ranking the necessity needs of personnel happiness, overall, showed that the value of $PNI_{Modified}$ was between 0.741 - 0.859. In terms of the need to develop and improve, it showed that the value of $PNI_{Modified}$ was the highest. The most importance needs were the aspect of physical and social environment, followed by the leadership and role of the leader or administrator, the nature of work in the organization, the happiness of the members of the organization, and the commitment to the organization, respectively. The guidelines for enhancing the happy workplace organization of Khon Kaen University in Nong Khai Campus found that the organization's executives must have a clear and tangible vision. They should reach the importance of the organizational environment to be conducive and suitable for the personnel's duties, and promote entry into higher academic positions. Personnel in the organization should participate in planning operations, and the organization supports continuous personnel development.

Keywords: Necessity Needs, Happy Workplace Organization, Guidelines for enhancing the organization

บทนำ

ปัจจุบันนี้ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ส่งผลต่อการใช้ชีวิตและการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในองค์กรเป็นอย่างมาก แต่สิ่งที่เป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าประสงค์ คือ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ต่าง ๆ ในองค์กรนั้น ๆ มีความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง เพราะว่า บุคลากรที่ทำงานในองค์กรเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญ เป็นผู้ค้นคิด ผู้วางแผนงานและผู้ปฏิบัติงานให้กับองค์กรต่าง ๆ ได้บรรลุเป้าประสงค์ ฉะนั้นแล้ว ถ้าบุคลากรมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขกายและมีความสุขใจในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ภาระงานต่าง ๆ ก็จะบรรลุตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (กมลทิพย์ ใจเที่ยง, 2562)

ความสุขในการทำงานนั้นเป็นสิ่งที่บุคลากรในองค์กรนั้นปรารถนา ยิ่ง เพราะถ้าบุคลากรมีความสุข รู้สึกสนุกสนานและผูกพันกับองค์กรแล้ว การพัฒนาองค์กรจะกลายเป็นเป้าประสงค์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเจริญและความสำเร็จอย่างยั่งยืน การสร้างแรงจูงใจและการสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสุข ความมั่นคงในการงาน การเจริญเติบโตก้าวหน้า การกระตือรือร้นในการหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย รวมถึงสภาพแวดล้อมที่ดีในองค์กร ถ้าปัจจัยเหล่านี้ดีจะทำให้องค์กรเจริญก้าวหน้าและพัฒนาต่อไปในภายภาคหน้า (ก้านทอง บุหระ, 2559)

จากการพิจารณาคำกล่าวที่ว่า “การทำงานอย่างมีความสุข” ทั้งนี้ เนื่องจาก “ความสุข (Happiness)” ของละคนนั้นไม่เหมือนกัน เด่นชัย อาทิตย์เจริญ ได้กล่าวไว้ว่า การทำงานที่มีความสุขต้องประกอบด้วยปัจจัยเหล่านี้ คือ 1) ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายนั้นมีความสุข ทำท่ายความสามารถ 2) เพื่อนร่วมงานในองค์กรให้ความร่วมมือและเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน 3) สภาพแวดล้อมในองค์กรส่งเสริมการทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้เป็นอย่างดี (เด่นชัย อาทิตย์เจริญ, 2558) และกฤตชัย สุริยนต์และคณะ ได้ให้คำนิยามคำว่า “การทำงานอย่างมีความสุข” ไว้ว่า ความรู้สึกกระหายที่อยากมาทำงานให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยผู้บริหารต้องให้อิสระในการสร้างสรรค์งาน มีความสนุกสนาน ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อนร่วมงานให้ความร่วมมือและพร้อมที่จะประสบความสำเร็จไปในทิศทางเดียวกัน และเมื่อทำงานประสบความสำเร็จจะต้องมีการชื่นชมและได้รับการยอมรับจากผู้บริหารองค์กรเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไปให้บรรลุเป้าประสงค์ (กฤตชัย สุริยนต์ ภารดี อนันต์นาวี และเจริญวิญญ์ สมพงษ์ธรรม, 2562)

จากการให้คำนิยามของ “การทำงานอย่างมีความสุข” สามารถสรุปได้ว่า การทำงานที่มีความสนุกสนาน มีความท้าทายความสามารถ มีสภาพในการคิดและออกแบบการทำงานกับเพื่อนร่วมงานได้อย่างสร้างสรรค์ มีสถานที่ที่อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติการกิจ และมีการชื่นชมเมื่อทำงานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ขององค์กร จากการพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานอย่างมีความสุขแล้ว สามารถแยกออกเป็น 5 ปัจจัยหลัก ดังนี้ คือ 1) ด้านผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร 2) ด้านบรรยากาศในการปฏิบัติหน้าที่ 3) ด้านภารกิจงานที่ได้รับมอบหมาย 4) ด้านความสุขและความผูกพันของบุคลากร และ 5) ด้านผลตอบแทนตามลำดับ

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ทำงานในองค์การศึกษาระดับอุดมศึกษา จึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาการเป็นองค์กรแห่งความสุขของมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย เพื่อเป็นประโยชน์และข้อมูลสำหรับผู้บริหารองค์กรในการใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายเพื่อเสริมสร้างความสุขในการทำงานและส่งเสริมการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น มุ่งสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของความสุขของบุคลากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย
2. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างเสริมองค์กรแห่งความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

นิยามศัพท์

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่สำคัญ ดังนี้

1. ความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในสังกัดองค์กรนั้น ๆ รวมถึงอารมณ์ ความรู้สึกที่แสดงออกทั้งทางบวกและทางลบในการชีวิตปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในสภาพแวดล้อมขององค์กรโดยความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ได้ประยุกต์แนวคิดของแมนเนียน (Manion, J, 2003) มาใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้
2. ผู้นำและบทบาทของผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ได้รับเลือกสรรและมีบทบาทที่สำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรให้ไปถึงเป้าหมาย
3. ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม หมายถึง สภาพแวดล้อมในองค์กรทั้งที่สร้างขึ้นเองและเกิดขึ้นตามธรรมชาติ สามารถสัมผัสด้วยการมองเห็นและการได้ยิน สภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุและสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม ส่วนสภาพแวดล้อมทางสังคม คือสภาพแวดล้อมในองค์กรที่ส่งผลกระทบต่อบุคลากรในองค์กรทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม
4. ด้านลักษณะของงานในองค์กร หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบต่อการงานของบุคลากรที่ผ่านกระบวนการการใช้ทักษะที่หลากหลายของผู้ปฏิบัติงาน
5. ด้านการผูกพันต่อองค์กร หมายถึง ความรัก การทุ่มเทและการเอาใจใส่ต่อหน้าที่ในองค์กรจนทำให้เกิดความหวงแหนและการเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้า
6. ด้านความสุขของสมาชิกในองค์กร หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงานของตนเองเพื่อให้องค์กรขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์
7. บุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย หมายถึง บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ภายใต้มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ทั้งบุคลากรสายวิชาการและบุคลากรสายสนับสนุนทั้งในระดับโรงเรียนและระดับคณะและปฏิบัติหน้าที่อย่างน้อยเป็นระยะเวลา 6 เดือนขึ้นไป

8. แนวทางการสร้างเสริมความสุข หมายถึง ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการหรือวิธีต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ที่ได้จากการเสนอแนะในการตอบแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

9. มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย หมายถึง สถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ประกอบด้วย 1 คณะ คือ คณะสหวิทยาการ และ 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพรรณนา ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย และเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความสุขของบุคลากร โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาหลักการและสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเป็นองค์กรแห่งความสุข แนวทางเสริมสร้างความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กร ศึกษาองค์ประกอบ นิยามปฏิบัติการ และตัวชี้วัดปัจจัยเชิงปฏิบัติการของความสุขของบุคลากรในองค์กร แล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย
2. นำกรอบแนวคิดที่ได้มาเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือและพัฒนาเครื่องมือตามลำดับ
3. ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือและค่าความเชื่อมั่นโดยผู้เชี่ยวชาญ และปรับปรุงเครื่องมือตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง
4. นำเครื่องมือที่ผ่านการหาคุณภาพและปรับปรุงไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาแนวทางการสร้างเสริมความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย
5. เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สัมภาษณ์ผู้บริหารและบุคลากรขององค์กร พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์
6. สรุปข้อมูล อภิปรายผลและจัดทำรายงานการวิจัย

ตารางผลการสังเคราะห์องค์ประกอบขององค์กรแห่งความสุข

การศึกษาและสังเคราะห์องค์ประกอบของการเสริมสร้างองค์กรแห่งความสุข (Happy Workplace) เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบของการเสริมสร้างองค์กรแห่งความสุข 5 ด้านมาวิเคราะห์ร่วมกับเอกสาร และแนวคิดการเสริมสร้างองค์กรแห่งความสุข จากนั้นผู้วิจัยและนักวิชาการเพื่อกำหนดเป็นนิยามศัพท์เฉพาะและสาระหลักในการวัด

องค์ประกอบขององค์กรแห่งความสุข (Happy Workplace)	1. ผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร (The Leader as Executive and Leadership Roles) 2. สภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม (Physical and Social Environment of the Organization) 3. ลักษณะของงานในองค์กร (Job Characteristic) 4. ความผูกพันต่อองค์กร (Personnel Engagement) 5. ความสุขของสมาชิกในองค์กร (Personal Happiness)
---	---

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

1. ร่างแนวทางการเสริมสร้างความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย สร้างคู่มือการสัมภาษณ์แนวทางฯ และผ่านความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
2. สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งเป็นผู้บริหาร คณาจารย์และบุคลากรจำนวน 4 คน จัดการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลโดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง
3. สรุปผลการสัมภาษณ์ สังเคราะห์และสรุปสาระสำคัญของแนวทางการสร้างเสริมความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย พร้อมทั้งนำเสนอแนวทางฯ ตามลำดับ

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันของความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายด้านพบว่า ด้านความสุขของสมาชิกในองค์กรและด้านลักษณะของงานในองค์กร มีค่าเฉลี่ยสูงสุดและด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคมมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ตาราง สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ในภาพรวม

ความสุขในการปฏิบัติงาน	สภาพที่เป็นจริง			สภาพที่พึงประสงค์			PNI Modified	ลำดับความต้องการจำเป็น
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำ	2.50	0.262	น้อย	4.63	0.215	มากที่สุด	0.846	2
2. ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม	2.45	0.141	น้อย	4.56	0.186	มากที่สุด	0.859	1
3. ด้านลักษณะของงานในองค์กร	2.54	0.362	ปานกลาง	4.64	0.227	มากที่สุด	0.831	3
4. ด้านความผูกพันต่อองค์กร	2.51	0.345	ปานกลาง	4.50	0.298	มาก	0.741	5
5. ด้านความสุขของสมาชิกในองค์กร	2.54	0.222	ปานกลาง	4.61	0.224	มากที่สุด	0.806	4
รวม	2.52	0.313		4.57	0.245			

สภาพที่พึงประสงค์ของความสุขของบุคลากร ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยเป็นรายด้านพบว่า ด้านลักษณะของงานในองค์กร มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด และด้านความผูกพันต่อองค์กร มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

ผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นของความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร พบว่า ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม มีลำดับความต้องการจำเป็นสูงสุด และด้านความผูกพันต่อองค์กร มีลำดับความต้องการจำเป็นต่ำสุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านได้ข้อสรุป ดังนี้

สภาพที่เป็นจริงของความสุขของบุคลากรในภาพรวมพบว่า เมื่อพิจารณาความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร ด้านลักษณะของงานในองค์กร ด้านความสุขของสมาชิกในองค์กร และด้านการผูกพันต่อองค์กรตามลำดับ และสภาพที่พึงประสงค์ของความสุขของบุคลากร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านลักษณะของงานในองค์กร ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร ด้านความสุขของสมาชิกในองค์กร ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม และด้านการผูกพันต่อองค์กรตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ในปัจจุบันความสุขของบุคลากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาสภาพที่พึงประสงค์ที่แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของความสุข พบว่า ความสุขในการทำงานของบุคลากรอยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ โดยมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสุขในการทำงานในองค์กร

สำหรับประเด็นความต้องการจำเป็นของความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การจัดลำดับของความต้องการจำเป็นของความสุขของบุคลากร ด้านที่มีค่า $PNI_{Modified}$ สูงที่สุดและมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม ลำดับที่ 2 คือ ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร และลำดับที่ 3 คือ ด้านลักษณะของงานในองค์กรตามลำดับ

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมขององค์กร ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร และด้านลักษณะงานในองค์กร เป็นองค์ประกอบที่องค์กรควรเร่งส่งเสริม สนับสนุนและปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ อาคารสถานที่ในการทำงาน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ สวนสาธารณะ สนามกีฬาเพื่อการออกกำลังกายและการผ่อนคลาย พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่จะก่อให้เกิดการละลายพฤติกรรมส่วนตัวและเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมหมู่่มาก การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแสดงความคิดเห็น การสร้างบรรยากาศเชิงบวกในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ความท้าทายศักยภาพและความสุขในการทำงานในที่สุด

สำหรับประเด็นความต้องการจำเป็นของความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การจัดลำดับของความต้องการจำเป็นของความสุขของบุคลากร ด้านที่มีค่า $PNI_{Modified}$ ต่ำที่สุดคือ ด้านการผูกพันต่อองค์กร

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยดังกล่าวแล้วพบว่า ด้านการผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ผู้บริหารองค์กรมีแผนงานโครงการหรือกิจกรรมในองค์กรที่ช่วยสร้างความผูกพันองค์กรเป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ การทำงานร่วมกันเป็นทีม การเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ที่องค์กรจัดให้กับบุคลากร เช่น โครงการพัฒนาความเป็นเลิศด้านวิจัยและเทคโนโลยี โครงการสานสัมพันธ์บุคลากร โครงการวันสงกรานต์วิถีไทย โครงการเทศกาลน้ำวันลอยกระทงและอื่น ๆ อีกมากมาย ล้วนแล้วแต่เป็นการความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างบุคลากรกับองค์กรเป็นอย่างดี การเข้าร่วมกิจกรรมของบุคลากรในโครงการต่าง ๆ จะสามารถหล่อหลอมบุคลากรให้มีความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และกลายเป็นความผูกพันกับองค์กรในที่สุด ถือได้ว่าองค์กรเป็นบ้านหลังที่สองในการเรียนรู้ใช้ชีวิตให้มีความสุข พัฒนาทักษะและศักยภาพและนำไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด

2. แนวทางการส่งเสริมความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย สรุปได้ ดังนี้

2.1 ด้านบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหารขององค์กร พบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมและพัฒนาในเรื่องดังกล่าว ต่อไปนี้

2.1.1 ผู้บริหารองค์กรควรนำเสนอวิสัยทัศน์อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน พร้อมทั้งจัดสรรแบ่งหน้าที่ตามความสามารถของบุคลากร เพื่อจะได้ทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่และเกิดความชำนาญ

2.1.2 ผู้บริหารองค์กร ควรเสริมแรงบันดาลใจให้บุคลากรที่มีความเสียสละ และกล้าที่จะลงโทษบุคลากรที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งทำให้องค์กรเกิดการเสียผลประโยชน์อย่างมาก

2.1.3 ผู้บริหารองค์กร ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี รับฟังปัญหาและอุปสรรค ติดตามและควบคุมการทำงานของบุคลากรให้ไปในทิศทางเดียวกันอยู่เสมอ

2.1.4 ผู้บริหารองค์กร ต้องใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองบุคลากร มีการกระจายอำนาจที่เหมาะสม และสามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม พบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมและพัฒนาในเรื่องดังกล่าวต่อไปนี้

2.2.1 ผู้บริหารองค์กร ควรเล็งเห็นความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สร้างสรรค์สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อย และเหมาะสมกับการทำงาน

2.2.2 ผู้บริหารองค์กร ควรสนับสนุนการสร้างบรรยากาศของการทำงานในองค์กรให้พร้อมต่อการทำงาน และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดและมุมมองที่แตกต่างกัน

2.3 ด้านลักษณะของงานในองค์กร พบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมและพัฒนาในเรื่องดังกล่าวต่อไปนี้

2.3.1 ผู้บริหารองค์กร ควรให้อิสระทางความคิด การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์และอำนาจในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน จะได้เกิดความคล่องตัวและรวดเร็วในการปฏิบัติงาน

2.3.2 ผู้บริหารองค์กร ควรเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาทักษะการทำงานในยุคดิจิทัล โดยมีการฝึกอบรมทักษะจำเป็นและทักษะที่เกี่ยวข้องต่อการทำงาน เพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้

2.3.3 ผู้บริหารองค์กร ควรสนับสนุนและส่งเสริมแนวทางการพัฒนาเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของบุคลากร ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้องค์กรประสบความสำเร็จได้

2.4 ด้านความผูกพันต่อองค์กร พบว่า ผู้บริหารควรส่งเสริมและพัฒนาในเรื่องดังกล่าวต่อไปนี้

2.4.1 ผู้บริหารองค์กร ต้องให้ความสำคัญกับกิจกรรมที่ส่งเสริมการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามของบุคลากร เกิดการระดมสมองอย่างสร้างสรรค์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงานเป็นทีม จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้เป็นอย่างดี

2.4.2 ผู้บริหารองค์กร ต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรในการวางแผนการดำเนินงานแผนการปฏิบัติงานรายปี และการจัดสรรงบประมาณขององค์กรเพื่อให้บุคลากรรู้สึกถึงการมีส่วนร่วม

2.4.3 ผู้บริหารองค์กร ต้องส่งเสริมกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมผูกพันองค์กรอย่างสม่ำเสมอ เช่น โครงการสานสัมพันธ์เนื่องในวันขึ้นปีใหม่ วันลอยกระทง วันสงกรานต์ กิจกรรมอวยพรวันเกิด เป็นต้น เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นและความภาคภูมิใจในองค์กร

อภิปรายผล

จากการค้นพบในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการสร้างเสริมความสุขของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

สภาพที่เป็นจริงของความสุขของบุคลากร ในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร ด้านลักษณะของงานในองค์กร ด้านความสุขของสมาชิกในองค์กร และด้านการผูกพันต่อองค์กรตามลำดับ และสภาพที่พึงประสงค์ของความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบ เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านลักษณะของงานในองค์กร ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร ด้านความสุขของสมาชิกในองค์กร ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม และด้านการผูกพันต่อองค์กรตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ในปัจจุบันความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาสภาพที่พึงประสงค์ที่แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร พบว่า ความสุขในการทำงานของบุคลากรอยู่ในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ โดยมีการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสุขในการทำงานในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับทิววัลย์ รามรัง ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างองค์กรแห่งความสุข ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ประสพการณ์เชิงบวกของผู้บริหารมหาวิทยาลัย ผู้บริหารระดับคณะ คณาจารย์รวมถึงบุคลากรสายสนับสนุนและสายวิชาการส่วนใหญ่จะมีความประทับใจในความสัมพันธ์ความเป็นพี่เป็นน้อง เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นมิตร จริงใจ มีความเป็นกันเองช่วยเหลือกันเหมือนอยู่ในบ้านหลังที่สอง ส่วนปัจจัยที่ส่งผลให้บุคลากรมีความสุขในองค์กร ได้แก่ สภาพบรรยากาศขององค์กรที่น่าอยู่ ร่มรื่น น่าทำงาน และบรรยากาศทางสังคมขององค์กรที่บุคลากรช่วยเหลือกันในการทำงาน ความผูกพันกับองค์กรที่มีมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่เป็นนักศึกษานได้เข้ามาทำงานเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัย ความรักในงานที่ทำในองค์กรก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรมีความสุข เป็นความภาคภูมิใจที่ได้มาเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนมหาวิทยาลัยของตนเอง และการเป็นที่ยอมรับของเพื่อนร่วมงานและผู้บริหารก็เป็นเรื่องสำคัญ ที่ทำให้บุคลากรอยากทำงานให้มีประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายขององค์กร (ทิววัลย์ รามรัง, 2561)

สำหรับประเด็นความต้องการจำเป็นของความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การจัดลำดับของความต้องการจำเป็นของ

ความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ด้านที่มีค่า $PNI_{Modified}$ สูงที่สุด และมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ ด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม ลำดับที่ 2 คือ ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร และลำดับที่ 3 คือ ด้านลักษณะของงานในองค์กรตามลำดับ

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยดังกล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมขององค์กร ด้านผู้นำและบทบาทของผู้นำหรือผู้บริหาร และด้านลักษณะงานในองค์กร เป็นองค์ประกอบที่องค์กรควรเร่งส่งเสริม สนับสนุนและปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ อาคารสถานที่ในการทำงาน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ สวนสาธารณะ สนามกีฬาเพื่อการออกกำลังกายและการผ่อนคลาย พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่จะก่อให้เกิดการละลายพฤติกรรมส่วนตัวและเรียนรู้การใช้ชีวิตในสังคมหมู่่มาก การทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแสดงความคิดเห็น การสร้างบรรยากาศเชิงบวกในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ความท้าทายศักยภาพและความสุขในการทำงานในที่สุด สอดคล้องกับอริคุณ สินธนาปัญญาและคณะ ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารความสุขในสถานศึกษา กล่าวว่า ภาวะผู้นำและบทบาทของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคลากรในองค์กรมีความสุขในระหว่างปฏิบัติงานได้ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำ ใช้ความรู้ความสามารถและทักษะการใช้อำนาจ เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติตามในสิ่งที่ต้องการและสำเร็จตามเป้าหมาย เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงานของบุคลากร ซึ่งภาวะผู้นำที่สำคัญในการสร้างองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา คือ 1) ความฉลาด ผู้บริหารมีความรอบรู้ วิเคราะห์ปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อนได้และมีไหวพริบดี 2) ความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมใหม่ ๆ ผู้คนใหม่ ๆ และสามารถอยู่ร่วมหรือเข้ากับคนอื่นได้ดี 3) ความสามารถในการบริหารงาน เป็นความสามารถของผู้บริหารที่ต้องใช้ความรู้ ทักษะและประสบการณ์ในการทำให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย 4) ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความสามารถของผู้บริหารในการคิด วิเคราะห์ สร้างสิ่งใหม่และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม 5) ความอดทนและความพยายาม เป็นความสามารถของผู้บริหารที่ต้องจัดการกับปัญหาและอุปสรรค ไม่ย่อท้อต่อการทำงานเพื่อให้งานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย และ 6) ความมั่นคงทางอารมณ์ ผู้บริหารสามารถควบคุมอารมณ์ให้มีความคงที่ โดยใช้สติในการควบคุมตนเอง ทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจได้เป็นอย่างดี (อริคุณ สินธนาปัญญาและคณะ, 2557) ในประเด็นของด้านลักษณะของงานในองค์กร Hackman & Oldham ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะของงานเป็นการสร้างสรรคงานที่เน้นศักยภาพของผู้ปฏิบัติ จึงจะก่อให้เกิดความพึงพอใจแรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ ซึ่งลักษณะของงานต้องประกอบด้วย 1) ความหลากหลายของงาน เป็นภาระงานที่ต้องใช้ทักษะที่หลากหลายและความชำนาญในการปฏิบัติงาน 2) ความมีเอกลักษณ์ของงาน เป็นภาระงานที่ผู้ปฏิบัติงานต้องทำตั้งแต่ต้นจนจบด้วยตนเอง 3) ความสำคัญของงาน เป็นระดับความสำคัญของงานที่ผู้ปฏิบัติต้องทราบถึงผลกระทบของงานที่มีต่อผู้อื่นหรือต่อองค์กร 4) ความอิสระในงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานมีอิสระในการออกแบบ วางแผน วิเคราะห์งาน บริหารจัดการ

และจัดตารางกิจกรรมการทำงานด้วยตนเอง ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นและ 5) ผลสะท้อนกลับจากงาน เป็นผลจากการทำงานที่เกี่ยวกับความถูกต้อง ชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งผลสะท้อนจากงานอาจจะมีผลทางบวกหรือลบก็ได้ (Hackman & Oldham, 1980)

สำหรับประเด็นความต้องการจำเป็นของความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การจัดลำดับของความต้องการจำเป็นของความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ด้านที่มีค่า PNI_{Modified} ต่ำที่สุดคือ ด้านความผูกพันต่อองค์กร

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยดังกล่าวแล้วพบว่า ด้านความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย ผู้บริหารองค์กรมีแผนงานโครงการหรือกิจกรรมในองค์กรที่ช่วยสร้างความผูกพันองค์กรเป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ การทำงานร่วมกันเป็นทีม การเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ที่องค์กรจัดให้กับบุคลากร เช่น โครงการพัฒนาความเป็นเลิศด้านวิจัยและเทคโนโลยี โครงการสานสัมพันธ์บุคลากร โครงการวันสงกรานต์วิถีไทย โครงการเทศกาลน้ำวันลอยกระทงและอื่น ๆ อีกมากมาย ล้วนแล้วแต่เป็นการความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างบุคลากรกับองค์กรเป็นอย่างดี การเข้าร่วมกิจกรรมของบุคลากรในโครงการต่าง ๆ จะสามารถหล่อหลอมบุคลากรให้มีความรัก ความสามัคคี ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและกลายเป็นความผูกพันกับองค์กรในที่สุด ถือได้ว่าองค์กรเป็นบ้านหลังที่สองในการเรียนรู้ใช้ชีวิตให้มีความสุข พัฒนาทักษะและศักยภาพและนำไปสู่ความสำเร็จได้ในที่สุด

2. ผลการศึกษาแนวทางการสร้างเสริมความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย สรุปพบว่าผู้บริหารควรดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้

เมื่อพิจารณาจากผลการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนวทางการสร้างเสริมความสุขของบุคลากร ประกอบไปด้วย 1) ผู้บริหารองค์กรต้องนำเสนอวิสัยทัศน์อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจน พร้อมทั้งจัดสรรแบ่งหน้าที่ตามความสามารถของบุคลากร เปิดโอกาสให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี รับฟังปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาองค์กร ติดตามและควบคุมการทำงานของบุคลากรให้ไปในทิศทางเดียวกันอยู่เสมอ 2) ผู้บริหารองค์กรต้องเสริมแรงบันดาลใจให้บุคลากรที่มีความเสียสละใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครองบุคลากร และสามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ผู้บริหารองค์กรต้องเล็งเห็นความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สร้างสรรค์สวยงาม มีอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกที่เพียบพร้อมครบครัน เหมาะสำหรับการทำงานให้องค์กรเดินหน้าต่อไป 4) ผู้บริหารองค์กรต้องสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมในการสร้างบรรยากาศของการทำงานในองค์กรให้พร้อมต่อการทำงาน และร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร 5) ผู้บริหารองค์กรต้องให้อิสระทางความคิด การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์และอำนาจในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและรวดเร็วในการปฏิบัติงาน 6) ผู้บริหารองค์กรควรสนับสนุนและส่งเสริมแนวทางการพัฒนาเส้นทางความก้าวหน้าในสายอาชีพของบุคลากร

การพัฒนาความชำนาญการของบุคลากรให้มีระดับที่สูงขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ให้องค์กรประสบความสำเร็จได้ 7) ผู้บริหารองค์กรต้องติดตาม สอบถามและให้คำปรึกษาเพื่อหาปัญหาและอุปสรรคระหว่างการทำงาน และ 8) ผู้บริหารองค์กรต้องมอบรางวัลเกียรติให้บุคลากรที่ได้รับรางวัลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการที่สูงขึ้น นักวิจัยดีเด่น นักพัฒนาดีเด่น เป็นต้น เพื่อเป็นการชื่นชมและกระตุ้นการทำงานของบุคลากรในองค์กรสืบไป

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวทางการส่งเสริมองค์กรแห่งความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย สรุปได้ว่า ผู้บริหารควรสร้างวิสัยทัศน์ให้แก่บุคลากรอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม เพื่อจะทำให้บุคลากรเห็นแนวทางที่ชัดเจนในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมาย ควรมีการติดต่อสื่อสารในองค์กรอย่างเป็นระบบ คอยติดตาม สังเกตการณ์ ให้คำแนะนำเมื่อบุคลากรมีปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน ส่วนด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม ผู้บริหารองค์กรต้องส่งเสริมและสร้างบรรยากาศในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมทางสังคม เพื่อให้บุคลากรมีความรักสามัคคีกลมเกลียวกันในองค์กร เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในการทำงาน มีระบบการติดต่อสื่อสารที่ทั่วถึง ส่วนสภาพแวดล้อมทางกายภาพ องค์กรต้องพร้อมต่อการทำงาน มีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีเครื่องมือและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการทำงาน และมีภูมิทัศน์ที่ช่วยสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุขในการเรียนและการใช้ชีวิตของนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

1.2 ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบความสุขในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรในองค์กร การศึกษาของภาครัฐและองค์การศึกษาภาคเอกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

1.3 ควรมีการศึกษาการประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กร มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กรของผู้บริหาร บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและเพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพขององค์กรต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ ใจเที่ยง. (2562). การบริหารองค์กรแห่งความสุขในโรงเรียนประถมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 18(2), 25-44.
- กฤตชัย สุริยนต์ ภารดี อนันต์นาวิม และเจริญวิญญ์ สมพงษ์ธรรม. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างความสุขในการทำงานของครูกับประสิทธิผลของโรงเรียนในเครือข่ายมหาวิทยาลัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสังคมศาสตร์วิจัย*, 10(2), 1-17.
- ก้านทอง บุหระ. (2559). องค์กรแห่งความสุข: แนวคิด กระบวนการ และบทบาทของนักบริหารทรัพยากรมนุษย์. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 28(3), 169-176.
- เด่นชัย อาทิตย์เจริญ. (2558). ทักษะของผู้บริหารที่ส่งผลต่อองค์กรแห่งความสุขในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 2. *พินเนศวรสาร*, 58(10), 87-102.
- ทิพวัลย์ งามรง. (2561). แนวทางการเสริมสร้างองค์กรแห่งความสุขในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 44(1), 26-45.
- อริคุณ สีนธนาปัญญาและคณะ. (2557). การบริหารความสุขในสถานศึกษา Happiness Management in School. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 36(2), 18-26.
- Hackman & Oldham. (1980). The Impact of Work Characteristics on Bank Employees' Motivation in Hanoi: Application of Job Characteristics' Theory of Hackman and Oldham. *European Journal of Business and Management*, 11(27), 25-28.
- Manion, J. (2003). Joy at Work: Creating a Positive Workplace. *Journal of Nursing Administration*, 33 (12), 652-66.

แนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ระดับองค์การบริหารส่วนตำบล*

GUIDELINES FOR DETERMINING THE QUALIFICATIONS
OF ADMINISTRATORS OF LOCAL GOVERNMENT ORGANIZATIONS
SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION LEVEL.

ศิวัช นกุลกิจ

Siwat Nukulki

มหาวิทยาลัยชินวัตร, ประเทศไทย.

Shinawatra University, Thailand.

E-mail: sn.laws2@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งพิจารณาจากปัญหา ดังนี้ 1) การกำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหาร หรือ 2) การเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารกฎหมาย

ผลการวิจัยพบว่า นับตั้งแต่พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562 มาตรา 58/1 มีบทบัญญัติให้ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นและต้องมีคุณสมบัติ 1) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ซึ่งในขณะที่ยกเว้นการกำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนายกเทศมนตรี ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และนายกเมืองพัทยา จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เนื่องจากผู้บริหารท้องถิ่นที่ผู้มีความรู้จะสามารถบริหารท้องถิ่นให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของประชาชนได้ดี และจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาทางการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น 2) เคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ซึ่งผู้ที่มีประสบการณ์ดังกล่าวอาจจะไม่มีการพัฒนาการศึกษา จึงเสนอให้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.

2562 มาตรา 58/1 “(2) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า” และให้ยกเลิกในส่วนที่เคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา

คำสำคัญ: การกำหนดคุณสมบัติ, ผู้บริหาร, องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

This research article to study guidelines for determining the qualifications of administrators of local government organizations at the sub-district administrative organization level which considers the problems 1) determining the minimum qualifications of those eligible to run for election as administrators or 2) having previously been a member of the subdistrict council local council member local administrators or member of parliament : This research is qualitative research based on concepts theories legal documents.

The research results found that since the Subdistrict Council and Subdistrict Administrative Organization Act B.E. 2537 amended (No. 5) B.E. 2019 section 58/1 has provisions for those who have the right to run for election as president of the subdistrict administrative organization Must have the qualifications and not have prohibited characteristics according to the law governing the election of local council members or local administrators and must have the qualifications 1) Have completed at least high school or equivalent While determining the minimum qualifications of the president of the provincial administrative organization the mayor and the governor of Bangkok and mayor of Pattaya City must have educational qualifications of not less than a bachelor's degree or equivalent : This is because local administrators who have knowledge will be able to manage the local area to meet the objectives of the people well and will be the basis for the development of education for local people 2) Used to be a member of the subdistrict council : local council : member local administrators or member of parliament : Those who have such experiences may not have educational development. Therefore it is proposed to make additional amendments Subdistrict Council and Subdistrict Administrative Organization Act B.E. 2537 amended (No. 5) B.E. 2019 section 58/1 “(2) graduated with not less than a bachelor's degree or equivalent” and repealed the part Used to be a member of the subdistrict council local council member local administrators or member of parliament

Keywords: determination of qualifications, administrators, subdistrict administrative organization

บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยการปกครองระดับรากหญ้าที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง มีฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น ที่ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงแทนประชาชนในพื้นที่ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารกิจการของท้องถิ่น จึงถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นการลดอำนาจหน้าที่ของรัฐส่วนกลางทางหนึ่ง ทั้งยังเป็นการเพิ่มอำนาจของท้องถิ่นให้เข้มแข็งขึ้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ให้จัดการปกครองส่วนท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น โดยให้คำนึงถึงขีดความสามารถในการปกครองตนเอง รายได้ จำนวนและความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ในการดำเนินงาน ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ รวมตลอดทั้งมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2540) ดังนั้น รัฐบาลส่วนกลางอาจมีข้อจำกัดในการปกครองประเทศหลายประการ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ทำให้ในแต่ละพื้นที่ที่มีสภาพปัญหาแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ รัฐส่วนกลางจึงจำเป็นต้องกระจายอำนาจในการปกครอง เพื่อแบ่งเบาภาระดังกล่าว ออกเป็นระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 (ราชกิจจานุเบกษา, 2534) ซึ่งหลักการกระจายอำนาจการปกครองดังกล่าว เกิดจากการที่รัฐส่วนกลางมอบอำนาจปกครองบางส่วนให้แก่องค์กรอื่นนอกจากรัฐส่วนกลาง ในการจัดบริการสาธารณะบางประการให้แก่ท้องถิ่นโดยอิสระ ในการดำเนินงานตามความเหมาะสมภายใต้กรอบของกฎหมาย และสามารถดำเนินกิจการในฐานะเป็นนิติบุคคลหนึ่ง ให้รัฐจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหาร การจัดทำบริการสาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การเงินและการคลัง และการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งต้องทำเพียงเท่าที่จำเป็นเพื่อการคุ้มครอง ประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม การป้องกันการทุจริต และการใช้จ่ายเงินอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความแตกต่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ

การปกครองท้องถิ่นเป็นการกระจายอำนาจทางปกครองของรัฐ ด้วยประสงค์ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้ปกครองตนเอง มีระบบในการจัดหารายได้และค่าใช้จ่ายรายได้ เพื่อจัดทำบริการสาธารณะตามความต้องการของราษฎรในท้องถิ่น ท้องถิ่นจะกำหนดรายได้ รายจ่ายเองโดยไม่มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ไม่ได้ และโดยที่การปกครองท้องถิ่นมีขึ้นด้วยความมุ่งหมายให้ประชาชนปกครองกันเอง โดยรัฐมอบอำนาจหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะ อันเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นเองเป็นผู้จัดการดูแล โดยรัฐทำหน้าที่เพียงเป็นผู้กำกับดูแลให้การดำเนินการเป็นไปโดยถูกต้องตามกฎหมาย การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะส่งผลกระทบกับสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นและของประเทศ หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าว ปฏิบัติงานให้เป็นไปตามภารกิจของตนอย่างซื่อสัตย์สุจริต ประชาชนจะได้รับประโยชน์อย่างมาก ประเทศชาติก็จะมีการพัฒนา (สมคิด เลิศไพฑูรย์, 2539) การปกครองส่วนท้องถิ่น ยึดถือหลักความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหารงานบุคคล และการบริหารการเงินการคลังของตนเอง ภายใต้หลักการจัดความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะระดับชุมชน ราชการบริหารส่วนกลาง และส่วนภูมิภาครับผิดชอบการดำเนินการกิจของรัฐในระดับประเทศและในระดับภูมิภาค และให้คำปรึกษา สนับสนุน และกำกับดูแลการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงเท่าที่จำเป็น และหลักประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จรัส สุวรรณมาลา และคณะ, 2558) ซึ่งหลักการสำคัญของการกระจายอำนาจตามกฎหมายข้างต้นมี 3 ประการ ได้แก่ หลักความเป็นอิสระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดนโยบาย การบริหารงานบุคคล และการบริหารการเงินการคลังของตนเองภายใต้กรอบของกฎหมายและภายใต้หลักความเป็นรัฐเดี่ยวในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข หลักการจัดความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานของรัฐในการบริหารราชการแผ่นดิน โดยกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะระดับชุมชน ราชการบริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาครับผิดชอบการดำเนินการกิจของรัฐในระดับประเทศและในระดับภูมิภาค และให้คำปรึกษา สนับสนุน และกำกับดูแลการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงเท่าที่จำเป็น และหลักประสิทธิภาพในการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล มีคุณภาพมาตรฐาน บริหารงานอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (จรัส สุวรรณมาลา และคณะ, 2558)

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยมี 5 รูปแบบ ซึ่งแต่ละรูปแบบมีกฎหมายกำหนดคุณวุฒิการศึกษาขั้นต่ำประกอบ เป็นคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอาไว้ ได้แก่ 1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด คุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายก

องค์การบริหารส่วนจังหวัด จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2540) เทศบาล คุณสมบัติของผู้มีสิทธิ์สมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรี จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2496) 3) สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล คุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2537) 4) กรุงเทพมหานคร คุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ.2528 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2528) และ 5) เมืองพัทยา คุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเมืองพัทยา จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

จากการที่กฎหมายกำหนดให้ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบ จะต้องมีการกำหนดคุณสมบัติการศึกษาขั้นต่ำของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่นเอาไว้ เนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทางการศึกษาตามที่กฎหมายแต่ละท้องถิ่นกำหนด ซึ่งส่วนมากจะกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า แต่พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2562 มาตรา 58/1 (2) กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า พื้นฐานของการศึกษาจำเป็นต้องเริ่มจากผู้นำท้องถิ่นเป็นตัวอย่างในการพัฒนา ซึ่งถ้าหากผู้นำมีความรู้ มีความสามารถ มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ย่อมส่งผลให้นำพาท้องถิ่นให้มีการพัฒนาไปได้ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาจะต้องมีความจำเป็นมากเพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพของประชาชนในท้องถิ่น อีกทั้งถ้าหากผู้บริหารท้องถิ่นมีความรู้มีวุฒิการศึกษา ย่อมได้รับการยอมรับจากประชาชนในท้องถิ่นและองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกด้วย ในส่วนคุณสมบัติด้านเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา อาจจะไม่มีความรู้ด้านการศึกษาส่งผลให้การศึกษาในท้องถิ่นไม่พัฒนาเท่าที่ควร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งพิจารณาจากปัญหา ดังนี้ 1) การกำหนดคุณวุฒิการศึกษาขั้นต่ำของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น และ 2) ผู้ที่เคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกวุฒิสภา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) ตัวบทกฎหมาย พระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ตำราทางวิชาการ วารสาร บทความ รายงานการวิจัย ทำการวิเคราะห์เสนอแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนตำบล

สมมุติฐานของการวิจัย

การกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนตำบล กำหนดให้ 1) การกำหนดคุณวุฒิขั้นต่ำของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น และ 2) การเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งทั้งสองประการไม่เป็นการพัฒนาทางการศึกษา ซึ่งถ้าหากมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ต้องมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่าเพียงอย่างเดียว จะทำให้เกิดความเหมาะสมในการพัฒนาการทางการศึกษาในท้องถิ่นนั้น ๆ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนตำบล ได้ทำการศึกษาจาก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2562 และ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

ผลการวิจัย

จากการที่ได้ศึกษากฎหมายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 5 รูปแบบ ส่วนมากกำหนดให้ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีคุณวุฒิการศึกษาขั้นต่ำเอาไว้เนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นมีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาทางการศึกษาอันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งส่วนมากจะกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า แต่พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562 มาตรา 58/1 (2) กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมีคุณสมบัติ คือ 1) มีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าซึ่งความรู้ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าดังกล่าวอาจมีผลต่อการพัฒนาการทางการศึกษาเนื่องจากตัวผู้บริหารท้องถิ่นจำเป็นที่จะต้องมีการศึกษาที่สูงพอสมควรเพื่อเทียบเคียงกับองค์กรอื่นๆ และ 2) มีคุณสมบัติด้านเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวอาจได้ผู้บริหารท้องถิ่นที่มีประสบการณ์ในการทำงานแต่อาจจะไม่มีความรู้ด้านการศึกษามาเป็นพื้นฐานในการบริหาร

อภิปรายผล

จากการที่ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับ แนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562 มาตรา 58/1 (2) กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจะต้องมีคุณสมบัติ มีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าหรือเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวอาจได้ผู้บริหารท้องถิ่นที่ไม่มีพื้นฐานด้านการศึกษามาเป็นผู้บริหารท้องถิ่น จึงขออภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1) ความหมายของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในราชอาณาจักรไทยเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยผ่านการเลือกตั้งจากราษฎรไปบริหารและดูแลเรื่องกฎหมาย เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ และโดยการตรวจสอบควบคุมดูแลของประชาชนโดยตรง หรือการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน เช่น การยื่นเสนอหรือแก้ไขกฎหมาย การยื่นถอดถอนนักการเมืองที่ประพฤติมิชอบ การออกเสียงในการทำประชามติ (คณิน บุญสุวรรณ, 2542) ฉะนั้น สังคมจึงต้องถียมตึงวงชนเป็นใหญ่ หรือที่กล่าวว่าเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนนั่นเอง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย จึงย่อมเป็นการปกครองที่ดีที่สุดสำหรับประชาชนทุกคนในปัจจุบัน โดยที่ระบอบการปกครองทั้งหลาย ก็ต่างต้องการให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนผู้ถูกปกครอง (สุรพล นิติไกรพจน์, 2548) การปกครองระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ถือว่ามนุษย์เกิดมามีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ทุกคนต้องได้รับการ

ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเสมอภาค จะต้องให้เสรีภาพแก่ปวงชนภายใต้ข้อบังคับของกฎหมาย เช่น เสรีภาพในการพูดการเขียน การชุมนุม การศึกษาอบรม การรวมตัวกันเป็นสมาคม เปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนหรือท้องถิ่นได้มีโอกาสปกครองตนเอง เพราะประชาชนในท้องถิ่นย่อมสามารถรู้ถึงปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาของตนเองได้ดีกว่าบุคคลอื่น (ธนศวรร์ เจริญเมือง, 2540)

2) หลักการกระจายอำนาจการปกครอง การกระจายอำนาจการปกครองเป็นการกระทำหรือมาตรการที่รัฐบาลกลางหรือการบริหารราชการส่วนกลาง ราชการส่วนภูมิภาคได้มอบอำนาจให้ท้องถิ่นจัดทำกิจการหรือการบริการสาธารณะบางเรื่อง ภายในเขตของแต่ละท้องถิ่น หรือโอนภารกิจบริการสาธารณะบางกิจการจากรัฐ ไปให้หน่วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หลักเกณฑ์การกระจายอำนาจการปกครอง จะยึดหลักสภาวะของชุมชน เงื่อนไขประการแรกของการกระจายอำนาจทางการเมืองสู่ชุมชนระดับล่างคือ การมีอยู่ของชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยที่จะรับการกระจายอำนาจ การกระจายอำนาจจะมีโอกาสประสบผลสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อชุมชนที่เข้มแข็ง มีความต้องการปกครองตนเอง ยิ่งถ้าชุมชนมีศักยภาพทางการเงินการคลัง มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน มีวัฒนธรรมที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เห็นประโยชน์ของชุมชนโดยรวม และมีวัฒนธรรมประชาธิปไตยด้วยแล้วโอกาสที่จะกระจายอำนาจประสบความสำเร็จก็สูง ในทางตรงกันข้าม ถ้าในพื้นที่หนึ่งมีคนอยู่รวมกันหนาแน่นแต่ไม่มีความเป็นชุมชน คือต่างคนต่างอยู่ ไม่สนใจที่จะดำเนินกิจกรรมทางสาธารณะร่วมกัน ไม่มีผู้นำชุมชน หรือมีวัฒนธรรมแบบแบ่งกลุ่มแบ่งพวก ฯลฯ ดังนี้แล้ว ถึงจะมีการออกกฎหมายจัดตั้งให้พื้นที่นั้นเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นขึ้นมา แต่การกระจายอำนาจในสถานการณ์เช่นนี้ ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จลงได้ (สาลิณี อ่อนวงศ์, 2551)

3) หลักเกณฑ์การจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติให้มีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้นเป็นหน่วยการปกครองระดับรากหญ้าที่เกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง มีฐานะเป็นตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น ที่ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงแทนประชาชนในพื้นที่ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (ราชกิจจานุเบกษา, 2540) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารกิจการของท้องถิ่น จึงถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเป็นการลดอำนาจหน้าที่ของรัฐส่วนกลางทางหนึ่ง ทั้งยังเป็นการเพิ่มอำนาจของท้องถิ่นให้เข้มแข็งขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะถือตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น โดยให้คำนึงถึงขีดความสามารถในการปกครองตนเอง รายได้ จำนวนและความหนาแน่นของประชากร และพื้นที่ที่ต้องรับผิดชอบ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา ในการดำเนินงาน ให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นเปิดเผยข้อมูลและรายงานผลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ รวมตลอดทั้งมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วม ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นได้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) ดังนั้น รัฐบาลส่วนกลางอาจมีข้อจำกัดในการปกครองประเทศหลายประการ เนื่องจากในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ทำให้ในแต่ละพื้นที่มีสภาพปัญหาแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลกลางจึงจำเป็นต้องกระจายอำนาจในการปกครอง เพื่อแบ่งเบาภาระดังกล่าว ออกเป็นระเบียบบริหารราชการส่วนกลาง ระเบียบบริหารราชการส่วนภูมิภาค และระเบียบบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 (ราชกิจจานุเบกษา, 2534)

4) หลักเกณฑ์การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เริ่มมีความชัดเจนเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 283 ถึง มาตรา 290 กำหนดให้รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ ของประชาชนในท้องถิ่น โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหลาย ย่อมมีอิสระในการกำหนดนโยบายการปกครอง การบริหาร การบริหารงานบุคคล การเงินและงานคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยรัฐบาลเป็นผู้กำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่าที่จำเป็นภายในกรอบของกฎหมาย และเพื่อกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ภายในมาตรา 284 จึงได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ขึ้นรองรับเป็นหลักประกันเพื่อการปฏิบัติให้บังเกิดผลขึ้นอย่างแท้จริง ซึ่งมีสาระสำคัญในการกำหนดอำนาจหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะระหว่างรัฐบาลกลางกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง การจัดสรรสัดส่วนภาษีและอากรระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยคำนึงถึงภาระหน้าที่ของรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยกันเอง (ปวีณา รูปทอง, 2546)

5) ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับการบริหารราชการขององค์กรปกครองท้องถิ่นมีหลักการสำคัญ 2 ประการ (1) ภารกิจระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ การป้องกันประเทศ การต่างประเทศ การอำนวยความสะดวก ฯลฯ ภารกิจประเภทนี้เป็นภารกิจโดยแท้ของรัฐ ซึ่งโดยทั่วไปรัฐจะเห็นผู้ดำเนินการเอง ภารกิจทางเศรษฐกิจ ภารกิจทางเศรษฐกิจนั้น ได้แก่ การให้บริการสาธารณะทางอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม เช่น การขนส่ง การเดินรถไฟ การไปรษณีย์โทรเลข การไฟฟ้า การประปา ฯลฯ ภารกิจประเภทนี้ รัฐอาจเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยผ่านส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ หรืออาจมอบให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทน ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐได้ ภารกิจทางสังคมนั้น ได้แก่ การให้บริการสาธารณะทางสังคม เช่น การให้บริการการศึกษา การรักษาพยาบาล การสาธารณสุข การกีฬา การส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ภารกิจประเภทนี้รัฐอาจเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยผ่านส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจ หรืออาจมอบให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการแทน ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐก็ได้ (2) ความสัมพันธ์ในเชิงควบคุมกำกับดูแล ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองท้องถิ่นอยู่ที่การควบคุมกำกับ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการกระจายอำนาจ การกระจายอำนาจโดยปราศจากการควบคุมกำกับ ย่อมทำให้รัฐเดียวไม่สามารถดำรงอยู่ได้

การควบคุมกำกับนั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การควบคุมกำกับโดยตรงและการควบคุมกำกับโดยอ้อม (ชาญชัย แสวงศักดิ์, 2545)

6) อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) มาตรา 250 กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะ และกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น การจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะใดที่สมควรให้เป็นหน้าที่และอำนาจโดยเฉพาะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ หรือให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการใด ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติซึ่งต้องสอดคล้องกับรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับกลไกและขั้นตอนในการกระจายหน้าที่และอำนาจ ตลอดจนงบประมาณและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่และอำนาจดังกล่าวของส่วนราชการให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย ในการจัดทำบริการสาธารณะหรือกิจกรรมสาธารณะใดที่เป็นหน้าที่และอำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ถ้าการร่วมดำเนินการกับเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐหรือการมอบหมายให้เอกชนหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการจะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในท้องถิ่นมากกว่าการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะดำเนินการเอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะร่วมหรือมอบหมายให้เอกชนหรือหน่วยงานของรัฐดำเนินการนั้นก็ได้ รัฐต้องดำเนินการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้ของตนเองโดยจัดระบบภาษีหรือการจัดสรรภาษีที่เหมาะสม รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาการหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถดำเนินการตามวรรคหนึ่งได้อย่างเพียงพอ ในระหว่างที่ยังไม่อาจดำเนินการได้ ให้รัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปพลางก่อน การบริหารราชการท้องถิ่น ต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระในการบริหาร การจัดทำบริการสาธารณะ การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษา การเงินและการคลัง และการกำกับดูแลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งต้องทำเพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือประโยชน์ของประเทศเป็นส่วนรวม การป้องกันการทุจริตและการใช้จ่ายเงินอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความแตกต่างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละรูปแบบ และต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการป้องกันการก้าวล่วงการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการส่วนท้องถิ่นด้วย

7) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของราชอาณาจักรไทยในปัจจุบัน มี 5 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ซึ่งในแต่ละรูปแบบจะมีผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ และมีที่มา ดังนี้

(1) องค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน ผู้จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิก

สภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิก รัฐสภา ตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562 มาตรา 35/1 (ราชกิจจานุเบกษา, 2540) ซึ่งการกำหนดคุณสมบัติด้านการศึกษานี้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีนั้น เพื่อเป็นการพัฒนาการด้านการศึกษแก่ประชาชนในท้องถิ่น โดยเริ่มจากตัวผู้บริหารท้องถิ่นเป็นสำคัญ ในส่วนของการกำหนดคุณสมบัติเคยเป็นสมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภามาก่อนนั้น อาจไม่มีการพัฒนาการด้านการศึกษาเท่าที่ควร เนื่องจากผู้สมัครตำแหน่งผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนจังหวัด บางรายอาจจะไม่มีความรู้ ความสามารถใด ๆ

(2) เทศบาล ผู้บริหารเทศบาลได้แก่นายกเทศมนตรี ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจาก ประชาชน คุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเทศมนตรี ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ ต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และต้องมีคุณสมบัติ สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 14) พ.ศ. 2562 มาตรา 48 เบญจ (ราชกิจจานุเบกษา, 2496) ซึ่งการกำหนดคุณสมบัติเฉพาะคุณสมบัติด้านการศึกษานี้ไม่ต่ำ กว่าปริญญาตรีเท่า นั้น เพื่อเป็นการพัฒนาการด้านการศึกษแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในส่วนคุณสมบัติ เคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภานั้น ท้องถิ่นอาจจะได้ผู้บริหารที่ไม่มีความรู้ความสามารถ จะไม่สามารถพัฒนาการด้านการศึกษาให้ทันสมัยได้

(3) สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ตำแหน่งผู้บริหารของสภาตำบลและองค์การ บริหารส่วนตำบล ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน คุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องมีคุณสมบัติและไม่มี ลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น และต้องมี คุณสมบัติสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การ บริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2562 มาตรา 58/1 (ราชกิจจานุเบกษา, 2537) ในการกำหนดคุณสมบัติด้านการศึกษานี้ไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า นั้น อาจทำให้ ไม่เป็นการยกระดับการศึกษาแก่ผู้บริหารและประชาชนในท้องถิ่นได้ ในส่วนคุณสมบัติเคยเป็นสมาชิก สภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา อาจไม่มีพื้นฐานทางการศึกษาทำให้ ขาดความมั่นใจในการบริหารงานได้

(4) กรุงเทพมหานคร ตำแหน่งผู้บริหารของกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานคร ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน คุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็น ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และต้อง

มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นด้วย ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2562 มาตรา 46 (ราชกิจจานุเบกษา, 2528) การกำหนดคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาขั้นต่ำไว้ นั้น เพื่อเป็นการยกระดับการศึกษาให้แก่ท้องถิ่น ถ้าหากผู้บริหารท้องถิ่นมีวุฒิการศึกษา จะทำให้เกิดความมั่นใจในการบริหารงานของท้องถิ่น สามารถพัฒนาท้องถิ่นให้ทัดเทียมกับองค์กรอื่น ๆ ได้

(5) เมืองพัทยา ตำแหน่งผู้บริหารเมืองพัทยา ได้แก่ นายกเมืองพัทยา ซึ่งมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชน คุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกเมืองพัทยา ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และต้องมีวุฒิสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 42 (ราชกิจจานุเบกษา, 2542)

จะสังเกตว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เพื่อเป็นการพัฒนา ยกระดับการศึกษาของผู้ที่จะมาเป็นผู้บริหารท้องถิ่น แต่ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล กำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น และต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า นั้น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ที่จะต้องพัฒนาการด้านการศึกษา จึงสมควรยกระดับการศึกษาที่ผู้บริหารท้องถิ่นก่อนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถต่อไปได้ ในส่วนคุณสมบัติที่เคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกวุฒิสภาก็สามารถสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่นนั้น จะเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่มีความรู้วุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีเข้ามาเป็นผู้บริหารท้องถิ่น จะทำให้ท้องถิ่นไม่ได้รับการพัฒนาด้านการศึกษา ผู้บริหารท้องถิ่นก็จะขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นระดับองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า ในส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล กำหนดคุณสมบัติผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นนั้นต่างก็มีหน้าที่ต้องพัฒนาการด้านการศึกษา และการกำหนดคุณสมบัติที่เคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น

ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภาที่สามารถสมัครสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้บริหารท้องถิ่นนั้นจะไม่ใช่เป็นการพัฒนาการด้านการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาดังกล่าว จึงเสนอแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังนี้

แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2562 มาตรา 58/1 จากเดิม (2) กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า หรือ เคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา

แก้ไขพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ.2562 มาตรา 58/1 เป็นดังนี้

“(2) กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จะต้องมีความรู้สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า”

และให้ยกเลิกในส่วนของคุณสมบัติ เคยเป็นสมาชิกสภาตำบล สมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกรัฐสภา ออกไป

เหตุผลในการแก้ไข เนื่องจากตำแหน่งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดควรจะกำหนดคุณสมบัติเฉพาะคุณวุฒิด้านการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีเท่านั้น เพื่อเป็นการพัฒนาการด้านการศึกษาแก่ประชาชนในท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- คณิน บุญสุวรรณ. (2542). *คู่มืออ่านรัฐธรรมนูญฉบับใหม่: โครงสร้างและหลักการรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์วิชาการ.
- จรัส สุวรรณมาลา และคณะ. (2558). *ทิศทางการปกครองท้องถิ่นไทย*. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2545). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2540). *การปกครองท้องถิ่นกับการบริหารจัดการท้องถิ่น อีกมิติหนึ่งของอารยธรรมโลก ภาคแรก : จากยุคกรีกถึงทุนนิยมตะวันตก*. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ปวีณา รูปทอง. (2546). ความพร้อมในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเมืองเชียงใหม่. ใน *รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระราชบัญญัติเทศบาล. (2496). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 70 ตอนที่ 14 หน้า 222 (17 กุมภาพันธ์ 2496).

- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร. (2528). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 102 ตอนที่ 115 ฉบับพิเศษ หน้า 1 (11 สิงหาคม 2528).
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน. (2534). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 108 ตอนที่ 156 ฉบับพิเศษ หน้า 2 (4 กันยายน 2534).
- พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา. (2542). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 120 ก หน้า 21 (29 พฤศจิกายน 2542).
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล. (2537) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 111 ตอนที่ 53 ก หน้า 11 (2 ธันวาคม 2537).
- พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด. (2540). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 62 ก หน้า 1 (31 ตุลาคม 2540).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2540). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก หน้า 1 (11 ตุลาคม 2540).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 1 (6 เมษายน 2560).
- สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2539). *รวมบทความกฎหมายการปกครองท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- สาลีณี อ่อนวงศ์. (2551). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. ใน *ปริญญานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- สุรพล นิติไกรพจน์. (2548). *องค์การมหาชน: แนวคิดรูปแบบและวิธีการบริหารงาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายโรงพิมพ์ กองกลาง สำนักงาน กพ.

แนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย*
GUIDELINES FOR EDUCATIONAL QUALITY ASSURANCE MANAGEMENT
OF SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATION
SERVICE AREA OFFICE NONG KHAI

สุรัชดา นันทอง

Suratchada Nanthong

สิทธิชัย สอนสุภี

Sittichai Sonsupee

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kaen University Nong Khai campus, Thailand.

E-mail: nesirahaha@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย 2) ศึกษาแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร และครู จำนวน 285 คน โดยระยะที่ 1 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม มีความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม 0.978 ระยะที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยได้การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อหาแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอโดยวิธีการพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า

* Received: 11 December 2023; Revised: 12 August 2024; Accepted: 23 August 2024

ค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่เป็นจริง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.76) ส่วนค่าเฉลี่ยระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.57) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายด้านทุกด้าน ความต้องการจำเป็นการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน องค์ประกอบที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด ลำดับที่ 1 คือ ด้านการดำเนินการคุณภาพการศึกษา (PNIModified = 0.221) ลำดับที่ 2 คือ ด้านการวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา (PNIModified = 0.219) ลำดับที่ 3 คือ ด้านการกำกับติดตามคุณภาพการศึกษา (PNIModified = 0.203) และลำดับที่ 4 คือ ด้านการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา (PNIModified = 0.199)

คำสำคัญ: การประกันคุณภาพการศึกษา, ความต้องการจำเป็น, แนวทางการบริหาร

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study the actual condition and desirable conditions of the educational quality assurance management of schools under the Nong Khai Secondary Education Service Area Office, and 2) to study the process of educational quality assurance development under the Nong Khai Secondary Educational Service Area Office. The samples used in this research were 285 school administrators and teachers. The data collection was divided into 2 phases: phase I, collected quantitative data using the questionnaires with a reliability of 0.988, and phase II, collected quantitative data by interviewing 6 qualified persons to study the process of educational quality assurance development. The data were analyzed using content analysis and presented by descriptive.

The results showed that the actual condition and the desirable conditions of the school educational quality assurance operation development were found that the average actual condition level was at a high level (= 3.76), while the mean level of desirable conditions was at the highest level (= 4.57). From the data analysis results, it was found that the mean level of actual conditions was lower than the level of desirable conditions on each side in all sides. The need assessment requirements for the operation

of school educational quality assurance were; the first most needed element was educational quality implementation ($PNI_{Modified} = 0.221$), the second was education quality development planning ($PNI_{Modified} = 0.219$), the third was supervision and monitoring study ($PNI_{Modified} = 0.203$), and the last was improvement the quality of education ($PNI_{Modified} = 0.199$).

Keyword: Educational Quality Assurance; Needs Assessment; Management guidelines

บทนำ

การจัดการศึกษาในปัจจุบันเป็นเครื่องมือในการสร้างพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง สามารถดำรงชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างสงบสุข สถานการณ์โลกปัจจุบันเป็นยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี เกิดการแข่งขันในการพัฒนาประเทศอย่างสูง ทุกคนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา โดยปัจจัยสำคัญ คือ วิธีการจัดการคุณภาพ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องว่า การดำเนินกิจกรรมตามภารกิจของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้รับผลประโยชน์สูงสุด ฉะนั้น การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนา และสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาในสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ตลอดชีวิต สามารถพัฒนาศักยภาพความสามารถที่จะดำรงชีวิต และประกอบอาชีพอย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเป็นพลังสร้างสรรค์พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (สรารุณี คณะคาม, 2560; กัลยาณี รัตนวราหะ, 2556)

การประกันคุณภาพ เป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง สามารถสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการทางการศึกษา ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา จึงเป็นการบริหารจัดการการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะเป็นการป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่ได้คุณภาพตามมาตรฐานและการจัดการศึกษาที่สร้างสรรค์ ให้เป็นกลไกในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554) หัวใจของการประกันคุณภาพการศึกษา คือ การประกันคุณภาพการบริหารจัดการมีส่วนสำคัญในการพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ ซึ่งต้องเริ่มต้นที่การประกันคุณภาพภายใน โดยการปฏิรูปการบริหารจัดการภายในโรงเรียน เน้นด้านการบริหารจัดการจัดการ

เรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย และการพัฒนาทรัพยากรให้เพียงพอกับความต้องการการประกันคุณภาพทางการศึกษา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาองค์การมหาชน, 2547) สภาพการบริหารการประกันคุณภาพของการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ซึ่งมีโรงเรียนหลากหลายขนาด เนื่องจากเป็นโรงเรียนที่มีการแข่งขันสูงในการบริหารจัดการสถานศึกษา ซึ่งใช้การประกันคุณภาพภายใน ในการบริหารสถานศึกษา เพื่อให้ทราบแนวทางการดำเนินงานที่เหมาะสม ได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารการประกันคุณภาพสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายได้นั้น ต้องคำนึงถึงกระบวนการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ สามารถสร้างปัจจัยเกื้อหนุนให้มีความเหมาะสมสอดคล้อง และเพียงพอต่อการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาได้ เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอก จากผลการประเมินรางวัลคุณภาพด้านการบริหารสถานศึกษา พบว่า โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย มีความสามารถในการบริหารสถานศึกษาด้วยระบบคุณภาพที่มีการบริหารเป็นที่ประจักษ์ ส่งผลให้สามารถนำการบริหารการประกันคุณภาพไปสู่การบริหารและการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาได้อย่างเป็นระบบ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เป็นองค์กรที่มีคุณภาพในการบริหารจัดการการศึกษา มีวิสัยทัศน์ในการบริหารการศึกษาคือ “บริหารจัดการด้วยวิถีใหม่ วิถีคุณภาพใช้พื้นที่เป็นฐาน มุ่งมาตรฐานสากล สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ บูรณาการด้วยศาสตร์พระราชา พัฒนาสู่ความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน” จากรายงานผลการทดสอบระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ประจำปีการศึกษา 2564 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าระดับประเทศทุกรายวิชา ซึ่งจะเห็นว่า คุณภาพการศึกษาในภาพรวมของโรงเรียนต่ำกว่ามาตรฐานการประกันคุณภาพทางการศึกษา ทั้งนี้ พบว่า การจัดการศึกษาส่วนใหญ่ในระดับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ประสบปัญหาขาดแคลนสื่อการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยี รวมถึงปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอน กล่าวคือครูที่สอนไม่ตรงตามวิชาเอก

จากความสำเร็จประเด็นปัญหาและของการประกันคุณภาพการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ว่ามีการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา อยู่ในระดับใด มีปัญหาและข้อเสนอแนะ

อย่างไร ในการทำให้การประกันคุณภาพในสถานศึกษามีความเข้มแข็ง เพื่อให้ได้ข้อมูลและสารสนเทศ ในการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาให้สถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาที่กำหนด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย
2. แนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

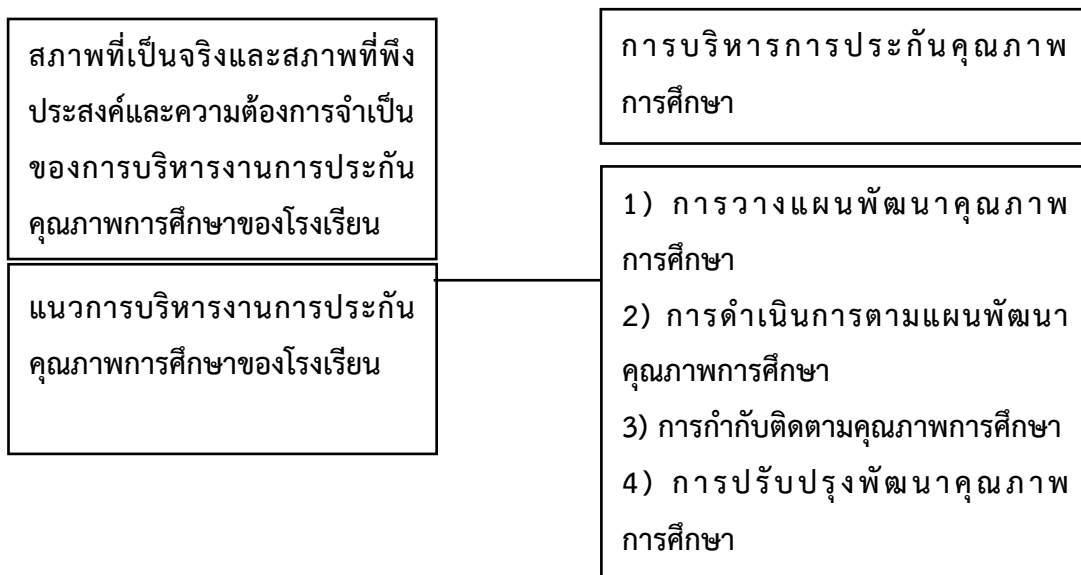
วิธีดำเนินการวิจัย

1) ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ใช้โรงเรียนเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย จำนวน 31 โรงเรียน จำนวน 1,076 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารและครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางของเครซีและมอร์แกน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) ใช้ขนาดโรงเรียนเป็นชั้นในการแบ่งตามขนาดโรงเรียนได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 285 คน

2) การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบพรรณนา (Descriptive Research) ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณเพื่อศึกษา 1) สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน 2) ศึกษาแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ระยะที่ 2 การศึกษาแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยได้ยึดกรอบแนวคิดของ Deming เป็นหลัก ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ร่วมกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยอื่น ๆ รวมทั้งการศึกษาริบทที่เกี่ยข้องในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า จากองค์ประกอบเชิงทฤษฎี ผู้วิจัยได้ใช้ เกณฑ์พิจารณาองค์ประกอบที่สอดคล้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จำนวน 4 องค์ประกอบ คือ 1) การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3) การกำกับติดตามคุณภาพการศึกษา 4) การปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของและศึกษาความต้องการจำเป็นของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย จำนวน 285 คน โดยจำแนกแต่ละด้านตามกรอบแนวคิดการวิจัย 4 ด้าน โดยการวิเคราะห์

หาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและแบบเรียงลำดับความสำคัญของข้อมูล (PNI) ผลปรากฏดังในตาราง ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาพรวมการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาสภาพที่เป็นจริงสภาพที่พึงประสงค์ความต้องการจำเป็นลำดับ

การบริหารการ ประกันคุณภาพ การศึกษา	สภาพที่เป็นจริง			สภาพที่พึงประสงค์			ความ ต้องการ จำเป็น	ลำดับ
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล		
1. ด้านการวางแผน								
พัฒนาคุณภาพ การศึกษา	3.72	0.31	มาก	4.61	0.19	มากที่สุด	0.219	2
2. ด้านการดำเนินการ								
ตามแผนพัฒนา คุณภาพ	3.73	0.313	มาก	4.58	0.16	มากที่สุด	0.221	1
3. ด้านการกำกับ								
ติดตามคุณภาพ การศึกษา	3.79	0.34	มาก	4.56	0.18	มากที่สุด	0.203	3
4. ด้านการปรับปรุง								
พัฒนาคุณภาพ การศึกษา	3.80	0.27	มาก	4.53	0.21	มากที่สุด	0.199	4
รวม	3.76	0.31	มาก	4.57	0.19	มากที่สุด	0.211	

จากตารางที่ 1 พบว่า สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ในภาพรวมพบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่เป็นจริง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) ส่วนค่าเฉลี่ยระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าระดับสภาพที่เป็นจริงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายด้านทุกด้าน

ผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ภาพรวมพบว่า ค่า PNIModified อยู่ระหว่าง

0.199 ถึง 0.219 ด้านความต้องการที่จะพัฒนาพบว่ามีค่า PNIModified สูงสุดมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพ ลำดับที่ 2 คือ การวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ลำดับที่ 3 คือ การกำกับติดตามคุณภาพการศึกษา และลำดับที่ 4 คือ ด้านการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. ผลการศึกษาแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้วิจัยได้นำข้อค้นพบจากการวิจัยในระยะที่ 1 ที่มีค่า PNIModified สูงสุดในแต่ละด้าน 3 ข้อ มาตั้งเป็นประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย จำนวน 5 ท่าน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสรุปเป็นประเด็นสำคัญ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอในรูปแบบความเรียง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ด้านการวางแผนการตามแผนพัฒนาคุณภาพ ควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) สถานศึกษาต้องแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา โดยครูและบุคลากรทางการศึกษามีส่วนร่วม (2) ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา ต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์และนำผลการวิเคราะห์มาจัดทำมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ ให้มีความสอดคล้องกัน (3) มีการปรับปรุงแผนพัฒนาการจัดการศึกษา โดยมีการประชุม ปรับปรุงแผนพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกัน ระหว่างผู้บริหารครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เหมาะสมกับสภาพและบริบทของสถานศึกษาในปัจจุบัน (4) สถานศึกษาต้องแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา โดยครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม มีผู้รับผิดชอบในการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา

ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพ ควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) วิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของตนเพื่อนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย (2) ผู้บริหารควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินโครงการ ตามกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการดำเนินการไปแล้วไว้ให้เป็นปัจจุบัน (3) แต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการจัดทำปฏิทินปฏิบัติงาน ประจำปีการศึกษา เพื่อความสะดวกในการติดตามข้อมูลการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรม มีการปรับปรุงการดำเนินงานตามแผนที่กำหนด (4) มีการประชุม ปรับปรุงแผนพัฒนาการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา

ด้านการกำกับติดตามคุณภาพการศึกษา ควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) สถานศึกษาต้องมีการประเมินตนเองอย่างจริงจัง (2) ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกคน ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาอย่างชัดเจน (3) ต้องร่วมกันวิเคราะห์มาตรฐานของสถานศึกษาให้เข้าใจครอบคลุมทุกประเด็น (4) ต้องมีการกำหนดค่าเป้าหมาย เพื่อจัดทำเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วนและนำข้อมูลที่ได้สรุปเป็นสารสนเทศของสถานศึกษา เพื่อนำไปจัดทำรายงานประจำปี (SAR) ของสถานศึกษา

ด้านการปรับปรุงพัฒนาคุณภาพการศึกษา ควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1) สถานศึกษาติดตามและรับข้อมูลย้อนกลับ โดยสอบถามความคิดเห็นความพึงพอใจและข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) สถานศึกษาต้องแต่งตั้งคณะทำงานในการจัดทำรายงานประจำปีของสถานศึกษา ที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงาน 3) การจัดทำรายงานประจำปีของสถานศึกษา ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษา

อภิปรายผล

ผู้วิจัยขอเสนอการอภิปรายผลสภาพที่เป็นจริง สภาพที่พึงประสงค์ และความต้องการจำเป็นในการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย มีจุดประสงค์ของการวิจัย ดังรายละเอียดดังนี้

1. สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ในภาพรวมพบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่เป็นจริง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) ส่วนค่าเฉลี่ยระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายด้านทุกด้าน

ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นในการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ด้านที่มีค่า PNIModified สูงสุด คือ การดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่มี

ค่า PNIModified สูงสุด ลำดับที่ 1 คือ ครูได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในการเรียนรู้ทักษะด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ขับเคลื่อนการประกันให้มีคุณภาพ

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยดังกล่าว พบว่า ความต้องการจำเป็นของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพ สถานศึกษาเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาสถานศึกษา จะต้องมีการปฏิบัติตามโครงการ/กิจกรรมที่กำหนดไว้ โดยบุคลากรในสถานศึกษาจะรับมอบหมายให้รับผิดชอบตามภาระหน้าที่ในแต่ละโครงการที่แตกต่างกันไป ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจะทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริธร ดงเรืองศรี ทำวิจัยเรื่อง การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนนิคมพัฒนา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 1 พบว่า การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา โรงเรียนจะต้องจัดทำให้แล้วเสร็จก่อนการเปิดเรียนใหม่ในแต่ละปีการศึกษา เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงานตลอดทั้งปี และเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญอย่างหนึ่ง เพื่อรองรับการตรวจเยี่ยมจากหน่วยงานภายนอกทุกหน่วยงาน รวมทั้งจัดให้มีการนิเทศติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือให้การดำเนินงานตามแผนนั้นสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และนำแนวทางจากการประเมินผลนั้นไปเป็นกรอบในการวางแผน เพื่อจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการประจำปีในปีถัดไปให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (ศิริธร ดงเรืองศรี, 2561)

2. แนวทางการพัฒนาการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

เมื่อพิจารณาจากผลการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ประกอบไปด้วยแนวทางที่สำคัญ ดังนี้ 1) ครูและบุคลากรควรจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานของตนเองเป็นประจำทุกปี เพื่อนำมาเก็บรวบรวมข้อมูล จัดทำเอกสารตามรูปแบบของการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี 2) สร้างความตระหนักให้แก่ครูผู้รับผิดชอบงานแต่ละโครงการ/กิจกรรม ได้ประเมิน สรุปโครงการจัดทำรายงาน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการต่อไป 3) จัดตั้งคณะกรรมการการจัดทำรายงานประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา 4) รวบรวมผลการปฏิบัติงานของครูทุกคน วิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อนำมาสรุปรายงานผลการดำเนินงานในแต่ละมาตรฐาน 5) นำผลการรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีมาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 6) จัดให้มีการติดตามตรวจสอบคุณภาพ

การศึกษา โดยเน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 7) ให้มีการนิเทศภายในสถานศึกษาในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน สรุปรายงานการดำเนินงานให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ 8) จัดโครงสร้างหรือระบบการบริหารงานของสถานศึกษา ที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา 9) สร้างความตระหนักแก่ผู้รับผิดชอบ วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อนำมาเป็นข้อมูลการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษาต่อไป 10) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบด้วยวิธีที่หลากหลาย

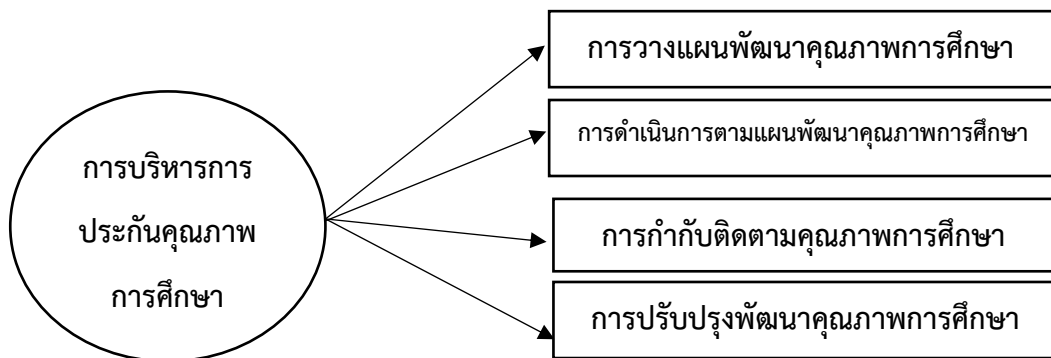
แนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย สอดคล้องกับภักดีวิภา ลูกเงาะ ได้ศึกษาสภาพและแนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 พบว่า 1) ควรมีการนำเสนอรายงานต่อคณะกรรมการสถานศึกษาหรือคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาเป็นประจำทุกปี โดยให้คณะกรรมการบริหารสถานศึกษาเห็นชอบการรายงานให้ระบุ ปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ แนวทางแก้ไข และนำผลการรายงานมาทบทวน โดยมีการประชุมปีละ 1 ครั้ง 2) ควรใช้วิธีการที่เชื่อถือได้ ว่าเป็นไปได้ในทางปฏิบัติและต้องเหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา โดยแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 3) ควรจัดโครงสร้างหรือระบบการบริหารงานของสถานศึกษาให้เพียงพอและมีคุณภาพ โดยมีการประชุมชี้แจงแผนพัฒนาการจัดการศึกษา (ภักดีวิภา ลูกเงาะ, 2562) สอดคล้องกับนงคราญ ศรีบุรมย์ ได้ศึกษาวิธีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา 1) วางแผนปฏิบัติงาน 2) การตรวจสอบการประเมินผล และนำผลการประเมินมาปรับปรุง 3) ควรกำหนดมาตรฐานและระบบสารสนเทศให้ชัดเจนเป็นระบบมาตรฐาน 4) ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษามีการดำเนินการบริหารด้านประกันคุณภาพการศึกษาอย่างถูกต้อง 5) ควรสร้างเครือข่ายสถานศึกษา ทั้งในและนอกสังกัด ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความรู้ความเข้าใจ (นงคราญ ศรีบุรมย์, 2562) และสอดคล้องกับลักขณา สังฆธรรม ทำการศึกษาพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษา พบว่า สถานศึกษาจะต้องนำระบบวงจรคุณภาพ PDCA มาใช้ในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งจะทำให้มีการวางแผนที่เป็นระบบ และจัดสรรบุคลากรเข้าทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตรงตามความสามารถและความถนัด มีการติดตาม ตรวจสอบอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งหาแนวทางแก้ไขพัฒนาอยู่ตลอดเวลา โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามาบทบาทร่วมกันในการจัดการศึกษา ผู้บริหารจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี การทำงานของบุคลากรจะต้องมีคุณภาพ โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ หน่วยงานต้นสังกัดจะต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวก และจัดอบรมพัฒนาให้บุคลากรมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน รวมทั้งมีการประชาสัมพันธ์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ (ลักขณา สังฆธรรม, 2560)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัย

จากผลการศึกษาแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นองค์ประกอบการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา แสดงดังภาพประกอบที่ 2

องค์ประกอบการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์และความต้องการจำเป็นของแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย สรุปได้ว่า สภาพที่เป็นจริงและสภาพที่พึงประสงค์ของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ในภาพรวมพบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับสภาพที่เป็นจริง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) ส่วนค่าเฉลี่ยระดับสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.57$) จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ระดับสภาพที่เป็นจริงมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าระดับสภาพที่พึงประสงค์เป็นรายด้านทุกด้าน

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีประเด็นแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า ผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นของการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ด้านความต้องการที่จะพัฒนามีความสำคัญเป็นลำดับที่ 1 คือ ด้านการดำเนินการตามแผนพัฒนาคุณภาพ ดังนั้น ผู้บริหารควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก

1.2 จากการวิจัยพบว่า ได้แนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย หรือหน่วยงานต้นสังกัด สามารถนำแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา

1.3 จากการวิจัยพบว่า ควรมีการพัฒนาการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการพัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการอบรมออนไลน์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ และจัดทำคู่มือแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขึ้นมา เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 นำแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ไปทำวิจัยและพัฒนาในรูปแบบ (R&D) เพื่อการวิจัยต่อยอดและพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

2.2 ควรมีการศึกษาโดยนำแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษา ไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง หลากหลายพื้นที่และหลากหลายบริบท แล้วนำผลประเมิน พัฒนาปรับปรุงแนวทางให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2.3 ควรมีการวิจัยเพื่อต่อยอดองค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการบริหารการประกันคุณภาพการศึกษาในครั้งต่อไป ควรขยายผลการศึกษาให้ครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้างมากยิ่งขึ้น เช่น การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง องค์กรภายนอก หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา และเป็นการต่อยอดงานวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กัลยาณี รัตนวราหะ. (2556). แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นงคราญ ศรีบุรมย์. (2562). สภาพการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดมุกดาหาร. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ภัควิภา ลูกเงาะ. (2562). สภาพและแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ลักขณา สังฆธรรม. (2560). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาโรงเรียนเทศบาล 1 บ้านหนองซากแก้วสู่การรองรับการประกันคุณภาพภายนอก รอบสี่ สังกัดเทศบาลตำบลห้วยใหญ่. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศิรินทร ดงเรืองศรี. (2561). การดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนนิคมพัฒนาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยองเขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิชาการบริหารการศึกษา*, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สรารุณี คณะขาม. (2560). การดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาองค์การมหาชน. (2547). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาองค์การมหาชน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). *ระบบการกำกับ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

แนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย*

GUIDELINES FOR DEVELOPING HUMAN RELATIONS SKILLS OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER THE JURISDICTION OF THE NONG KHAI

ณัฐธิชา ทองยีน

Natthicha Thongyeon

พิมพ์พร จารุจิตร

Pimporn Charuchit

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, ประเทศไทย.

Udonthani Rajabhat University, Thailand.

E-mail: nutthi5595@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2) หาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 3) ประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร การวิจัยนี้เป็นการแบบผสมผสานเป็นการวิจัยที่ใช้วิธีวิทยาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) การศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ประชากรผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 67 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างศึกษากับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา 3) การประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหาร การใช้เครื่องมือประเมินแนวทางด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์

*Received: 12 July 2024; Revised: 13 August 2024; Accepted: 18 August 2024

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านทักษะการตัดสินใจ ด้านทักษะการทำงานเป็นทีม ด้านทักษะการจูงใจ ด้านทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ และด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เป็นลำดับสุดท้าย 2) แนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีจำนวน 5 ทักษะ คือ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการจูงใจ ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร 3) ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ความต้องการจำเป็น, ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

Abstract

This research was to 1) study the need for human relations skills of school administrators 2) find ways to develop human relations skills of school administrators, and 3) evaluate ways to develop human relations skills of school administrators. This research is a mixed-method research using both quantitative and qualitative methods. It is divided into 3 phases: 1) study the need for human relations skills of school administrators. The population of respondents is 67 school administrators Data were analyzed using ready-made social science statistical programs to find frequency, percentage, mean, and standard deviation. 2) Finding a way to develop executives' human relations skills using a semi-structured interview with 9 experts. Data was analyzed using content analysis. 3) Evaluating ways to develop executives' human relations skills using tools to evaluate the appropriateness, feasibility, and usefulness of the methods.

The research results found that 1) The need for human relations skills of school administrators under the Office of the Secondary Education Area of Nong Khai was found

to be at the highest level overall. The need was ranked from highest to lowest as follows: decision-making skills, teamwork skills, motivation skills, organizational climate building skills, and information technology skills for communication, in the last order 2) Guidelines for developing human relations skills of school administrators consist of 5 skills: decision-making skills, teamwork skills, motivation skills, organizational climate creation skills, and information technology for communication skills. 3) The results of the evaluation of guidelines for developing human relations skills of school administrators are overall at the highest level.

Keywords: Necessity, Interpersonal skills of school administrators, Nong Khai Secondary Educational Service Area Office

บทนำ

ทักษะของผู้บริหารเป็นการปฏิบัติตนของผู้บริหารสถานศึกษาที่ต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ มีความรู้ความชำนาญ มีความสามารถในการดำเนินกิจกรรมบริหาร เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างถูกต้องรวดเร็ว (ไกรศร เจริญทอง, 2561)

ปัญหาและอุปสรรคในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย มีหลายประเภท มีความแตกต่างกัน และแตกต่างกันในความต้องการทางด้านจิตใจอารมณ์ ด้านสติปัญญา เพราะฉะนั้น ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาบางส่วนขาดมนุษยสัมพันธ์ที่ดี คือ ผู้บริหารบางส่วนไม่พยายามเข้าใจซึ่งกันและกัน อันจะนำมาสู่ความไม่สามัคคีในหมู่คณะ มีผลกระทบถึงสังคม ฉะนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคน ควรจะสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพราะเป็นวิธีการหนึ่งในการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สังคมโดยรวม (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย, 2566)

ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านมนุษยสัมพันธ์มีความสำคัญ การที่จะเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างราบรื่น ไม่มีอคติใด ๆ ต่อกัน นำไปสู่ความสำเร็จได้ การมีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารในลักษณะของการจูงใจให้บุคคลทำงานด้วยความเต็มใจ ทำให้บรรยากาศการทำงานเป็นไปในลักษณะทำงานด้วยความตั้งใจ มุ่งมั่น ทุ่มเท และเสียสละ เข้าใจถึงลักษณะการทำงานเป็นทีม กระตุ้นคนอื่นในองค์กรให้มีส่วนร่วมในการวางแผนทำกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย (เสาวภา พรเสนาะ, 2556)

จากสภาพปัจจุบันและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะเป็นผู้นำ จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงให้เป็นผู้บริหารสถานศึกษาแบบมืออาชีพ ที่มีศักยภาพในการใช้ทักษะการบริหารสถานศึกษาที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา และประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ให้มีประสิทธิภาพที่ดีและประสบความสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย
3. เพื่อประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

ขอบเขตของการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

กลุ่มประชากรที่เป็นผู้ตอบแบบสอบถามในการศึกษาระยะที่ 1 ประกอบด้วยกลุ่มประชากรเป็นผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ปีการศึกษา 2566 ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 67 คน ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 29 คน 2) รองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 38 คน กลุ่มตัวอย่างใช้การเลือกแบบเจาะจง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย, 2566)

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

ระยะที่ 2 การหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาระยะที่ 2 ประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ที่ได้จากวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และประสบการณ์ในการบริหารสถานศึกษา 3 ปีขึ้นไป ตัวแทนสหวิทยาเขตละ 1 คน สถานศึกษาขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ รวมจำนวน 9 คน จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ แนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านมนุษยสัมพันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

กลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาระยะที่ 3 เป็นการประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) กำหนดคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้ 1) เป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก ทางการบริหารการศึกษาหรือสาขาอื่น จำนวน 1 คน 2) มีความรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารการศึกษา จำนวน 2 คน 3) มีความรู้ หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน 4) มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 คน

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านมนุษยสัมพันธ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ระยะที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามแบบประมาณค่า (Rating Scale)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยขอหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัยถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการวิจัย ระหว่างวันที่ 6 - 20 ธันวาคม 2566

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ตอนที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยหาค่าสถิติพื้นฐานคือ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ตอนที่ 2 วิเคราะห์ความคิดเห็นความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย โดยการศึกษาวเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ)

ระยะที่ 2 การหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากผลการศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ในระยะที่ 1 มาใช้ในการสัมภาษณ์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ทำหนังสือถึงผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นทำการติดต่อนัดหมาย และดำเนินการสัมภาษณ์ เรียบเรียง และจัดเก็บข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ระหว่างวันที่ 5-19 กุมภาพันธ์ 2567

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้นำไปจำแนกจัดข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ตามประเด็นและตีความตามกรอบแนวคิด เอกสารที่เกี่ยวข้อง วิธีการศึกษา ขอบเขตการวิจัย

วัตถุประสงค์และข้อค้นพบที่สำคัญ แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อประเมินแนวทางต่อไป และส่งแนวทางที่ได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ กลับคืนให้ผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ ทั้ง 9 ท่าน เพื่อยืนยันผลแนวทาง

ระยะที่ 3 การประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินในระยะที่ 3 เป็นแบบประเมินและแสดงความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ใน 3 ประเด็น ได้แก่ ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ โดยแบบประเมินมีลักษณะ มาตรฐานประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และมีข้อคำถามปลายเปิดเพื่อแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การประเมินแนวทาง ทำหนังสือถึงผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน จากนั้นส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ และแบบประเมินแนวทางไปถึงผู้เชี่ยวชาญ ระหว่างวันที่ 20 กุมภาพันธ์ – 5 มีนาคม 2567

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ผลการประเมิน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์จากผู้ทรงคุณวุฒิ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (μ) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำไปเทียบกับเกณฑ์การแปลผล

ผลการวิจัย

1. ความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านทักษะการตัดสินใจ ด้านทักษะการทำงานเป็นทีม ด้านทักษะการจูงใจ ด้านทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ และด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เป็นลำดับสุดท้าย

2. ผลการศึกษาควรนำมาใช้เป็นแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า มีการระบุแนวทางการ

พัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ จำนวน 5 ทักษะ ดังนี้

2.1 ทักษะการตัดสินใจ คือ ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่อง ที่กระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของบุคลากรและส่วนรวม เมื่อบุคลากรเกิดปัญหาข้อขัดแย้ง ผู้บริหารสามารถตัดสินใจไกล่เกลี่ยให้ตกลงกันได้ด้วยดี การตัดสินใจของผู้บริหารต้องคำนึงถึง ผลประโยชน์ของสถานศึกษามากกว่าผลประโยชน์ของตน

2.2 ทักษะการทำงานเป็นทีม คือ ผู้บริหารมีการส่งเสริม สนับสนุน มีการชักจูงบุคลากรใน การมีส่วนร่วมทำงานเป็นทีม ผู้บริหารให้โอกาส มีความไว้วางใจ บุคลากรในการทำงาน หรือการใช้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานในหน้าที่ของตนเอง ผู้บริหารให้คำปรึกษาวิธีการทำงาน เทคนิคต่าง ๆ ที่จะ นำไปพัฒนาในการปฏิบัติงาน และมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบให้บุคลากร

2.3 ทักษะการจูงใจ คือ ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรประสบผลสำเร็จในการ พัฒนางาน ผู้บริหารสามารถจูงใจบุคลากรให้เกิดศรัทธาพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสร้างขวัญ กำลังใจ ยกย่อง ให้เกียรติและชมเชยแก่บุคลากร

2.4 ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ คือ ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา มีภาคภูมิใจ มีความรักและผูกพันต่อองค์การ ผู้บริหารสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนตระหนักถึงการทำงานที่ต้องแสวงหาความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อพัฒนางานในองค์การให้มี ประสิทธิภาพ ผู้บริหารปฏิบัติงานโดยมีการกำกับกำกับการดำเนินงาน ร่วมกับบุคลากรในบรรยากาศของการ ทำงานที่เป็นมิตรต่อกันและเป็นกันเอง

2.5 ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร คือ ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุนให้ บุคลากร มีความรู้ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร ศึกษา ค้นคว้า สืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จัดการเรียนการสอน ได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารจัดให้มีคอมพิวเตอร์ใช้สืบค้นข้อมูล จัดหาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร ให้เพียงพอ ผู้บริหารสร้างเครือข่ายพัฒนาการจัดการศึกษา ผ่านสื่อออนไลน์

3. ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย โดยใช้แบบประเมินแนวทางเพื่อการวิจัย ในด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้และด้านความเป็นประโยชน์ของแนวทางการพัฒนาทักษะ ด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย

ในมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน พบว่า ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

1. ความต้องการจำเป็นทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า เรียงลำดับความต้องการจำเป็นจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านทักษะการตัดสินใจ ด้านทักษะการทำงานเป็นทีม ด้านทักษะการจูงใจ ด้านทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ และด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร เป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากผู้บริหารโรงเรียนได้ให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างมนุษยสัมพันธ์ กล่าวได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการบริหาร จนส่งผลให้การบริหารงานมีผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของจุรรัตน์ สีนาค และสมใจ สืบเสาะ ผลการวิจัยพบว่า มนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาจังหวัดชุมพร ภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก (จุรรัตน์ สีนาค และ สมใจ สืบเสาะ, 2565) สอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐริการ์ แก่นดีลัง ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีความเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ในภาพรวมและรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก (ณัฐริการ์ แก่นดีลัง, 2556)

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า มีการระบุแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ประกอบด้วย 5 ทักษะ ดังนี้โดยนำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.1 ทักษะการตัดสินใจ คือ ผู้บริหารเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องที่กระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของบุคลากรและส่วนรวม เมื่อบุคลากรเกิดปัญหาข้อขัดแย้ง ผู้บริหารสามารถตัดสินใจไกล่เกลี่ยให้ตกลงกันได้ด้วยดี การตัดสินใจของผู้บริหารต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ของสถานศึกษามากกว่าผลประโยชน์ของตน สอดคล้องกับทองทิพภา วิริยะพันธุ์ กล่าวว่า ทักษะการตัดสินใจเป็นความสามารถของผู้บริหารในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชาได้อย่างราบรื่น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์การ (ทองทิพภา วิริยะพันธุ์, 2550) สอดคล้องกับผลการวิจัยของขุนทอง

สุขทวี ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการตัดสินใจ ผู้บริหารควรให้ผู้ร่วมงานในองค์การแสดงศักยภาพของตนเองควรรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ร่วมงานนำมาวิเคราะห์ ก่อนตัดสินใจท่านผู้บริหารควรยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้ให้คำปรึกษาที่ดีได้ดูแลทุกข์สุขของผู้ร่วมงาน ผู้บริหารควรมีกัลยาณมิตร (ขุนทอง สุขทวี, 2562)

2.2 ทักษะการทำงานเป็นทีม คือ ผู้บริหารมีการส่งเสริม สนับสนุน มีการชักจูงบุคลากรในการมีส่วนร่วมทำงานเป็นทีม ผู้บริหารให้โอกาส มีความไว้วางใจ บุคลากรในการทำงาน หรือการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์งานในหน้าที่ของตนเอง ผู้บริหารให้คำปรึกษาวิธีการทำงาน เทคนิคต่าง ๆ ที่จะนำไปพัฒนาในการปฏิบัติงาน และมีการกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้บุคลากร สอดคล้องกับวราพร บุญมี กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมทักษะการทำงานเป็นทีม ยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นผู้ประสานงานที่มีประสิทธิภาพ (วราพร บุญมี, 2563) สอดคล้องกับผลการวิจัยของแพรวดา สอนองพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือ โดยทักษะที่มีแนวโน้มเป็นไปได้มากที่สุด มีความเห็นสอดคล้องกันอันดับแรก คือ ทักษะการทำงานเป็นทีม (แพรวดา สอนองพันธ์, 2557)

2.3 ทักษะการจูงใจ คือ ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรประสบผลสำเร็จในการพัฒนา งาน ผู้บริหารสามารถจูงใจบุคลากรให้เกิดศรัทธาพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสร้างขวัญกำลังใจ ยกย่อง ให้เกียรติและชมเชยแก่บุคลากร สอดคล้องกับสต็อกคิลล์ กล่าวว่า ทักษะการจูงใจหมายถึง การที่ผู้บริหารสามารถใช้ศิลป์ในการโน้มน้าวใจคน มีจิตวิทยาสูงเข้าใจผู้อื่นได้ อ่อนน้อมถ่อมตน สามารถจูงใจบุคคลอื่นให้เห็นคล้อยตามความคิดเห็น แนวทางการทำงานของตน (Stogdill R.M, 1974) สอดคล้องกับผลการวิจัยของมณฑาทิพย์ นามนุ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีทักษะการจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ ให้ความสำคัญกับทุกคนอย่างเสมอภาค และผู้บริหารมีความยืดหยุ่น เข้าใจความแตกต่างและความต้องการของแต่ละบุคคล (มณฑาทิพย์ นามนุ, 2561)

2.4 ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ คือ ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุนให้บุคลากรเป็นส่วนหนึ่งของสถานศึกษา มีภาคภูมิใจ มีความรักและผูกพันต่อองค์การ ผู้บริหารสร้างจิตสำนึกให้ทุกคนตระหนักถึงการทำงานที่ต้องแสวงหาความรู้และเทคนิคใหม่ ๆ เพื่อพัฒนางานในองค์การให้มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารปฏิบัติงานโดยมีการกำกับกับการดำเนินงาน ร่วมกับบุคลากรในบรรยากาศของการทำงานที่เป็นมิตรต่อกันและเป็นกันเอง สอดคล้องกับสมหวัง ไชยศรีฮาด กล่าวว่า ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ เป็นแนวทางการปฏิบัติตนของผู้บริหารที่ต้องทำงานร่วมกับบุคลากรอื่น ๆ ทั้งใน

และนอกองค์การ (สมหวัง ไชยศรีฮาด, 2547) สอดคล้องกับผลการวิจัยของมณฑาทิพย์ นามนุ ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ ผู้บริหารสามารถบริหารโครงการ กิจกรรม และ ทรัพยากรต่าง ๆ ได้สอดคล้องกับแผนที่วางไว้ (มณฑาทิพย์ นามนุ, 2561)

2.5 ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร คือ ผู้บริหารส่งเสริมสนับสนุนให้ บุคลากร มีความรู้ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร ศึกษา ค้นคว้า สืบค้นข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล จัดการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม ผู้บริหารจัดให้มีคอมพิวเตอร์ใช้สืบค้นข้อมูล จัดหาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร ให้เพียงพอ ผู้บริหารสร้างเครือข่ายพัฒนาการจัดการศึกษา ผ่าน สื่อออนไลน์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของแพรวดาว สมองผัน ผลการวิจัยพบว่า ทักษะของผู้บริหาร สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร (แพรวดาว สมองผัน, 2557)

3. ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย พบว่า ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะ ด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า 1) ด้านความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และ 3) ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเกิดจากการตัดสินใจของผู้บริหารที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของสถานศึกษามากกว่า ผลประโยชน์ของตน โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ ผลประโยชน์ของบุคลากร เมื่อบุคลากรเกิดปัญหาข้อขัดแย้ง ผู้บริหารตัดสินใจไกล่เกลี่ยให้ตกลงกันได้ ด้วยดี อีกทั้งสนับสนุนให้บุคลากรช่วยเหลือและสนับสนุนซึ่งกันและกันในการทำงาน มีการให้คำปรึกษา วิธีการทำงานและเทคนิคต่าง ๆ ที่จะนำไปพัฒนาในการปฏิบัติงาน ให้โอกาสบุคลากรในการใช้ความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์งานในหน้าที่ของตนเองอยู่เสมอ มีการสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากรในโอกาสต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมให้บุคลากรประสบผลสำเร็จในการพัฒนางาน จูงใจบุคลากรให้เกิดศรัทธา และพึงพอใจในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับไกรศร เจียมทอง กล่าวว่า การ ปฏิบัติตนของผู้บริหารสถานศึกษา ที่ต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ มีความรู้ความชำนาญมีความสามารถในการดำเนินกิจกรรมบริหาร เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างถูกต้องรวดเร็ว (ไกรศร เจียมทอง, 2561) สอดคล้องกับงานวิจัยของขุนทอง สุขทวี ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษาภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ

พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของผู้บริหารมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่นของผู้บริหาร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านความเข้าใจผู้อื่นของผู้บริหาร (ขุนทอง สุขทวี, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย สรุปได้ว่า 1) ความต้องการจำเป็นในการหาแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการจูงใจ ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร 2) แนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีการระบุแนวทางจำนวน 5 ทักษะ คือ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการจูงใจ ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ และทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร 3) ผลการประเมินแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า มีการระบุแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย ประกอบด้วยจำนวน 5 ทักษะ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ทักษะการตัดสินใจ 2) ทักษะการทำงานเป็นทีม 3) ทักษะการจูงใจ 4) ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ 5) ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร สามารถนำไปเป็นข้อมูลของผู้บริหารในการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ต่อไป

1.2 แนวทางที่ได้จากการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคายต่อไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ดำเนินการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อจะพัฒนาถึงแนวทางการพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย สู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย 5 ทักษะ ดังนี้ 1) ทักษะการตัดสินใจ 2) ทักษะการทำงานเป็นทีม 3) ทักษะการจูงใจ 4) ทักษะการสร้างบรรยากาศองค์การ 5) ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสาร

2.2 ควรวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ทักษะการตัดสินใจ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ในการขับเคลื่อนสถานศึกษาต่อไป

2.3 ควรศึกษาปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ทักษะการตัดสินใจ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เพิ่มเติมเพื่อเป็นข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาต่อไป

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเกี่ยวกับทักษะการตัดสินใจ ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ไกรสร เจียมทอง. (2561). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้าน สาขาวิชาการบริหารจัดการ การศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ขุนทอง สุขทวี. (2562). มนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการบริหารงานโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดศรีสะเกษ. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้าน สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- จุฑารัตน์ สีนาค และ สมใจ สืบเสาะ. (2565). แนวทางการพัฒนามนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาจังหวัดชุมพร. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้าน สาขาวิชา นวัตกรรม การบริหาร การศึกษา*. วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์.
- ณัฐริการ์ แก่นดีลัง. (2556). ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 5. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาด้าน สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ทองทิพภา วิริยะพันธุ์. (2550). *มนุษยสัมพันธ์กับการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมมิก.

- แพรวดา สมองผัน. (2557). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มณฑาทิพย์ นามนุ. (2561). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปฐมภูมิดอนเจด เขต 2. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วราพร บุญมี. (2563). องค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดอุดรธานี. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สมหวัง ไชยศรีอาด. (2547). มนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต 1. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย. (2566). *การรายงานผลการดำเนินงานการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาของคณะกรรมการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และนิเทศการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา (ก.ต.ป.น.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. หนองคาย: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาหนองคาย.
- เสาวภา พรเสนาะ. (2556). การศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. ใน *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา*. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- Stogdill R.M. (1974). *Handbook of leadership. A survey of theory and research*. New York: The Free Press.

การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3
โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ*

THE DEVELOPMENT OF READING AND WRITING SKILLS OF 3RD
GRADE STUDENTS BASED ON ACTIVE LEARNING AND COLLABORATIVE
LEARNING OF AN ENGLISH COURSE

จิตติศักดิ์ แดนดงเมือง

Jittisak Dandongmuang

อธีราชย์ นันขันตี

Athirach Nankhantee

พิจิตรา ธงพานิช

Phichitra Thongpanit

มหาวิทยาลัยนครพนม, ประเทศไทย.

Nakhon Phanom University, Thailand.

E-mail: jittisaksy@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษให้ตามเกณฑ์เฉลี่ยร้อยละ 80 2) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษก่อนเรียนและหลังเรียน 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยขั้นต้นและเป็นการวิจัยเชิงทดลอง ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 36 คน สถิติที่ใช้ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t - test for Dependent Samples

ผลการศึกษาพบว่า 1) ความสามารถทักษะการอ่านและการเขียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียน มีคะแนนทดสอบก่อนเรียน ค่าเฉลี่ย 12.22 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 61.11 และมีความสามารถในการทำแบบทดสอบหลัง

* Received: 12 July 2024; Revised: 31 July 2024; Accepted: 13 August 2024

เรียนมีค่าเฉลี่ย 16.97 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.86 ของกลุ่มตัวอย่าง สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 80 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 2) การเปรียบเทียบความสามารถทักษะการอ่านและการเขียน โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียน ก่อนเรียนมีคะแนนค่าเฉลี่ย 12.22 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ และมีคะแนนหลังเรียนค่าเฉลี่ย 16.97 คะแนน อยู่ในระดับดี 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการวิชาภาษาอังกฤษ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.77

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้, การจัดการเรียนรู้เชิงรุก, การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ

Abstract

The objectives of this research article are: 1) to develop of reading and writing skills of 3rd grade students based on active learning and collaborative learning of the English course meeting the criteria of 80, 2) to compare the learning outcomes of reading and writing skills of 3rd grade students based on active learning and collaborative learning of the English course before studying and after studying, and 3) to study student satisfaction with learning through English course. This research is preliminary and experimental. A sample of 36 people was used. The statistics used are percentage, standard deviation, and t-test for dependent samples.

The results showed that; 1) reading and writing skills of students based on active learning and collaborative learning of the English course, before learning, the average score was 12.22 points from a full score of 20 points, accounting for 61.11 percent. On the other hand, after learning, the average score was 16.97 points from a full score of 20 points, accounting for 84.86 percent per the set criteria. 2) Comparison of reading and writing skills based on active learning and collaborative learning of the English course before studying and after studying, before studying, the average was 12.22 points at a fair level. After studying, the average was 16.97 points a good level. And 3) The satisfaction of the students with the English course is at a good level. The mean was 4.34 and the standard deviation was found to be at 0.77.

Keywords: Learning Management, Active learning, Collaborative learning

บทนำ

ในสังคมโลกปัจจุบัน การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้ การประกอบอาชีพ การสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีทัศน์ของชุมชนโลก และตระหนักถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมโลก นำมาซึ่งมิตรไมตรีและความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจตนเองและผู้อื่นดีขึ้น เรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างของภาษาและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การคิด สังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง มีเจตคติที่ดีต่อการใช้ภาษาต่างประเทศ และใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อการสื่อสารได้ รวมทั้งเข้าถึงองค์ความรู้ต่าง ๆ ได้ง่ายและกว้างขึ้น และมีวิสัยทัศน์ในการดำเนินชีวิต ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่ปัจจุบันมีการใช้กันแพร่หลายมากขึ้น โรงเรียนส่วนใหญ่หันมาให้ความสำคัญกับการเรียนภาษาอังกฤษ แต่ในการเรียนการสอนนั้น เน้นไปทางภาคทฤษฎีมากกว่าการสื่อสาร การสื่อสารควรถูกให้น้ำหนักภาคทฤษฎี เพราะว่าการสื่อสารภาษาอังกฤษนั้น ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดีขึ้น เพื่อว่าในอนาคตภาษาอังกฤษจะถูกใช้ในชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น อย่างเช่นในการเรียนในระดับที่สูงขึ้น หรือในอนาคตที่ต่างชาติเข้ามามีบทบาทในการทำงานหรือชีวิตประจำวันมากยิ่งขึ้น ถ้านักเรียนมีความรู้ด้านภาษา นักเรียนสามารถนำไปต่อยอดในการเรียนหรือการทำงานได้มากยิ่งขึ้น การพัฒนาภาษาอังกฤษให้ดีขึ้นได้นั้น ไม่ใช่แค่การเรียนอย่างเดียว แต่ที่นักเรียนต้องมี คือการที่นักเรียนมีความพยายามที่จะเรียนภาษาอังกฤษและสามารถกล้าแสดงออก หรือกล้านำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จะทำให้นักเรียนสามารถพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างไม่สิ้นสุด นักเรียนส่วนใหญ่สามารถทำภาคทฤษฎีได้ดี แต่ไม่สามารถนำไปใช้ในการสื่อสารได้มีประสิทธิภาพ จากการวิจัยการสื่อสารภาษาอังกฤษของคนไทยกับการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 (กาญจนาพร รุจิโณม, 2561) พบว่าการศึกษาในประเทศไทยเน้นให้ศึกษาเกี่ยวกับไวยากรณ์ คำแปล และการอ่าน ซึ่งไม่เน้นการสื่อสารจึงทำให้ทักษะภาษาอังกฤษของคนไทยได้อันดับที่ 53 ของ 80 ประเทศที่ไม่ได้ใช้ภาษาอังกฤษเป็นหลัก หรือก็คือเป็นประเทศที่อยู่ในกลุ่มที่มีทักษะภาษาอังกฤษต่ำ ภาษาอังกฤษในปัจจุบันมีการใช้บ่อยมากขึ้น และสามารถพบเห็นได้ในทุกที่ ในการเรียนภาษาอังกฤษนั้น การศึกษาเน้นไปทางภาคทฤษฎีมากกว่าการอ่าน คนไทยส่วนใหญ่เลยเกิดปัญหาในการอ่านภาษาอังกฤษ อย่างเช่น อ่านผิด ออกเสียงผิด

หรืออ่านไม่ได้ เป็นต้น ในทางโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาในประเทศไทย ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับไวยากรณ์มากกว่าการอ่าน จึงทำให้คนไทยส่วนใหญ่ไม่สามารถสะกดคำศัพท์หรืออ่านคำศัพท์ภาษาอังกฤษได้

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ภาษาอังกฤษมาโดยตลอด ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการจัดการศึกษาของชาติ ได้กำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ ทั้งด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน แต่กระนั้น การเรียนการสอนภาษาอังกฤษก็มีปัญหามาโดยตลอด ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง (บุบผา อยู่ทรัพย์, 2555) สาเหตุและอุปสรรคในการพัฒนาทักษะการพูดของนักศึกษาไทย คือ จำนวนผู้เรียนในแต่ละชั้นเรียนมีมากเกินไป การขาดครูผู้สอนที่มีความเชี่ยวชาญ หรือเวลาที่ใช้ในการเรียนภาษาอังกฤษมีจำกัด และเวลาส่วนใหญ่ถูกใช้ในการสอนทักษะอื่นที่เห็นว่าจำเป็นกว่า เช่น การอ่าน จึงทำให้การฝึกฝนและการเรียนรู้ทักษะการพูดของผู้เรียนไม่ประสบผลสำเร็จ ผู้เรียนจึงไม่สามารถสื่อสารได้ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ส่วนมากยังมีปัญหาด้านการพูดหรือการสื่อสารภาษาอังกฤษ ดังนั้น การพัฒนาผลการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเรื่องการสื่อสาร จะนำทักษะด้านการสื่อสารไปพัฒนาต่อยอดเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการสื่อสารภาษาอังกฤษต่อไปได้ในอนาคต กระบวนการเรียนรู้แบบการเรียนรู้เชิงรุก เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ และได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่กระทำลงไป โดยครูผู้สอนต้องจัดให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน กิจกรรมต้องสะท้อนความต้องการในการพัฒนาผู้เรียน และมุ่งเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ได้ (จิตติน เพลงสันเทียะ, 2564) ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนโดยการเรียนรู้เชิงรุกที่ส่งผลต่อผู้เรียนอย่างมาก เพราะผู้เรียนได้ฝึกฝน เรียนรู้ และเกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาผลการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษด้านการสื่อสารได้ดีมากขึ้น โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการสอน 4) ระบบสนับสนุน กระบวนการสอนมีทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการสอน 2) ขั้นศึกษาความรู้ 3) ขั้นปฏิบัติกิจกรรม 4) ขั้นสรุปความรู้ 5) ขั้นนำเสนอผล

จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษาอังกฤษและการจัดการเรียนรู้เชิงรุก แสดงให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้เชิงรุกนั้น จะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจในการสื่อสารภาษาอังกฤษ และสามารถนำไปใช้ต่อยอดได้ในอนาคต การจัดการเรียนรู้เชิงรุกยังสามารถกระตุ้นและส่งเสริมผู้เรียนให้มีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ค้นหาความรู้ การแลกเปลี่ยนความคิด การเสนอความคิด และการอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน (วรพงษ์ แสงประเสริฐ, รุ่งทิวา แยมรุ่ง และลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, 2560) จากการเห็นปัญหาและ

ความสำคัญของการหากระบวนการจัดการเรียนรู้ ที่จะช่วยส่งเสริมความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยจึงอาศัยหลักการและแนวคิดของการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ให้ตามเกณฑ์เฉลี่ยร้อยละ 80
2. เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนเรียนและหลังเรียน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยขั้นต้นและเป็นการวิจัยเชิงทดลองเรื่องการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้การวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนอนุบาลนครพนม จำนวน 8 ห้องเรียน จำนวน 279 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2566 โรงเรียนอนุบาลนครพนม จำนวน 1 ห้อง คือ ห้องประถมศึกษาปีที่ 3/2 จำนวน 36 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (cluster sampling) จากจำนวนห้องทั้งหมด 8 ห้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัยนี้ ประกอบด้วย

1. แผนจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ 1 แผน
2. แบบทดสอบวัดความสามารถทักษะการอ่าน
3. แบบทดสอบวัดความสามารถทักษะการเขียน
4. แบบสอบถามของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 5 แผน เป็นเวลา 8 ชั่วโมง โดยดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาหนังสือ เอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ และกำหนดจุดมุ่งหมายของแบบทดสอบ

2. การสร้างแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน สำหรับวัดผลการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างประเทศ จำนวน 1 ฉบับ ข้อสอบอัตนัย จำนวน 10 ข้อ และ ข้อสอบปรนัย 1 ข้อ สำหรับใช้ทดสอบวัดผลการเรียนรู้ก่อนเรียนและหลังเรียน เป็นแบบทดสอบอัตนัย เกณฑ์การให้คะแนนคือ 5 ระดับ คือ ระดับ 1 คือ ปรับปรุง ระดับ 2 คือ พอใช้ ระดับ 3 คือ ดี ระดับ 4 คือ ดีมาก ระดับ 5 คือ ยอดเยี่ยม

3. การสร้างแบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือวัดความพึงพอใจในการเรียนตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) ซึ่งประเมินโดยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ ความพอใจในระดับมากที่สุด พอใจระดับมาก พอใจระดับปานกลาง พอใจระดับน้อย พอใจระดับน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขั้นเตรียมการสอน

ทุกชั่วโมงการเริ่มเข้าสู่บทเรียนผู้วิจัยจะอธิบายวัตถุประสงค์ ความสำคัญในเรื่อง การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษในแต่ละชั่วโมงให้นักเรียนรู้

2. ขั้นตอนการสอน

ผู้วิจัยจัดการเรียนการสอนกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างด้วยแผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 5 แผน ใช้เวลาในการสอนทั้งหมด 10 ชั่วโมง ได้แก่

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ขั้นเตรียมการสอน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 ขั้นศึกษาความรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 ขั้นปฏิบัติกิจกรรม

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4 ขั้นสรุปความรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5 ขั้นนำเสนอผลงาน

2.1 ก่อนทำการสอนผู้วิจัยทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ซึ่งใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจำนวน 5 ข้อ กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

2.2 ในการจัดการเรียนการสอนแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้สังเกตเห็นการเรียนรู้ของผู้เรียนกลุ่มตัวอย่าง และได้ทำการบันทึกผลหลังจากที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 5 แผนการจัดการเรียนรู้ หรือ 10 ชั่วโมง รวมถึงทำการตรวจใบงาน/ใบกิจกรรมที่นักเรียนจับกลุ่มทำในแต่ละชั่วโมง เพื่อเป็นการวิเคราะห์ผล

3. ขั้นสิ้นสุดการสอน

3.1 ผู้วิจัยทำการทดสอบหลังเรียน (Post-test) ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจำนวน 5 ข้อ กับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

3.2 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

3.3 เมื่อผู้วิจัยดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้วตามที่กำหนด ผู้วิจัยจะนำผลคะแนน ผลการประเมินที่ได้จากการจัดการเรียนการสอนตามแผนการสอน และการสร้างชิ้นงาน มาวิเคราะห์ผลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การหาคุณภาพของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 การหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์ของการประเมิน (IOC) สำหรับผู้เชี่ยวชาญ โดยพิจารณาคัดเลือกเฉพาะข้อสอบที่มีค่าดัชนีตั้งแต่ .50 ถึง 1.00

1.2 การหาค่าคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์ดังนี้

(1) ค่าความยาก (p) มีค่าความยากระหว่าง .20 ถึง .80 และค่าอำนาจจำแนก (r) มีค่าตั้งแต่ (0-1.00) r ที่เหมาะสม $r > 0.20$ ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

(2) หาค่าความเชื่อมั่นแบบคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder Richardson) โดยใช้สูตร KR-20 มีค่าเท่ากับ 0.88

2. การหาประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกทักษะ

2.1 หาค่าสถิติพื้นฐานคะแนนจากการทำแบบทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2 วิเคราะห์เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การทดสอบ t-test แบบ Dependent Samples

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปตามวัตถุประสงค์การวิจัย ในการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการทดสอบและเปรียบเทียบคะแนนความสามารถทักษะการอ่านและการเขียน โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียน

คะแนนทดสอบ (20 คะแนน)	N	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	ระดับ
ก่อนเรียน	36	12.22	61.11	พอใช้
หลังเรียน	36	16.97	84.86	ดี

จากตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความสามารถทักษะการอ่านและการเขียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียน พบว่าผลการเปรียบเทียบความสามารถทักษะการอ่านและการเขียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียน ก่อนเรียนมีคะแนนค่าเฉลี่ย

12.22 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ และมีคะแนนหลังเรียนค่าเฉลี่ย 16.97 คะแนน อยู่ในระดับดี สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ ร้อยละ 80 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

ตารางที่ 2 การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ

คะแนนทดสอบ (20 คะแนน)	N	ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ	T
ก่อนเรียน	36	12.22	61.11	16.79
หลังเรียน	36	16.97	84.86	

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความสามารถทักษะการอ่านและการเขียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียน พบว่าความสามารถทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนทดสอบก่อนเรียนค่าเฉลี่ย 12.22 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 61.11 และมีความสามารถในการทำแบบทดสอบหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย 16.97 จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 84.86 ของกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 3 ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ

รายการประเมิน	$\bar{X}$	S.D	ระดับความพึงพอใจ
1. ด้านเนื้อหา	4.40	.76	มาก
2. ด้านกิจกรรมการเรียนรู้	4.29	.74	มาก
3. ด้านความเข้าใจ	4.31	.78	มาก
4. ด้านนำความรู้ไปใช้	4.37	.80	มาก
รวม	4.34	.77	มาก

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ มีระดับความพึงพอใจของเด็กอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.77

อภิปรายผล

1. การวิเคราะห์ทักษะการอ่านและการเขียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียน พบว่า ทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ เท่ากับ 84..86 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ 80 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสาร หลักสูตร งานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ที่เหมาะสมในการนำมาเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ จัดการเรียนรู้ ประกอบไปด้วยหลักการ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะการสอนอ่านและเขียนภาษาอังกฤษ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ จึงทำให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายและส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วม กล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ มีการช่วยเหลือแบบเพื่อนช่วยเพื่อนกันในระหว่างที่ทำกิจกรรมการเรียนการสอน โดยที่แผนการจัดการเรียนรู้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และกรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เป็นอย่างดีแล้วว่า มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียน มีความน่าสนใจ มีการกระตุ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติ สอดคล้องกับงานวิจัยของจุราภรณ์ ปฐมวงษ์ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดสนทนาภาษาอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดสนทนาภาษาอังกฤษ มี 4 องค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ กระบวนการสอน และระบบสนับสนุนกระบวนการสอนตามรูปแบบของผู้วิจัย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการสอน ขั้นศึกษาความรู้ ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ขั้นสรุปความรู้ และขั้นนำเสนอผลงาน รูปแบบการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดสนทนาภาษาอังกฤษ (จุราภรณ์ ปฐมวงษ์, 2565)

2. การเปรียบเทียบความสามารถทักษะการอ่านและการเขียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียน พบว่า ผลการเปรียบเทียบความสามารถทักษะการอ่านและการเขียนโดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังเรียนของนักเรียน ก่อนเรียนมีคะแนนค่าเฉลี่ย 12.22 คะแนน อยู่ในระดับพอใช้ และมีคะแนนหลังเรียนค่าเฉลี่ย 16.97 คะแนน อยู่ในระดับดี เนื่องจากกิจกรรมการสร้างบรรยากาศที่ดีก่อนการเรียน และมีการให้มีภาระงานเขียนที่เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียน ควรจัด

กิจกรรมที่เรียงลำดับการจัดการเรียนรู้จากภาระงานเขียนที่ง่ายไปหายาก เนื้อหาภาษา รูปแบบโครงสร้างทางภาษาที่ใช้ต้องเหมาะสมกับผู้เรียนและใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยหลักการและแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนภาษาอังกฤษ โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อนำมาออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ได้จากการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาในการอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนในปัจจุบัน เพื่อให้ให้นักเรียนนำไปปรับปรุงการอ่านการเขียนของตนเองให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ เนื่องมาจากชุดกิจกรรมการอ่านและเขียนภาษาอังกฤษ มีการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมเชิงเนื้อหาและนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไข ทำให้ชุดกิจกรรมการอ่านและเขียนภาษาอังกฤษมีความสมบูรณ์มากที่สุดก่อนนำไปทดลองใช้จัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ ยังมีการประเมินประสิทธิภาพของชุดกิจกรรมการเรียนรู้ จากขั้นตอนการจัดการเรียนรู้นี้ จึงส่งผลให้สามารถพัฒนาทักษะการอ่านและเขียนภาษาอังกฤษโดยใช้ชุดกิจกรรมการอ่านและเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งครูสามารถให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือเมื่อนักเรียนเกิดปัญหาในการเขียน รวมไปถึงการมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนในชั้นเรียน โดยเพื่อนในชั้นเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นที่มีต่อผลงานการอ่านและเขียนของเพื่อนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของปาริฉัตร พินิจวิญญูภาพ และกชกร ธิปัตติ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษด้วยการเขียนแบบเน้นกระบวนการสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มสามารถพัฒนาความสามารถในการเขียน ค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดกิจกรรมการฝึกทักษะการเขียนภาษาอังกฤษด้วยการเขียนแบบเน้นกระบวนการสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีค่าเท่ากับ .7371 แสดงว่านักเรียนมีทักษะในการเขียนภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น .7371 หรือคิดเป็นร้อยละ 73.71 ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ .50 ขึ้นไป หมายความว่า การสอนด้วยวิธีการเขียนแบบเน้นกระบวนการส่งผลให้ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการเขียนภาษาอังกฤษเพิ่มสูงขึ้น (ปาริฉัตร พินิจวิญญูภาพ และกชกร ธิปัตติ, 2563)

3. การวิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ ระดับความพึงพอใจของนักเรียน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.34 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .77 ทั้งนี้ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนจะดำเนินการสอนโดยใช้กิจกรรมเพื่อผู้เรียนรู้สนุกสนานกับการเรียนรู้ โดยกำหนดเนื้อหาสาระจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวของนักเรียนมากำหนดเป็นสาระหรือกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษจากง่าย ๆ จากสิ่งใกล้ตัวหรือใช้ในชีวิตประจำวัน และมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ในชีวิตประจำวัน แล้วจึงค่อย ๆ ไกลตัวออกไปโดยการ

ออกแบบกิจกรรมในรูปแบบฝึกทักษะการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ ด้วยการเป็นบทสนทนาในชีวิตประจำวันและการเขียนเติมคำ และได้เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการเรียนรู้คำศัพท์และปฏิบัติกิจกรรมกลุ่มร่วมกันบ่อย ๆ โดยให้รางวัลหรือชื่นชมกลุ่มที่ร่วมมือกันในการทำกิจกรรมทุกครั้ง จนนักเรียนเกิดความตระหนักรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ร่วมกัน จนมีความรู้ความเข้าใจในการร่วมกิจกรรมกลุ่มทุกกิจกรรม จนสามารถนำเสนอผลงานของกลุ่มและเป็นรายบุคคลได้อย่างมั่นใจ กล้าแสดงความคิดเห็นในการสะท้อนผลงานของเพื่อน และยอมรับผลงานที่จะต้องปรับปรุงของตนเอง โดยผู้จัดกิจกรรมมีกติกาที่ชัดเจนอย่างกำหนดเป็นขั้นตอนที่เหมาะสมตามศักยภาพ และความสามารถของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของธนานุช ศรีรังษ์, สุรกานต์ จังหาร และทิพาพร จาริ ได้ศึกษาเรื่อง การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค Co-op Co-op ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อนักเรียนที่มีต่อกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค Co-op Co-op ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ โดยภาพรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด เพราะการที่นักเรียนที่เรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค Co-op Co-op ได้ลงมือปฏิบัติจริง รู้จักบทบาทหน้าที่ในกลุ่มเรียนรู้ การแก้ปัญหาเป็นทีมจากบทเรียนที่มีความท้าทายในแต่ละกิจกรรม เกิดกระบวนการแก้ปัญหา คิดวิเคราะห์ทั้งตนเอง และทีมงานในกลุ่ม จนทำให้เห็นความก้าวหน้าทางการเรียนรู้และเกิดประสบการณ์ในการเรียนด้วยกระบวนการกลุ่ม รวมทั้งได้ใช้สื่อที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นที่น่าสนใจ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ส่งเสริมพฤติกรรมใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียน ด้วยกระบวนการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือ มีการจัดนักเรียนละความสามารถคนที่เรียนเก่ง เรียนปานกลาง และเรียนอ่อน ทำให้นักเรียนในกลุ่มได้แสดงศักยภาพช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ยอมรับในความคิดเห็น ทำให้เกิดความเชื่อมั่นและมีทักษะการเขียนที่ดีขึ้น และยังเป็นสื่อที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการจำศัพท์ภาษาอังกฤษจากการฝึกปฏิบัติกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้นักเรียนเกิดทักษะเพิ่มมากยิ่งขึ้นทีละน้อย มีความรู้ ความเข้าใจ จนเกิดความจำ และเกิดความคงทนในการเรียนรู้ อีกทั้งการที่นักเรียนได้เรียนรู้จากกระบวนการกลุ่ม ทำให้การเรียนของนักเรียนสนุกสนาน เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้นักเรียนเกิดพัฒนาการทางการเรียนรู้สูงขึ้น (ธนานุช ศรีรังษ์, สุรกานต์ จังหาร และทิพาพร สุจาริ, 2565)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือวิชาภาษาอังกฤษ สรุปได้ว่า กระบวนการสอน และระบบสนับสนุนกระบวนการสอนตามรูปแบบของผู้วิจัย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการสอน ขั้นศึกษาความรู้ขั้นปฏิบัติกิจกรรม ขั้นสรุปความรู้ และขั้นนำเสนอผลงาน รูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก ทำให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายและส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วม กล้าคิด กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ มีการช่วยเหลือแบบเพื่อนช่วยเพื่อนกันในระหว่างที่ทำการกิจกรรมการเรียนการสอน มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียน มีความน่าสนใจ มีการกระตุ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 ครูผู้สอนควรศึกษาคู่มือการใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือให้เข้าใจ ก่อนนำไปปรับใช้ในการสอน

1.2 ครูผู้สอนสามารถนำเอาไปปรับใช้เพื่อเดินตามขั้นตอนตามลำดับ เพื่อให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิด การประเมินผลและการสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง

1.3 ครูผู้สอนสามารถนำการจัดการเรียนรู้ที่จัดทำขึ้นไปปรับใช้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรพัฒนาผลการเรียนรู้ทักษะการพูดและการฟังด้วยการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

2.2 ควรนำการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการอ่านและการเขียนวิชาภาษาอังกฤษเปลี่ยนจาก Collaborative เป็น Cooperative

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนาพร รุจิโณม. (2561). การสื่อสารภาษาอังกฤษของคนไทยกับการดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21. *วารสารศิลปการจัดการ*, 2(3), 199-210.
- จิตติน เพลงสันเทียะ. (2564). ผลการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. ใน *การค้นคว้าอิสระ ศีษาศาสตร์ มหาลัยศิลปกร กรุงเทพมหานคร*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จรรยาณ ปฐมวงษ์. (2565). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อส่งเสริมทักษะการพูด สนทนาภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. *Journal of Modern Learning Development*, 7(4), 143-159.
- ธนาช ตรีรังษ์ สุรกันต์ จังหาร และทิพาพร สุจारी. (2565). การเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค Co-op Co-op ที่ส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 16(2), 54-66.
- บุบผา อยู่ทรัพย์. (2555). การพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ผ่านการเรียนรู้การสอนรายวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารและทักษะการเรียนรู้. *วารสารวิจัย มสค*, 8(2), 189-204.
- ปาริฉัตร พินิจวิญญูภาพ และกชกร ธิปัตติ. (2563). การพัฒนาทักษะการเขียนภาษาอังกฤษด้วยการเขียนแบบเน้นกระบวนการสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 14(2), 105-113.
- วรพงษ์ แสงประเสริฐ, รุ่งทิวา แยมรุ่ง และลัดดาวัลย์ เกษมเนตร. (2560). การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 18(1), 118-119.

นิราศลอนดอน: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวก
ที่คนไทยมีต่อภาพลักษณ์ของประชาชนชาวอังกฤษ*

NIRAT LONDON: ANALYTICAL STUDY OF POSITIVE ATTITUDE OF THAIS
TO THE IMAGE OF ENGLISH PEOPLE

พระมหาจันทน์ สิริวณฺโณ (ผมไผ)

Phramaha Jumnon Siriwinno (pompai)

พระมหาอำพล ธนปณฺโญ (ชัยสารี)

Phramaha Ampol Dhanapaño (Chaisaree)

พระมหาสมเด็จ มหาสมิทธิ (อัสสาร)

Phramaha Somdet Mahasamithi (Attasan)

พระมหาเกริกเกียรติ นีรุตติเมธี (ไพศาลเจริญลาภ)

Phramaha Koekkiad Niruttimatee (Phaisanchaenlap)

มัจฉรินทร์ ทศตรกุลพัฒน์

Mutjarin Thatsadonkunlapat

วัฒนา มุลเมืองแสน

Wattana Moulmuangsaen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand.

E-mail: jumnongpompai12@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมา เนื้อหา สาระของนิราศลอนดอน
2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์นิราศลอนดอนที่เกี่ยวข้องกับสภาพบ้านเมืองและประชาชนในประเทศอังกฤษ
3) เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวกของคนไทย ที่มีต่อประเทศอังกฤษผ่านนิราศลอนดอน การวิจัยนี้เป็น
การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ
และเว็บไซต์ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับนิราศลอนดอน

*Received: 17 July 2024; Revised: 5 August 2024; Accepted: 13 August 2024

ผลการวิจัย พบว่า “นิราศลอนดอน” มีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของไทยภายหลังจากการที่ประเทศไทยได้ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้แต่งตั้งทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 4 “นิราศลอนดอน” มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนชาวอังกฤษ ในด้านการยกย่องชื่นชมประชาชนชาวอังกฤษว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม มีความประพฤติดี จนได้เป็นที่มาของคำว่า ผู้ดีอังกฤษ การยกย่องชื่นชมบ้านเมืองของอังกฤษว่ามีความเจริญรุ่งเรือง โดยเฉพาะเมืองที่ปรากฏในบทกวีคือ ลอนดอน ลิเลอร์พูล แมนเชสเตอร์ ยูไนเต็ต และพอร์ทsmouth การยกย่องชื่นชมสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในประเทศอังกฤษว่ามีสวยงาม ยิ่งใหญ่ เช่น พระราชวังบักกิงแฮม และพิพิธภัณฑสถานอังกฤษ หรือบริติช มิวเซียม เป็นต้น การยกย่องชื่นชมภาษาและวัฒนธรรมอังกฤษ ว่ามีการใช้ภาษาและกิริยาจาที่สุภาพอ่อนโยน ประเพณีการต้อนรับทูตต่างเมืองมีความคล้ายคลึงกันกับไทย คณะผู้ต้อนรับทูตไทยให้เกียรติต่อคณะทูตเป็นอย่างดี กวีมีทัศนคติเชิงบวกต่อคนอังกฤษ โดยนำเสนอผ่านทางบทกวีที่บรรยายถึงความรู้สึกนึกคิดในทางที่ดีต่อคนอังกฤษ ด้วยการบรรยายให้เห็นภาพลักษณ์อย่างชัดเจน

คำสำคัญ: นิราศลอนดอน, ภาพลักษณ์, ทัศนคติเชิงบวก

Abstract

This research article's objectives are 1) to study the history, content, and substance of Nirat London, 2) to study and analyze Nirat London related to the state of the country and people in England, and 3) to analyze the positive attitude of Thai people towards England through Nirat London. This research is qualitative. There is a method for conducting research by gathering information from documents, research papers, theses, articles, and websites that have content related to Nirat London.

The results of the research found that “Nirat London” had important issues regarding Thai history after the founding of Rattanakosin and appointed ambassadors to develop friendly relations with England during the reign of King Rama IV. “Nirat London” has a part related to the British people in terms of praising and admiring the British people for being knowledgeable, virtuous, and well-behaved until it became the origin of the word “English nobleman”. A praise and admiration for the country of England that was prosperous. In particular, the cities that appear in the poem are London,

Liverpool, Manchester, and Portsmouth. Praising important places in England as being beautiful and grand, such as; Buckingham Royal Palace and British Museum, etc. Moreover, the English language and culture are praised for their polite and gentle manners. The tradition of welcoming foreign ambassadors is similar to that in Thailand. The Thai ambassadors were very respectful to the diplomatic missions. The poet had a positive attitude toward the English people, which was expressed through his poems that described his positive thoughts on the English people, with a clear portrayal of his image.

Keywords: Nirat London, Image, Positive Attitude

บทนำ

จุดเด่นประเด็นหลักของงานวิจัยนี้ เริ่มเรื่องที่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงจะเห็น “ภาพลักษณ์” ที่ชัดเจนที่สุดซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของชาวต่างชาติ ที่ส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน โดยสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการทำความเข้าใจถึงวิกฤติต่าง ๆ ภายในประเทศ ความขัดแย้งของบุคคลระดับผู้นำประเทศ เปรียบได้กับ “ศึกใน” และสิ่งที่คุกคามจากต่างประเทศ จะถือเป็น “ศึกนอก” ของแผ่นดินไทย ซึ่งไม่ว่าจะเป็นศึกนอกหรือศึกใน ต่างก็เป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศชาติทั้งสิ้น

นอกจากนี้ บางทีประเทศไทย ยังต้องประสบกับทั้งศึกนอกและศึกใน ซึ่งเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ก็มี แต่ด้วยความเสียสละและพระปรีชาสามารถของบุคคลระดับผู้นำ ที่ได้นำพาประเทศชาติให้รอดพ้นจากความเป็นเมืองขึ้นของประเทศอื่น และรอดพ้นจากภาวะยุ่งยากลำบาก ตลอดถึงนำพาประเทศชาติให้ยั่งยืน มั่นคงสืบมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้มีประเทศไทยมีความเป็น “ไทย” อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ จะเห็นว่า เหตุการณ์ระหว่างการกอบกู้อิสรภาพ เหตุการณ์ของการปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี (ศิริพร สุขเมธรัตน์, 2553) และเหตุการณ์ของการของการสร้างความสัมพันธ์ประเทศอื่น ๆ และการสร้างความสัมพันธ์กับชาติมหาอำนาจตะวันตก เกิดขึ้นระหว่างไทยกับอังกฤษ ซึ่งเป็นการเข้ามาสู่ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของชาวตะวันตกสามารถเรียบเรียงโดยสังเขปได้ ดังนี้

ในสมัยสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ได้นำเอาชาวต่างชาติผู้มีความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ มาเป็นขุนนางผู้ใหญ่ ที่ทราบกันโดยทั่วไปคือ “เจ้าพระยาวิไชยเณร”

หรือ “คอนสแตนติน ฟอลคอน” นอกจากนี้ ยังมีชาวต่างชาติอื่น ๆ อีกมากมาย เช่น ฝรั่งเศส โปรตุเกส เปอร์เซีย เป็นต้น ในบทสนทนายระหว่าง “พระเพทราชา” ที่ไม่เห็นด้วยกับสมเด็จพระนารายณ์ ที่นำชาวต่างชาติเข้ามา โดยเฉพาะคอนสแตนติน ฟอลคอน และได้เสนอให้สมเด็จพระนารายณ์ขับไล่พวกต่างชาติออกไป แต่สมเด็จพระนารายณ์ไม่ทรงเห็นด้วย จะเห็นว่า การนำชาวต่างชาติเข้ามามีบทบาทในราชสำนัก ไม่เป็นที่ยอมรับของผู้นำชั้นสูงอีกฝ่ายหนึ่ง ต่อมา พระเพทราชา ก็ยึดอำนาจจากสมเด็จพระนารายณ์ และขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ “บ้านพลูหลวง” ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายของพระนครศรีอยุธยา (ไทยโพสท์, 2566) หลังจากนั้น ชาวต่างชาติก็ไม่มีบทบาทสำคัญต่อบุคคลระดับผู้นำของไทยอีกต่อไป และกษัตริย์ต่อมาคือ “พระเจ้าเสือ” หรือ “สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 8” ซึ่งมีพระโอรส 2 พระองค์คือ “เจ้าฟ้าเพชร” และ “เจ้าฟ้าพร” และพระเจ้าเสือได้มอบบัลลังก์ให้เจ้าฟ้าพร ซึ่งเป็นพระอนุชาของ “เจ้าฟ้าเพชร” เพราะพระเจ้าเสือไม่โปรดเจ้าฟ้า “เพชร” ผู้เป็นพระโอรสองค์ใหญ่หรือองค์แรก ทำให้เจ้าฟ้าพรซึ่งมีความรักต่อพระเชษฐาเป็นอย่างมาก ได้มอบบัลลังก์ให้กับเจ้าฟ้าเพชร ซึ่งก็คือ “วังหลวง” โดยที่เจ้าฟ้าพร รับตำแหน่งเป็น “วังหน้า” ซึ่งหมายถึงผู้ที่ได้รับสืบทอดราชบัลลังก์ต่อจากวังหลวงตามคำสัญญาที่ให้แก่อนระหว่างสองพระองค์ ตามระบบแห่งสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของกรุงศรีอยุธยา แต่ก่อนสวรรคต “เจ้าฟ้าเพชร” หรือ “พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ” ก็ได้มอบบัลลังก์ให้พระโอรสของพระองค์ แทนที่จะให้แก่อำมาตย์ผู้อนุชาตามสัญญา ทำให้เกิด “สงครามกลางเมือง” ครั้งสำคัญขึ้นอีกครั้ง ซึ่งเป็นการแย่งชิงบัลลังก์กันระหว่าง “อา กับ หลาน” ในที่สุดเจ้าฟ้าพร ก็เป็นฝ่ายชนะ และได้ขึ้นครองบัลลังก์เป็น “พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ” (ศิริพร สุเมธรัตน์, 2553)

ต่อมา พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ก็ได้ทรงมอบบัลลังก์ให้แก่เจ้าฟ้าอุทุมพร แต่เจ้าฟ้าอุทุมพร ก็ได้มอบบัลลังก์ให้แก่พระเจ้าเอกทัศ แล้วก็เสด็จออกผนวช ในที่สุดพม่าก็ได้เข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาจนแตกเป็นอันสิ้นสุดของแผ่นดินอยุธยา และหลังจากนั้น อังกฤษซึ่งพ่ายแพ้แก่อเมริกาโดยการนำของยอร์ช วอชิงตัน (Gorge Washington) ก็ได้หันมาล่าอาณานิคมทางเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทนการยึดครองประเทศในตะวันตก โดยเข้ามายึดอินเดียก่อน จากนั้นก็ยึดพม่าแล้วทำการเนรเทศกษัตริย์และราชินีของพม่าไปอยู่เมือง “มัทราช” ของอินเดีย และต่อจากนั้นอังกฤษก็รบชนะจีนในสงครามฝิ่น (Opium War) และบังคับให้จีนลงนามใน “สนธิสัญญานานกิง” ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่อังกฤษเอาเปรียบจีนเป็นอย่างมาก (ไกรฤกษ์ นานา, 2566)

จะเห็นได้ว่าในระหว่างนี้ อังกฤษไม่ได้บุกยึดไทย แต่ “แฉลบ” ไปยึดเอาประเทศรอบข้างอื่น ๆ โดยเฉพาะพม่า ซึ่งถือเป็น “ศัตรูหมายเลขหนึ่ง” ของไทย ซึ่งเข้ากับทำนองที่ว่า “ศัตรูของศัตรูคือมิตร”

ทำให้ไทยเกิดทัศนคติเชิงบวกต่ออังกฤษ เป็นข้อที่หนึ่ง และในระหว่างนี้ การศึกษาภาษาอังกฤษซึ่งถือว่าเป็นภาษาที่จะนำพาประเทศไทยชาติพันธุ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นและในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และสร้างความเจริญก้าวหน้าในอนาคตแล้ว การส่งเสริมให้คนไทยเรียนรู้ภาษาอังกฤษ โดยการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญต่อภาษาอังกฤษ นับเป็นเหตุผลที่ 2 ที่ให้ไทยมีทัศนคติเชิงบวกต่อคนอังกฤษ ด้วยเหตุนี้ การส่งคณะทูตไปเจริญสัมพันธไมตรีกับอังกฤษจึงเกิดขึ้น และ “นิราศลอนดอน” ก็เกิดมีขึ้นตามมา

ดังนั้น จึงกล่าวได้อย่างชัดเจนว่า “นิราศลอนดอน” นอกจากจะสร้างความเพลิดเพลินทางด้านวรรณกรรม ในสมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว นิราศดังกล่าวนี้ ยังมีบทบาทในการสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ประเทศไทยในอนาคตอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมา เนื้อหา สาระของนิราศลอนดอน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์นิราศลอนดอนที่เกี่ยวข้องกับสภาพบ้านเมืองและประชาชนในประเทศอังกฤษ
3. เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวกของคนไทย ที่มีต่อประเทศอังกฤษผ่านนิราศลอนดอน

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่อง นิราศลอนดอน: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวกที่คนไทยมีต่อภาพลักษณ์ของประชาชนชาวอังกฤษ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ 1) ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ 2) ข้อมูลทางวรรณคดี 3) ข้อมูลเกี่ยวกับการเขียนคำอ่านภาษาอังกฤษที่ถูกต้องเหมาะสม และ 4) ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ใน 2 ประเด็นหลัก คือ

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่นำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปความได้ว่า คนไทยมีทัศนคติเชิงบวกต่อคนอังกฤษตลอดถึงภาษาและวัฒนธรรมแบบอังกฤษอย่างแท้จริง โดยเนื้อความหรือเนื้อหาสาระที่ปรากฏใน “นิราศลอนดอน” ของหม่อมราโชทัย (กระต่าย อิศรางกูร) ว่ามีเหตุการณ์ใดบ้างที่น่าจะเป็นมูลเหตุให้กวีแสดงให้เห็นถึง “ทัศนคติเชิงบวก” ที่คนไทยมีต่อคนอังกฤษ ตลอดถึงภาษาและวัฒนธรรมแบบอังกฤษ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจริยธรรมของความเป็นมนุษย์ โดยกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับจริยธรรมของความเป็นมนุษย์ ของคนอังกฤษ โดยศึกษาจากประวัติศาสตร์และวรรณคดีอังกฤษ

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง นิราศลอนดอน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวกที่คนไทยมีต่อภาพลักษณ์ของประชาชนชาวอังกฤษ ผู้วิจัยขอสรุปผลการวิจัย ดังนี้

ผู้แต่ง: หม่อมราโชทัย (ม.ร.ว.กระต่าย อิศรางกูร ณ อยุธยา)

บริบทของการแต่ง: กวีแต่งเมื่อ พ.ศ. 2400 เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากเดินทางไปราชการกับคณะราชทูตที่อังกฤษ

กลวิธีการแต่งหรือฉันทลักษณ์: กลอนเพลงยาว ตอนท้ายใช้โคลงสี่สุภาพ

ลักษณะเนื้อหา: กล่าวถึงสถานที่ วัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน บรรยายการเดินทางจากกรุงเทพมหานคร ไปถึงกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

ความเป็นมาของนิราศลอนดอน

จดหมายเหตุเรื่องราชทูตไปประเทศอังกฤษและนิราศลอนดอน เป็นการบันทึกการเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ. 2400 สืบเนื่องจากเมื่อ พ.ศ. 2398 สมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ ทรงแต่งตั้งเซอร์ยอห์น เบาริง เป็นราชทูตเชิญพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการมาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และขอให้ไทยทำหนังสือสัญญาพระราชไมตรีเช่นประเทศที่มีอิสระเสมอกัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้จัดการรับรองราชทูตเป็นการใหญ่อย่างสมเกียรติ และมีพระราชดำริเห็นควรส่งราชทูตไทยไปตอบแทนค่านับ้าง ต่อมาให้ปี พ.ศ. 2400 จึงได้ส่งคณะราชทูตไทยประกอบด้วย พระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม) บุนนาค) ราชทูต เจ้าหมื่นสรรเพชรรักษ์ (เพ็ญ เพ็ญกุล) อุปทูต จมื่นมณฑิรพิทักษ์ (ด้วง) ตริทูต หม่อมราโชทัย ลำหหลวง และบุคคลอื่น ๆ อีกรวม 27 คน ออกเดินทางเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2400 ได้เข้าเฝ้าถวายราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการแด่สมเด็จพระราชินีวิกตอเรียเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2400 และเดินทางกลับกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2401

จดหมายเหตุฯ เป็นการบันทึกรายวัน หม่อมราโชทัยบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นติดต่อกันทุกวัน เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หลังจากนั้นจึงแต่งนิราศลอนดอนเป็นคำกลอน โดยดำเนินความตามจดหมายเหตุ แต่ในกลอนนิราศแทรกบทคร่ำครวญอาลัยอาวรณ์ เพราะต้องจากบ้านจากนาง ตาม “ขนบนิยม” ของนิราศทั่วไป (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2543)

“นิราศลอนดอน” มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า ปรากฏในจดหมายเหตุของ “หมอบรัดเล” ระบุไว้ว่า “หม่อมราโชทัย” หรือ มรว.กระต่าย อิศรางกูร ณ อยุธยา แต่งภายหลังจดหมายเหตุระยะทางราชทูตไทยไปลอนดอน 2 ปี ซึ่งเมื่อแต่งแล้วก็ได้ขายกรรมสิทธิ์การพิมพ์ครั้งแรกให้แก่หมอบรัดเล เมื่อปีระกา พ.ศ. 2404 โดยที่หมอบรัดเล ยังได้ลงบันทึกว่าเป็นครั้งแรกที่ได้ซื้อขายกรรมสิทธิ์หนังสือกันในเมืองไทย (โชติกา นุ่นชู, 2567)

นิราศลอนดอนมีความสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ทำให้รู้จักรวัน เวลาเดินทางของคณะทูตโดยละเอียด โดยไม่ต้องไปค้นหาหลักฐานที่อื่นให้ลำบาก มีคุณค่าด้านประเพณีและวัฒนธรรม โดยสะท้อนให้เห็นถึงประเพณีไทยในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี เช่น ประเพณีการเข้าเฝ้าของราชทูตไทย จนได้รับการยกย่องจากราชสำนักอังกฤษว่าเป็นประเพณีที่งดงาม มีกริยาอ่อนน้อม เคารพ และชี้ให้เห็นถึงประเพณีในราชสำนักอังกฤษด้วย และเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ไมตรีด้านการทูตในนิราศลอนดอน ซึ่งนิราศลอนดอนเป็นการแต่งนิราศ หลังจากการบันทึกเรื่องราวของการเดินทางจากกรุงเทพมหานครไปถึงกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ทั้งไปและกลับ ซึ่งเมื่อคณะทูตเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 เพื่อทูลลาไปประกอบภารกิจการเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศอังกฤษ ซึ่งนอกจากกวี หรือ “หม่อมราโชทัย” จะอธิบายการเข้าเฝ้าเพื่อทูลลาแล้วก็ยังได้พรรณนาเป็นบทกวีว่า

คอยพระจอมจักรพงศ์ดำรงราชฤทธิ์

ความรักดีบาทบงสุ์พระทรงธรรม์

พอบ่ายห้าโมงเศษเสด็จออก

หมู่อำมาตย์มาตยาเสนาใน

ทูลลานาถหน่อนารายณ์รับผายผัน

ตั้งกตัญญูต่อไม่ท้อใจ

พระโอรนอกอมรินทร์วินิจฉัย

บังคมไท่ญเบศร์เกศนิกรฯ

(หม่อมราโชทัย, 2556)

ในขณะที่ได้เข้าเฝ้าพระราชินีวิกตอเรียเพื่อถวายเครื่องบรรณาการ ในบันทึกจดหมายเหตุ ระบุว่า

“เอนเนอร์ลิกส์ก็กำกับนำทูตานุทูตไปสู่ห้องที่เฝ้า เมื่อถึงประตู มีทหารแต่งตัวใส่เสื้อปักทอง ถือขวานด้ามยาว ปลายเป็นกริช ยืนรักษาอยู่สองข้างประตู ราชทูตจึงเชิญพระบรมราชสาส์นแลพระ บวรราชสาส์นรวมลงบนพื้นเดียวกัน...” (วัชรญาณ, 2566) ได้พรรณนาเป็นบทกวีว่า

เอนเนอร์ลิกส์ฝ่ายนายทหาร	เชิงขำนาญว่องไวมิใช่ชั่ว
ดังเชื้อชาติพยัคฆ์ไม่มีกลัว	ในฝูงวัวแรงร้ายที่หมายชน
เชิญพวกทูตจากรถบทบาท	ดูเลี่ยนลาดลานแหล่งทุกแห่งหน
ให้พักพาอาศัยในตำบล	เปรียบเหมือนมณเฑียรว่าภาษาไทยฯ

(หม่อมราโชทัย, 2556)

สรุปได้ว่า นิราศลอนดอนเป็นบันทึกเหตุการณ์ที่หม่อมราโชทัยได้พบเห็น เมื่อครั้งที่ท่านได้เป็น ล่ามในคณะทูตไทย ซึ่งเดินทางไปยังกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งถือว่าเป็นนิราศเรื่องหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากผู้อ่านเป็นจำนวนมาก เพราะเขียนถึงกรุงลอนดอน อันเป็นนครที่คนไทยสมัยนั้นไม่เคย พบเห็นหรือได้ยินเรื่องราวมาก่อน นอกจากนี้ ภาษาที่ใช้ในการประพันธ์ก็ยังประกอบไปด้วยโวหารอัน ไพเราะคมคาย พรรณนาได้อย่างละเอียดลออ ทำให้เห็นภาพยุโรปในสมัยที่รุ่งโรจน์ได้อย่างดียิ่ง

การวิเคราะห์นิราศลอนดอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนชาวอังกฤษ พบว่า นิราศ ลอนดอนมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยกับคนอังกฤษ ทั้งในทางตรงและทางอ้อม เพราะการเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยของคนอังกฤษ เช่น เฮนรี เบอร์นี หรือ เซอร์ จอห์น เบาริง ทำให้มีการเดินทางไปยังกรุงลอนดอน และในนิราศลอนดอนมีคนอังกฤษที่เป็นแรงจูงใจให้กวีแต่งนิราศ ลอนดอนนี้ และเมื่อคณะทูตเข้าเฝ้าควีน ก็ได้รับการต้อนรับจากควีนและเชื้อพระวงศ์เป็นอย่างดี ดังคำประพันธ์ว่า

เสร็จดำรัสตรัสถามตามประสงค์	ก็เคลื่อนองค์ห่างหันกลับผันผาย
ราชบุตรสุดสวาทจึงนาคกราย	มาทักทายพุดจาแล้วลาไป
เจ้าวิลเลียมเรื่องยศไอรสเขย	จึงเฉลยพจนานาธิษฐาน
เสร็จจุบลสนทนาก็คลาไคล	ประทับในห้องหนึ่งจึงบัญชา
ดำรัสเรียกพวกไทยเข้าไปเฝ้า	ต่างน้อมเกล้าพร้อมกันด้วยหรรษา

โปรดให้นั่งบนเก้าอี้มีน้ำชา
 กินร่วมโต๊ะที่สวยคุ้นเคยชิด
 ได้ต่อต่อข้อไขในทำนอง
 พระบุตราบุตรีสามีราช
 บ้างซักไซ้ไต่ถามตามลำพัง
 นางพระยาเห็นเวลานั้นดึกคืน
 ข้างพวกเราทั้งสิ้นสุดยินดี

อีกทั้งกาแพใส่ถ้วยลายทอง
 เธอผูกมิตรไมตรีไม่มีหมอง
 แล้วเลื้อยร้องมโหรีมิให้ฟัง
 มารदानาฏนวลหงส์มาทรงนั่ง
 จนห้าทุ่มเสียงระฆังขนานตี
 เสด็จคนคลาไคลเข้าในที่
 ก็จรัสคืนกลับมาหลบนอน
 (หม่อมราโชทัย, 2556)

ทัศนคติเชิงบวกของคนไทยที่มีต่อประชาชนชาวอังกฤษผ่านนิราศลอนดอน พบว่า
 ประชาชนชาวอังกฤษในนิราศลอนดอน เป็นผู้คนที่มีการยอมรับ มีความเจริญทางด้านจิตใจ มีความ
 เป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีเสน่ห์น่าชื่นชม จากบทกวีที่ปรากฏในทุกบท จะเป็นการพรรณนาด้วยความชื่นชม
 ตั้งแต่คนรับใช้ในโรงแรม ไปจนถึงทหารชั้นนายพล รวมถึงพระราชินีแห่งอังกฤษ ดังบทประพันธ์ว่า

แต่นี้ไปแต่พื้นปิ่นปลายหอ	หกสิบบอกยืนค่านับอยู่กับที่
คนเดินนำสามสิบพอดิบตี	พระมาลากำมะหยี่สีบวร
ทั้งมงกุฎเพชรแพรวแวสว่าง	มีขุนนางเชิญประจักษ์นำมาก่อน
เมื่อเสด็จจากรถพจร	พระสามีเหี้ยมเกรี้ยวประคอง
ทรงสไบกำมะหยี่สีสะอาด	ดูงดงามสุดดีไม่มีหมอง
ยาวประมาณสิบศอกดอกเป็นทอง	กว้างสักสองศอกงามอร่ามพราว
สตรีสาวสองนางเคียงข้างคู่	ถือริมภูษาเดินเชิญถวาย
ถัดออกมาเสนีอีกสี่นาย	คอยยกชายกำมะหยี่ตามลีลา

(หม่อมราโชทัย, 2556)

อภิปรายผล

การศึกษานิราศลอนดอน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวกที่คนไทยมีต่อภาพลักษณ์ของประชาชนชาวอังกฤษ ผู้วิจัยมีประเด็นนำมาอภิปรายผล ดังนี้

ด้านค่านิยม: พบค่านิยม 9 ประการ ได้แก่ (1) ค่านิยมการให้ความสำคัญกับตัวเองหรือบุคคล (2) ค่านิยมเกี่ยวกับภาระบุญคุณ (3) ค่านิยมการปรับตัวเข้ากับโอกาสและสิ่งแวดล้อม (4) ค่านิยมเกี่ยวกับความสัมพันธ์และคุณธรรมทางสังคม (5) ค่านิยมความมั่งคั่งร่ำรวย (6) ค่านิยมเกี่ยวกับอำนาจนิยม (7) ค่านิยมเกี่ยวกับพุทธศาสนา (8) ค่านิยมการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์และ (9) ค่านิยมเกี่ยวกับความสนุกสนาน ดังข้อความว่า

ด้านภาพลักษณ์ของอังกฤษที่ทำให้เกิด “ทัศนคติเชิงบวก” หรือ “ความรู้สึกนึกคิดไปในทางที่ดี” ที่คนไทยมีต่อคนอังกฤษนั้น ประเด็นสำคัญจะอยู่ที่ความเป็น “ผู้ดีอังกฤษ” แต่คนอังกฤษเป็นผู้ดีจริง ๆ หรือไม่อย่างไรนั้น คงตอบได้ว่า “ไม่ใช่ทั้งหมด” ซึ่งนั่นก็หมายความว่า “ใช่เป็นบางส่วน” หรือเป็นความจริงเป็นบางส่วน ซึ่งในประเด็นนี้ ได้มีผู้พยายามศึกษา “ความเป็นผู้ดีของอังกฤษ” ไว้ดังนี้

ด้าน “ความเป็นผู้ดี” คุณสมบัติของความเป็นผู้ดีของคนอังกฤษคือ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย พุดจาติ ขอโทษและขอบคุณจนเป็นนิสัย ตรงต่อเวลา และไม่ยุ่งในเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น (Nattanam Waiyahong, 2566) นอกจากนี้ ยังมีผู้นำเสนออีกว่า “ความเป็นผู้ดีอังกฤษ” คือการที่คนอังกฤษมีระเบียบวินัยในตัวเอง มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีน้ำใจ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ซึ่งในนิราศลอนดอนนี้ได้มีการ “กล่าวถึง” และ “กล่าวชม” ทั้งโดยตรงและโดยนัยอยู่หลายแห่ง

เมื่อได้กล่าวถึงความเป็นผู้ดีของอังกฤษซึ่งมีอยู่ในนิราศลอนดอนแล้ว สารสำคัญอื่น ๆ สามารถสรุปได้ ดังนี้

เมื่อกล่าวในด้านวรรณกรรมหรือวรรณคดี นิราศลอนดอน เป็นงานประพันธ์ในรูปแบบของฉันทลักษณ์ประเภทร้อยกรอง ที่ได้รับการยอมรับและยกย่องว่าเป็น “งานประพันธ์อันมีคุณค่าทางวรรณคดีอย่างดียิ่ง” ชั้นเอก ในสมัยรัชกาลที่ 4 นิราศลอนดอน มีการใช้ภาษาสำนวนของการแต่งกลอนประเภทนิราศ ที่มีความไพเราะงดงามและสละสลวยครบองค์ประกอบของนิราศทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านรูปแบบ หรือเนื้อหา ไม่ว่าจะเป็นการคร่ำครวญด้วยอารมณ์เศร้า เพราะต้องจากนางอันเป็นที่รัก หรือการพรรณนาถึงความงามตามธรรมชาติต่าง ๆ ที่เรียกว่า การชมปลา หรือการชมนก ชมไม้ และ นิราศลอนดอน เป็นงานประพันธ์เรื่องแรกที่มีการซื้อขายลิขสิทธิ์ หรือทรัพย์สินทางปัญญา โดยเจ้าของบท

ประพันธ์ คือ หม่อมราโชทัย (ม.ร.ว.กระต่าย อิศรางกูร) ขายให้แก่หมอบรัดเลย์ ชาวอังกฤษที่เข้ามา ก่อตั้งโรงพิมพ์ในประเทศไทยเป็นคนแรกและเป็นครั้งแรก

เมื่อกล่าวในด้านภาษาและวัฒนธรรม กวีหรือผู้แต่งคือ หม่อมราโชทัย ได้ยกย่องให้คุณค่าว่า ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ดี ผู้ที่รู้ภาษาอังกฤษถือว่าเป็นบุคคลผู้มีเกียรติ ซึ่งใน “นิราศลอนดอน” นี้ ยังมี การกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของเมืองต่าง ๆ โดยมี “กรุงลอนดอน” เป็นหลัก นอกจากนี้ ยังมีเมือง อื่น ๆ อีก ซึ่งเป็นชื่อของทีมนิสโมสรฟุตบอลในพรีเมียร์ลีกอีกหลายเมือง เช่น ลิเวอร์พูล แมนเชสเตอร์ เบอร์มิงแฮม และเชฟฟิว เป็นต้น อาจเป็นไปได้ที่ว่า ความนิยมคลั่งไคล้ที่คนไทยกลายเป็นแฟนบอล ของทีมฟุตบอลสโมสรของอังกฤษ มีผลมาจากการเดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีกับอังกฤษและใน นิราศลอนดอนนี้ก็ว่าได้ ดังคำประพันธ์ว่า

เมืองลอนดอนเป็นนครกษัตริย์สถิต	ช่างวิจิตรดีกรามงามหนักหนา
ไม่มีกำแพงรอบขอบบุรา	ตั้งป้อมใหญ่ไว้รักษาซึ่งเขตแดน
มีวัดวาสร้างไว้มิใช่น้อย	เป็นหลายร้อยต้องเนตรวิเศษแสน
วัดใหญ่ใหญ่สองวัดไม่ขัดแคลน	ดูแวงแคว้นยาวกว้างที่ทางเตียน

.....

ครั้นถึงเมืองเบอริงแฮมที่สำนัก	เขาหยุดพักรถไฟค่อยคลายหมอง
เห็นเจ้าเมืองมาค่านับคอยรับรอง	ต่างยิ้มยิงผู้กรักพูดทักทาย

.....

ชื่อเมืองแมนเชสเตอร์เออไฉน	ดูโตใหญ่ยาวกว้างช่างสร้างสรรค์
เป็นหัวเมืองแต่เพียงนี้ยังดีครั้น	สารพันพิศเพลินเจริญตา.....

.....

ขึ้นรถไฟไปเมืองลิเวอร์พูล	เที่ยวชมอุโมงค์กระแสน้ำตลอด
กำปั่นพวกลูกค้าในสาคร	ได้พักผ่อนเฝียวยาวเป็นท่าเรือ

(หม่อมราโชทัย, 2556)

สำหรับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “ภาษาอังกฤษนั้น” เป็นเพราะภาษาอังกฤษมีบทบาทมาตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 3 ในประเด็นที่เกิดปัญหาในการสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างประธานาธิบดีแห่ง สหรัฐอเมริกากับพระมหากษัตริย์ของไทย ซึ่งประเด็นสำคัญคือ ภาษาอังกฤษเริ่มมีบทบาทต่อการ

บริหารราชการแผ่นดิน ทำให้คนในบ้านเมืองเกิดความสนใจภาษาอังกฤษมากขึ้น โดยมีประเด็นของ “สนธิสัญญาบาวรี” ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 3 และ “สนธิสัญญาเบอร์นี” ที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

ก. การส่งเสริมให้คนไทยเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

สำหรับการดำริเกี่ยวกับความสำคัญของภาษาอังกฤษนั้น จะอ้างอิงด้วยพระดำรัสของพระองค์ที่ตรัสว่า “การศึกษสงครามช้างเผือกและพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ก็แต่ช้างพวก “ฝรั่ง” ให้ระวังไว้ให้ตืออย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิด ควรจะเรียนรู้อาไว้ก็เอาอย่างเขาแต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว...ห้วงแต่วัดที่สร้างไว้ไม่เสร็จหลายแห่ง” (วิสุทธิจิตรา วานิชสมบัติ, 2566) พระดำรัสนี้แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า พระองค์สนับสนุนและส่งเสริมให้ข้าราชการทุกคนได้เรียนภาษาอังกฤษ โดยในสมัยรัชกาลที่ 3 มีการทำสนธิสัญญากับประเทศอังกฤษ ซึ่งสนธิสัญญาเบอร์นี (อังกฤษ: Burney Treaty) คือ สนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์ฉบับแรกที่กรุงรัตนโกสินทร์ (ต่อมาคือประเทศไทย) ทำกับประเทศตะวันตกในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มี เฮอร์ เบอร์นี และสนธิสัญญาเบอร์นี ในสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งเหตุการณ์ที่เป็นผลมาจากสนธิสัญญาทั้งสองฉบับนี้ เป็นที่มาของ “นิราศลอนดอน”

ข. ความชื่นชมที่คนไทยมีต่อคนอังกฤษ

ความชื่นชมที่คนไทยมีต่อคนอังกฤษ ย่อมเป็นที่ชัดเจนว่า เริ่มต้นขึ้นในราชสำนักไทย ซึ่งมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ทรงมีความสามารถในการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นการฟัง การพูด การอ่าน การเขียน การตรัสเจรจากับหม่อมแอนนา หรือ Anna Leonowens ได้อย่างคล่องแคล่ว และ “หม่อมราโชทัย” ผู้แต่ง “นิราศลอนดอน” นี้ ก็ได้เรียนภาษาอังกฤษจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยเช่นกัน (สุมาลี วีระวงศ์, 2461) ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 คนที่ได้ภาษาอังกฤษ หรือคนที่มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษ จะได้รับการส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน (อาวุธ ธีระเอก, 2560)

การศึกษาภาษาอังกฤษ มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ด้วยความดำริของพระมหากษัตริย์ของไทย ที่ทรงเห็นความสำคัญของภาษาอังกฤษ การส่งเสริมให้คนไทยศึกษาภาษาอังกฤษและบทบาทในการใช้ภาษาอังกฤษของไทย ควบคู่ไปกับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการศึกษาในระดับต่าง ๆ แม้แต่การที่ได้ทรงสถาปนา “มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ซึ่งปัจจุบันคือ “มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” ให้เป็นสถานศึกษาพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่

(พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2547) ซึ่งมีความเข้าใจกันว่า พระองค์ทรงหมายถึงการศึกษาทางโลก ซึ่งภาษาอังกฤษก็เป็นวิชาการทางโลกที่พระองค์ทรงให้การสนับสนุนให้คนไทยได้ศึกษาดังที่ได้กล่าวแล้ว

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษานิราศลอนดอน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ทัศนคติเชิงบวกที่คนไทยมีต่อภาพลักษณ์ของประชาชนชาวอังกฤษ สรุปได้ว่า นิราศลอนดอน แต่งโดยหม่อมราโชทัย เป็นผลงานวรรณกรรมประเภทนิราศ ที่มีแต่งตาม “ชนบ” ของการแต่งกลอนแปดของไทย เป็นบทกลอนที่น่าเสนอเกี่ยวกับภาพลักษณ์ที่เป็นทัศนคติเชิงบวกที่คนไทยมีต่อคนอังกฤษ และกรุงลอนดอน ตลอดถึง สถานที่ต่าง ๆ ในประเทศอังกฤษ รวมทั้งภาษาและวัฒนธรรมอังกฤษ

ข้อเสนอแนะ

นิราศลอนดอน นอกจากจะเป็นการพรรณนาความสวยงามของกรุงลอนดอน และสภาพบ้านเมืองที่เต็มไปด้วยความเจริญรุ่งเรืองด้านต่าง ๆ อย่างตื่นตาตื่นใจที่กวีได้ไปพบจนได้นำความตื่นตาตื่นใจในสิ่งที่ได้พบเห็นต่าง ๆ นี้นำแต่งเป็น “นิราศ” ประเภท “กลอนแปด” ตั้งชื่อให้เป็น “นิราศลอนดอน” แต่นอกจากจะเป็นงานประพันธ์ที่อุดมไปด้วยความสวยงามทางวรรณศิลป์แล้ว ยังมีความเชื่อมโยงไปถึงประวัติศาสตร์ของชาติไทย ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การเจริญสัมพันธ์ไมตรีตามแบบโบราณประเพณี และสื่อให้เห็นถึงความจำเป็นที่ไทยจะต้องสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับอังกฤษ คนไทยต้องเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพราะภาษาอังกฤษมีคุณูปการต่อคนไทยทั้งในแง่ของการบริหารและพัฒนาประเทศแล้วยังมีบทบาทในการช่วยให้ชาติรอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การบริหารประเทศให้รอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นหรืออาณานิคมของชาติตะวันตก และการดำเนินการให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการตกเป็นประเทศที่เป็น “อาชญากรสงคราม” ในช่วงหลังการจบลงของสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งประเด็นที่ท้าทายในการทำการวิจัยในครั้งต่อไป คือการศึกษาหาความเชื่อมโยงว่า “นิราศลอนดอน”

เอกสารอ้างอิง

- ไกรฤกษ์ นานา. (2558). จากสนธิสัญญา “น่านกิง” สู่ “เบาริ่ง” วิเทโศบาย สมัย ร.4 สยามรัฐทัน
อังกฤษ. เรียกใช้เมื่อ 18 พฤษภาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/9XGMZ>.
- โชติกา นุ่นชู. (2567). หม่อมราโชทัย ล่ามคณะทูตเดินทางไปอังกฤษเมื่อร้อยปีก่อน กับผลงาน “นิราศ
ลอนดอน. เรียกใช้เมื่อ 30 มิถุนายน 2567 จาก <https://shorturl.asia/7XxvF>
- ไทยโพสต์. (2561). ศีกระหว่างพระเพทราชา-คอนสแตนติน ฟอลคอน. เรียกใช้เมื่อ 22 เมษายน
2566 จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/6877>
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2547). “เมื่อตระกูล “ขุนนาค” เปลี่ยนมานับถือ
พระพุทธศาสนา”. ใน พุทธศาสนารัตนบัณฑิตรุ่นกึ่งศตวรรษ (รุ่นที่ 50) คณะพุทธศาสตร์.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ Thai Paper.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2543). สารคดี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วัชรญาณ. (2565). อธิบายตำนานเรื่องนิราศลอนดอน. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2566 จาก
<https://vajirayana.org/>.
- วิสุทธิจิตรา วาณิชสมบัติ. (2552). เอลิมพระเกียรติจอมกษัตราพระมหาเจษฎาราชเจ้า. เรียกใช้เมื่อ
16 สิงหาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/SVQ6U>
- ศิริพร สุเมธารัตน์. (2553). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์ โอเอส พรินติ้ง เฮาส์.
- สุมาลี วีระวงศ์. (2461). จดหมายเหตุแลนิราศลอนดอนของหม่อมราโชทัย. กรุงเทพมหานคร:
โบราณคดีสโมสร.
- หม่อมราโชทัย. (2556). นิราศลอนดอน จดหมายเหตุราชทูตไทยไปประเทศอังกฤษในรัชกาลที่ 4.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- อาวุธ ธีระเอก. (2560). ภาษาเจ้า ภาษานาย การเมืองเบื้องหลังการศึกษาภาษาอังกฤษ สมัยรัชกาลที่
5. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- Nattanam Waiyahong. (2562). ผู้ดีอังกฤษมีจริงไหม...เจาะลึกทุกประเด็นเกี่ยวกับคำฮิตติดปากเมื่อ
พูดถึงชาวอังกฤษ. เรียกใช้เมื่อ 15 สิงหาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/TAng5>.

แนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิ
ของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา*

GUIDELINES FOR DETERMINING THE QUALIFICATIONS OF VOLUNTEER
LAWYERS TO PROTECT THE RIGHTS OF DEFENDANTS OR ACCUSED
IN A CRIMINAL CASE

วัชรินทร์ เจริญหล่อ

Watcharin Rianlor

มหาวิทยาลัยปทุมธานี, ประเทศไทย.

Pathumthani University, Thailand.

E-mail: rianlor_rin@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งพิจารณาจากปัญหา ดังนี้ 1) การกำหนดอายุของทนายความอาสา 2) การจัดหาทนายความอาสา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารทางกฎหมาย

ผลการวิจัยพบว่า การกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสา 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวน้อยเกินไป อาจทำให้ขาดความรอบรอบและประสบการณ์ในการดำเนินคดี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา จากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาที่ไม่ตรงกับความต้องการแห่งคดีที่เกิดขึ้น จึงเสนอแก้ไขเพิ่มเติม 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี ในวันรับสมัคร และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา

*Received: 19 August 2024; Revised: 26 August 2024; Accepted: 29 August 2024

พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามความเชี่ยวชาญแห่งคดี จากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้

คำสำคัญ: คุณสมบัติ, ทนายความอาสา, จำเลยหรือผู้ต้องหา

Abstract

This research article to study guidelines for determining the qualifications of volunteer lawyers to protect the rights of defendants or accused persons in criminal cases. which considers the problems 1) determining the age of volunteer lawyers and 2) recruiting volunteer lawyers. This qualitative research studies documents, concepts, theories, and legal documents.

The research results found that determining the qualifications of volunteer lawyers; 1) Announcement of the Volunteer Lawyers Committee (ACT) regarding the recruitment and appointment of volunteer lawyers (dated August 7th, 2020) stipulating that those who will become volunteer lawyers must be at least 23 years of age on the application day. The minimum age limit is too low which may cause a lack of thoroughness and experience in prosecuting cases. And 2) Ministerial Regulations specifying the criteria methods and conditions that investigative officials must follow in procuring lawyers for accused persons in criminal cases B.E. 2006, section 6, in procuring volunteer lawyers. The investigating officer shall arrange for a lawyer for the accused person from the account sent by the Ministry according to the order of the account numbers provided by specifying such a list the accused or defendant may receive a volunteer lawyer that does not match the expertise of the case at hand which may cause damage. Therefore, it is proposed to amend; 1) The Announcement of the Volunteer Lawyers Committee (ACT) regarding the recruitment and appointment of volunteer lawyers qualifications of those who will be the volunteer lawyers (dated August 7th, 2020) must be at least 35 years of age on the application date, and 2) Ministerial regulations specifying the criteria methods and conditions that investigative officials must follow in providing lawyers for accused persons in criminal cases. B.E. 2006, section 6, the investigating officer shall provide a lawyer for the accused according to his or her expertise in the case from the list sent by the Ministry according to the order of the number of the list provided.

Keywords: qualifications, volunteer lawyer, defendant or accused.

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา โดยกำหนดให้บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน รัฐต้องจัดระบบการบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมทุกด้านให้มีประสิทธิภาพเป็นธรรม และไม่เลือกปฏิบัติ และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวก รวดเร็ว และไม่เสียค่าใช้จ่ายสูงเกินสมควร และต้องให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่จำเป็นและเหมาะสมแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม รวมถึงตลอดถึงการจัดหา ทุนายความให้ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) การคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา เป็นมาตรฐานทางกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองสิทธิ ผู้ต้องหาในคดีอาญาให้ได้รับความเป็นธรรมระหว่างการดำเนินคดี ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนจนถึงชั้น พิพากษาคดีของศาล ทำให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิของตนตามกฎหมาย และสามารถใช้สิทธิดังกล่าวได้ อย่างถูกต้อง (บุศรินทร์ ไหมรุ่งโรจน์, 2551) การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีได้มีจุดมุ่งหมาย ที่จะลงโทษผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียว แต่ยังให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยใน ระหว่างการดำเนินคดีอาญา โดยเปิดโอกาสให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง เนื่องจากบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (ชีพ จุล มนต์, 2556) ในการพิจารณาคดีอาญา ศาลจะตรวจสอบและวินิจฉัยข้อเท็จจริงว่า การกระทำของ จำเลยเป็นความผิดตามที่โจทก์ฟ้องหรือไม่ (ณรงค์ ใจหาญ, 2556) หากจำเลยกระทำผิดจริง ศาลจะ พิพากษาลงโทษ

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประชาชนที่ถูกดำเนินคดีอาญา จะปรากฏในประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญามาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขัง มีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้า พนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจ ทราบถึงการถูกจับกุมและสถานที่ที่ถูก ควบคุมในโอกาสแรก และให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็น ทุนายความเป็นการเฉพาะตัว (2) ให้ทุนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้น สอบสวน ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหา มีหน้าที่แจ้งให้ผู้ถูกจับ หรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิดังกล่าว และมาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้ พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทุนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทุนายความให้ และในคดีที่มี อัตราโทษจำคุกก่อนเริ่มถามคำให้การ ให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทุนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี และผู้ต้องหาต้องการทุนายความ ให้รัฐจัดหาทุนายความให้ การจัดหา และเงื่อนไขที่กำหนดใน กฎกระทรวง และให้ทุนายความที่รัฐจัดหาให้ได้รับเงินรางวัล และค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่กระทรวง ยุติธรรมกำหนด โดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง และมาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษ ประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาล

ถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ (สอาด หอมมณี, 2559)

ดังนั้น ในการดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะมีทนายความให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาหรือแก้ต่างคดี (คณิง ภาไชย, 2556) จึงเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องจัดหาทนายความเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา และเพื่อประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน ระหว่างโจทก์และจำเลยเมื่ออยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (สุพจน์ จันทรา อุทฤษฎ์, 2556) ทนายความที่รัฐจัดหาให้นี้เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปเรียกว่า ทนายความอาสา หรือทนายความขอแรง ซึ่งในปัจจุบันผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสา และหลักการแต่งตั้ง จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่อง การรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) โดยในการประชุมคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) ครั้งที่ 3/2562 เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2563 ที่ประชุมมีมติกำหนดให้ผู้ที่จะสมัครเป็นทนายความอาสาจะต้องมีคุณสมบัติและไม่มีคุณลักษณะต้องห้ามตามสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ข้อ 48 ดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ (2) มีสัญชาติไทย (3) มีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร (4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจและมีจิตอาสา (5) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี (6) ไม่เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (7) ไม่เคยเป็นผู้ถูกสั่งให้พ้นสภาพการเป็นทนายความอาสาหรือทนายความอาวุโสตามระเบียบนี้ (8) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐหรือหน่วยงานของเอกชน (9) ไม่เป็นผู้เคยผู้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (10) ไม่เคยเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นทนายความอาสา (12) ไม่เป็นผู้เคยถูกสอบสวนคดีมรยาททนายความและถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรยาททนายความ (ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) , 2563)

2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 มีบทกำหนดให้กระทรวงขอบัญชีบุคคลที่สามารถรับเป็นทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนจากสภาทนายความ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ถูกกระทรวงนี้ใช้บังคับ เพื่อที่กระทรวงจะได้จัดส่งให้แก่ผู้จัดหาทนายความ ในการจัดทำบัญชีดังกล่าว ให้ระบุเขตท้องที่และรายชื่อบุคคลที่จะรับเป็นทนายความในเขตท้องที่นั้น รวมทั้งที่อยู่ สถานที่วิธีการที่จะติดต่อได้โดยสะดวกรวดเร็ว ลำดับหมายเลข และรายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นในการจัดหาทนายความ ทั้งให้มีจำนวนบุคคลที่เพียงพอต่อการจัดหาทนายความในเขตท้องที่นั้น ๆ โดยคำนึงถึง

ปริมาณคดีที่อาจจะเกิดขึ้น และระยะเวลาที่จะเดินทางไปถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวนได้ โดยเร็วที่สุด (ข้อ 3) ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น (ข้อ 6) ตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

จะสังเกตเห็นว่า 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่อง การรับสมัครและ แต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสา จะต้อง มีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวนี้ย่อมเกินไป อาจทำให้ขาดความ รอบครอบในการดำเนินคดี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงาน สอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหา ทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ ทนายความอาสาขาดประสิทธิภาพกับความเชี่ยวชาญแห่งคดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย หรือผู้ต้องหาในคดีอาญา ซึ่งพิจารณาจากปัญหา 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็น ทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และ เงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหา จากบัญชีที่ กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้

สมมติฐานของการวิจัย

การกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาใน คดีอาญาตาม 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้ง ทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ ต่ำกว่า 23 ปี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้อง ปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความ อาสา ทั้งสองประการถ้าหากมีการเพิ่มอายุขั้นต่ำให้มากขึ้น และกำหนดความเชี่ยวชาญแห่งคดีของผู้ที่ จะมาทำหน้าที่ทนายความอาสา จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินคดีมากขึ้น

ขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย หรือผู้ต้องหาในคดีอาญาจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กฎกระทรวง ประกาศ ระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องกับ ที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดคุณสมบัติของ ทนายความอาสาในคดีอาญา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร (Documentary Analysis) โดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา ตำบัทกฎหมาย บทความ คำพิพากษาของศาล รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ รวมถึงเอกสารทางกฎหมาย วิเคราะห์ เสนอแก้ไขกฎหมาย เพิ่มเป็นแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิ ของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของ จำเลย หรือผู้ต้องหาในคดีอาญา เกี่ยวกับประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่อง การรับ สมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสา จะต้องมิอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข ที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่ กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือ จำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาขาดประสิทธิภาพกับความเชี่ยวชาญแห่งคดี

ผลการวิจัยพบว่า การกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสามาหนดให้ผู้ที่จะมาเป็น ทนายความอาสาจะต้องมิอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวน้อย เกินไป อาจทำให้ขาดความรอบรอบและประสบการณ์ในการดำเนินคดี (ประกาศคณะกรรมการ ทนายความอาสา (กทอ) , 2563) และ 2) ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหา ทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนด บัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาที่ไม่ตรงกับความต้องการแห่งคดีที่ เกิดขึ้น (กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหา ทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6) (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของทนายความอาสาในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) หลักพื้นฐานในการมีทนายความอาสาในประเทศไทย

(1) หลักความเสมอภาค เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย และสามารถนำมาอ้างหรือใช้ได้อย่างเท่าเทียมกัน ฉะนั้น หลักความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิของบุคคลทุกคนที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ในปัจจุบันหลักความเสมอภาค ได้รับการยอมรับอย่างชัดเจน โดยถือว่าบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน หมายถึงมีความเสมอภาคกันในกฎหมาย ซึ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในชั้นใด ไม่ว่าจะมีฐานะร่ำรวยหรือยากจน ก็จะถูกดำเนินคดีและได้รับความคุ้มครองด้านสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายเท่าเทียมกันทุกคน (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 27) ฉะนั้น การให้สิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เป็นสิทธิที่สำคัญและเป็นหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามหลักสิทธิมนุษยชน เนื่องจากการยกระดับฐานะของผู้ถูกกล่าวหา จากการที่เป็นเพียงผู้ถูกชักฟอก มาเป็นผู้ร่วมในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณาคดี (ณรงค์ ใจหาญ, 2556)

(2) หลักสันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) มาตรา 29 วรรคสอง มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ หมายถึง หากมีการกล่าวหาผู้ต้องหากระทำความผิด หรือจำเลยถูกฟ้องว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญา จะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย ดังนั้น ให้ศาลใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ว่าพนักงานหลักฐานทั้งปวง อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น เมื่อมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478) ให้สันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

(3) ขั้นตอนการมีทนายความอาสา

ในชั้นสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องให้ออกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้ จึงเห็นว่า ผู้ต้องหาจะต่อสู้คดีได้ ต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงลักษณะและเหตุแห่งการกล่าวหาว่าตนกระทำความผิด เพื่อที่จะให้ผู้ต้องหาทราบว่าได้ถูกจับหรือถูกดำเนินคดีอาญาเพราะเหตุใด ผู้ต้องหาจะได้ชี้แจงรายละเอียดข้อเท็จจริงและแก้ข้อกล่าวหาในชั้นสอบสวน หรือให้การแก้ข้อกล่าวหาในชั้นศาลได้อย่างถูกต้อง โดยเป็นไปตามหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดี

ซึ่งไม่ใช่เป็นการหาพยานหลักฐานเพื่อที่จะเอาผิดผู้ต้องหาเท่านั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรค 4 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478)

สิทธิการมีทนายความในชั้นสอบสวน ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐหาทนายความให้ หมายถึงต้องมีทนายความเสมอถึงแม้ผู้ต้องหาจะไม่ต้องการทนายความก็ตาม ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐหาทนายความให้ เป็นสิทธิของผู้ต้องหาจะให้มีทนายความหรือไม่ก็ได้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2478) เป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยในคดีอาญา เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม

ในชั้นพิจารณา จำเลยมีสิทธิที่จะทราบว่า โจทก์กล่าวหาว่าจำเลยกระทำความผิดด้วยการกระทำหรือพฤติการณ์อย่างไร และพยานหลักฐานที่โจทก์นำเสนอได้แสดงข้อเท็จจริงหรือกล่าวข้อเท็จจริง อันแสดงให้เห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดอย่างไร เพื่อให้จำเลยได้รับทราบและแก้ตัวได้อย่างถูกต้อง (ราชกิจจานุเบกษา, 2478) การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้ข้ออ้างบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การก็ให้ศาลจดรายงานไว้และดำเนินการพิจารณาต่อไป (ราชกิจจานุเบกษา, 2478)

สิทธิการมีทนายความในชั้นพิจารณา ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณา ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มี และจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 (ราชกิจจานุเบกษา, 2478)

2) หลักการมีทนายความอาสาของประเทศไทยในปัจจุบัน

ในการดำเนินคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิที่จะมีทนายความให้คำแนะนำหรือคำปรึกษาหรือแก้ต่างคดี จึงเป็นหน้าที่ของรัฐจะต้องจัดหาทนายความ เพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา และเพื่อประโยชน์ต่อการอำนวยความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน ระหว่างโจทก์และจำเลยเมื่ออยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทนายความที่รัฐจัดหาให้ นี้ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปเรียกว่า ทนายความอาสา หรือทนายความขอแรง ซึ่งในปัจจุบัน ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสา และหลักการแต่งตั้ง จะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) โดยในการประชุมคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) ครั้งที่ 3/2562 เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2563 ที่ประชุมมีมติกำหนดให้ผู้ที่จะสมัครเป็นทนายความอาสาจะต้อง

มีคุณสมบัติและไม่มีคุณลักษณะต้องห้าม ตามสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน ข้อ 48 ดังต่อไปนี้ (1) เป็นผู้ได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ (2) มีสัญชาติไทย (3) มีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร (4) เป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญด้วยความบริสุทธิ์ใจและมีจิตอาสา (5) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสียหรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี (6) ไม่เป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว (7) ไม่เคยเป็นผู้ถูกสั่งให้พ้นสภาพการเป็นทนายความอาสาหรือทนายความอาวุโสตามระเบียบนี้ (8) ไม่เป็นผู้เคยถูกลงโทษไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐหรือหน่วยงานของเอกชน (9) ไม่เป็นผู้เคยผู้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (10) ไม่เคยเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือมีกายหรือจิตใจไม่เหมาะสมที่จะเป็นทนายความอาสา (12) ไม่เป็นผู้เคยถูกสอบสวนคดีมรยาททนายความและถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรยาททนายความ (ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) , 2563)

(2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 มีบทกำหนดให้กระทรวงขอบัญชีบุคคลที่สามารถรับเป็นทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนจากสภาทนายความ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่กฎกระทรวงนี้ใช้บังคับ เพื่อที่กระทรวงจะได้จัดส่งให้แก่ผู้จัดหาทนายความในการจัดทำบัญชีดังกล่าว ให้ระบุเขตท้องที่และรายชื่อบุคคลที่จะรับเป็นทนายความในเขตท้องที่นั้น รวมทั้งที่อยู่ สถานที่วิธีการที่จะติดต่อได้โดยสะดวกรวดเร็ว ลำดับหมายเลข และรายละเอียดอื่น ๆ ที่จำเป็นในการจัดหาทนายความ ทั้งให้มีจำนวนบุคคลที่เพียงพอต่อการจัดหาทนายความในเขตท้องที่นั้น ๆ โดยคำนึงถึงปริมาณคดีที่อาจจะเกิดขึ้น และระยะเวลาที่จะเดินทางไปถึงสถานที่ทำการของพนักงานสอบสวนได้โดยเร็วที่สุด (ข้อ 3) ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้สำหรับเขตท้องที่นั้น (ข้อ 6) (กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549) (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

จะสังเกตเห็นว่า 1) ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นทนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวนี้ก็น่าจะน้อยเกินไป อาจทำให้ขาดความรอบรอบในการดำเนินคดี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาขาดประสิทธิภาพกับความเชี่ยวชาญแห่งคดี

3) หลักพื้นฐานในการมีหนายความอาสาในกฎหมายระหว่างประเทศ

(1) การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 (Universal Declaration of Human Rights) ได้กำหนดหลักการคุ้มครองบุคคลทุกคนให้ได้รับความเสมอภาคตามกฎหมายในการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้ มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิ ต่างมีเหตุผลและมโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งการดรภาพ (ข้อ 1) ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกัน (ข้อ 7) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่าทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีผิด และจะถือว่าบุคคลใด ๆ มีความผิดทางอาญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นใด ๆ มิได้ (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, 2551) จากบทบัญญัติดังกล่าว ได้กำหนดหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคล โดยครอบคลุมถึงผู้ต้องหาซึ่งมีสถานะเป็นปัจเจกบุคคล พึงควรได้รับการปฏิบัติตามหลักปฏิญญาสากล ว่าด้วยสิทธิมนุษยชนด้วยเช่นกัน จึงเห็นว่า บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคและคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

(2) การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights หรือ ICCPR) ครอบคลุมถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในฐานะเป็นปัจเจกบุคคลที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเสมอภาคตามกฎหมาย มีดังนี้ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิมาแต่กำเนิดในการดำรงชีวิต สิทธินี้ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย (ข้อ 6 (1) และบุคคลทุกคนผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดตามกฎหมาย ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งบุคคลถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำอย่างเสมอภาค ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับแจ้งสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลันและละเอียดในภาษา ซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้ สิทธิที่จะมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดีและติดต่อกับทนายความได้ตามความประสงค์ของตน สิทธิที่ได้รับการพิจารณาโดยปราศจากการชักจูงอย่างไม่เป็นธรรม สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้า และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือผ่านทางผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายตามที่เลือกหาเอง สิทธิที่จะได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย ถ้าไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย และสิทธิที่จะมีการช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยไม่มีมูลค่า สิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีใด ๆ โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน (ข้อ 9 (2) (6)) ดังนั้น จะเห็นว่ากติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในการพิจารณาคดีอาญา ผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อเท็จจริงและข้อกล่าวหา โดยถือว่าเป็น

หลักประกันขั้นต่ำที่ต้องดำเนินการอย่างเสมอภาคกัน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันว่าผู้ต้องหาต้องได้รับทราบและเข้าใจถึงข้อกล่าวหาที่นำไปสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างถูกต้องและเท่าเทียมกัน

4) หลักพื้นฐานในการมีทนายความอาสาในกฎหมายต่างประเทศ

(1) การมีทนายความอาสาตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา บทบัญญัติของหลักประกันสิทธิการมีทนายความตามรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ 6 จากการพัฒนาการคำพิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา มีผลเป็นการขยายสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ด้วยการจัดหาทนายความ ดังต่อไปนี้ (วีระ โลจายะ, 2532)

สิทธิได้รับการจัดหาทนายความสำหรับคดีที่มีโทษไม่ร้ายแรง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมที่ 14 และลักษณะพิเศษของระบบกล่าวหาที่เป็นการต่อสู้อย่างคู่ความ โดยชี้ให้เห็นถึงความเสียเปรียบของจำเลยที่ไม่มีทนายความช่วยเหลือ และจำเลยที่มีฐานะยากจนไม่มีความสามารถว่าจ้างทนายความสำหรับตนเอง เขาจะไม่ได้รับการพิจารณาดีอย่างเป็นธรรม ศาลสูงสุดจึงมีคำสั่งให้ทำการแต่งตั้งทนายความให้

สิทธิได้รับการจัดหาทนายความสำหรับคดีที่มีโทษจำคุก หากปรากฏว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยมีฐานะยากจนและต้องการทนายความศาล ต้องแต่งตั้งทนายความให้ สิทธิการมีทนายความช่วยเหลือดำเนินคดี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่ว่าคดีนั้นจะมีโทษร้ายแรงหรือโทษเล็กน้อยก็ตาม

สิทธิได้รับการจัดหาทนายความที่มีประสิทธิภาพ การมีทนายความที่มีประสิทธิภาพในการให้ความช่วยเหลือ และเป็นทนายความที่มีความสามารถที่จะให้ความช่วยเหลือด้วย สิทธิการมีทนายความจึงไม่เพียงแต่มีทนายความปรากฏตัวในการดำเนินคดีต่อศาลเพียงอย่างเดียว และหากผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งปฏิบัติหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพ บางคดีศาลอาจกำหนดให้มีการพิจารณาคดีใหม่ หรืออาจยกฟ้องหากพบว่าทนายความที่ได้รับการแต่งตั้งไม่มีประสิทธิภาพ หรือปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้มาตรฐานตามวิชาชีพของทนายความ

(2) การมีทนายความอาสาตามกฎหมายสหราชอาณาจักร พระราชบัญญัติการเข้าถึงความได้กำหนดให้ประธานตุลาการสูงสุด แต่งตั้งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย ที่เรียกว่า “Legal Services Commission, (LSC)” เข้ามารับหน้าที่บริหารงานแทนคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (ชาติชาย กริชชาญชัย, 2527)

โครงการทนายความตามสัญญา ทนายความที่ปฏิบัติหน้าที่ในโครงการให้ความช่วยเหลือต่อผู้คดีอาญา (CDS) เป็นทนายความที่ได้รับการอบรมฝึกฝนและมีประสบการณ์ทางด้านคดีอาญา ซึ่งคณะกรรมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (LSC) ได้ว่าจ้างสำนักงานกฎหมายของเอกชนเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในโครงการ CDS สำนักงานกฎหมายที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ ต้องทำสัญญาการว่าจ้างกับคณะกรรมการฯ ในสัญญาการว่าจ้างมีกำหนดระยะเวลาคราวละ 3 ปี และ 1 ปี ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในเรื่องคุณสมบัติของสำนักงานกฎหมายแต่ละแห่ง

โครงการทนายความนั่งเวรให้คำปรึกษา ไว้บริการประจำสถานีตำรวจ และประจำศาลชั้นต้น เพื่อจัดเตรียมทนายความสำหรับบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องสงสัย ผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญาโครงการทนายความนั่งเวร ให้คำปรึกษา ได้มีการแบ่งแยกการให้บริการช่วยเหลือต่อผู้คดีอาญา

โครงการทนายจำเลยของรัฐ พระราชบัญญัติการเข้าถึงความยุติธรรม ได้กำหนดให้คณะกรรมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย (LSC) มีหน้าที่จัดสรรเงินกองทุนสาธารณะที่ได้รับงบประมาณมาจากรัฐบาล ไว้สำหรับใช้ใน โครงการให้ความช่วยเหลือต่อผู้คดีอาญาตามโครงการทนายความตามสัญญา

(3) การมีทนายความอาสาตามกฎหมายสาธารณรัฐฝรั่งเศส สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการมีทนายความในการต่อสู้คดี ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศสนั้น บุคคลจะได้รับรองตามกฎหมายตั้งแต่เริ่มคดีอาญาจนกระทั่งศาลตัดสิน โดยศาลมีหน้าที่แจ้งให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบถึงสิทธิในการมีทนายความเพื่อช่วยเหลือในคดีอาญา ซึ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจจะจัดทำทนายความเองหรือศาลตั้งให้ตั้งแต่ชั้นสอบสวนถึงชั้นพิจารณาคดี

สิทธิการมีทนายความในชั้นสอบสวน ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากทนายความตั้งแต่นั้นถูกควบคุม ซึ่งกฎหมายฝรั่งเศสให้อำนาจตำรวจควบคุมผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 24 ชั่วโมง หากต้องการขยายระยะเวลาควบคุมอีก 24 ชั่วโมง ต้องได้รับความเห็นชอบเป็นหนังสือระบุมูลเหตุของการขยายเวลาการควบคุมจากพนักงานอัยการ

สิทธิการมีทนายความชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ในชั้นไต่สวนมูลฟ้องนี้ หากศาลไม่เคารพสิทธิการมีทนายความของจำเลย ศาลสูงต้องออกคำสั่งยกเลิกฟ้องถอนการไต่สวนมูลฟ้อง แต่บางกรณีศาลสูงไม่ออกคำสั่งยกเลิกฟ้องถอนการไต่สวนมูลฟ้องหากเป็นการไม่เคารพหลักเกณฑ์เล็ก ๆ น้อย และความเป็นจริง จำเลยชั้นไต่สวนมูลฟ้องก็มีทนายความช่วยเหลือตลอดเวลาไต่สวนมูลฟ้อง จึงไม่ถือว่ากระทบสิทธิของจำเลยถึงขนาดต้องยกเลิกการไต่สวนมูลฟ้อง ผลของการยกเลิกการไต่สวนมูลฟ้องนั้น กฎหมายฝรั่งเศสกำหนดให้เป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์แผนกคดีอาญาที่จะพิจารณาว่าการยกเลิกฟ้องนั้น มีผลต่อการฟ้องคดีหรือไม่ และมีสิทธิสั่งให้ศาลไต่สวนอื่นดำเนินการไต่สวนใหม่ได้

สิทธิการมีทนายความในชั้นพิจารณาคดี ระบบศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา การรับรองสิทธิการมีทนายความของจำเลยตามกฎหมายฝรั่งเศสนั้น แบ่งแยกการรับรองสิทธิโดยยึดถือศาลที่พิจารณาคดีเป็นหลัก (ปกป้องศรีสนธิ, 2564)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการกำหนดคุณสมบัติของนายความอาสา ในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในคดีอาญา สรุปได้ดังนี้ 1) ประกาศคณะกรรมการนายความอาสา (กทอ) เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งนายความอาสา (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 23 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งการกำหนดอายุขั้นต่ำดังกล่าวน้อยเกินไป อาจทำให้ขาดความรอบรอบในการดำเนินคดี และ 2) กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหานายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา พ.ศ. 2549 ข้อ 6 ในการจัดหานายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหานายความให้แก่ผู้ต้องหาจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ การกำหนดบัญชีรายชื่อดังกล่าวผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจไม่ได้ทนายความอาสาขาดประสิทธิภาพกับความเชี่ยวชาญแห่งคดี จึงมีข้อเสนอแนะแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังนี้

1) กำหนดให้ผู้ที่จะมาเป็นนายความอาสาจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 35 ปี ในวันรับสมัคร ซึ่งจะก่อให้เกิดความรอบรอบในการดำเนินคดี

2) ในการจัดหาทนายความอาสา ให้พนักงานสอบสวนจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาตามความเชี่ยวชาญแห่งคดีจากบัญชีที่กระทรวงจัดส่งให้ตามลำดับหมายเลขของบัญชีที่จัดไว้ จะทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีทนายความอาสาที่ตรงกับคดีที่เกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวนต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา. (2549). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 11 ก หน้า 30 (16 กุมภาพันธ์ 2550).
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2551). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Right)*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงการต่างประเทศ.
- คณิง ภาไชย. (2556). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลาฯ.
- ชาติชาย กริชชาญชัย. (2527). สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่จะได้รับทนายความในสหรัฐอเมริกา. ใน *ตุลพาห*, 6(31), 41-54.
- ชีพ จุลมนต์. (2556). *สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : กรณีสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐโดยการจัดหาทนายความช่วยเหลือทางคดี*. หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 1: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ณรงค์ ใจหาญ. (2556). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

- บุศรินทร์ ใหม่รุ่งโรจน์. (2551). จริยธรรมของทนายความขอแรงในศาลจังหวัดเชียงใหม่. ใน *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2552). สิทธิการมีทนายในคดีอาญา. เรียกใช้เมื่อ 13 มกราคม 2564. จาก http://thaiaixois.online.fr/etc/ong_lawer.htm.
- ประกาศคณะกรรมการทนายความอาสา (กทอ). (2563). *เรื่องการรับสมัครและแต่งตั้งทนายความอาสา*. (ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2563).
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2478). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 598 (10 มิถุนายน 2478)
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก หน้า 1 (6 เมษายน 2560)
- วีระ โลจายะ. (2532). *กฎหมายสิทธิมนุษยชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- สอาด หอมมณี. (2559). ปัญหาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความขอแรง. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 12(6), 19-26.
- สุพจน์ จันทราอุกฤษฏ์. (2556). *ประสิทธิภาพของทนายความขอแรงกับเงินรางวัล : ศึกษาเฉพาะกรณี ศาลจังหวัดหลังสวน*. หลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น รุ่น 11.

ปัญหาความรับผิดทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์
ในวิชาชีพเวชกรรม*

THE PROBLEM OF MEDICAL LIABILITY FROM USING
OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY IN THE MEDICAL

นิชาภา วงษ์ปัญญา

Nichapa Vongpunya

ปรมาภรณ์ วีระพันธ์

Paramaporn Weeraphan

ดามร คำไตรย์

Damorn Kumtra

มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย, ประเทศไทย.

Khon Kaen University, Nongkhai campus, Thailand.

E-mail: nichapaw@kkumail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ถึงปัญหาความรับผิดทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมในประเทศไทย และแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรากฎหมาย บทความทางวิชาการ บทความทางกฎหมาย บทความอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม และทำการศึกษาเทียบเคียงกับแนวคิด ทฤษฎีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป

ผลการศึกษาพบว่า เมื่อเกิดความเสียหายจากการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาประยุกต์ใช้ในวิชาชีพเวชกรรมในสถานพยาบาลของประเทศไทยนั้น กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในประเทศไทยไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้เหมาะสม ทั้งในเรื่องการรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม การกำหนดตัวบุคคลที่ต้องรับผิดชอบและกระบวนการในการเยียวยาความเสียหายที่ไม่เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้เสียหาย แพทย์ หรือผู้ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ผู้วิจัยจึงเสนอแนวทางในการแก้ไขด้วยการปรับปรุงมาตรการ ขอบบังคับหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยให้มีการกำหนดคำนิยามที่ชัดเจน กำหนดกระบวนการขออนุญาต และให้มีหน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่กำกับดูแลการใช้เทคโนโลยี

ปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม และแนวทางในแก้ไขปัญหาคความรับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม โดยให้มีการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบและบุคคลที่ต้องรับผิดชอบให้ชัดเจน รวมไปถึงการเยียวยาความเสียหายที่เป็นธรรมและสมควรแก่กรณีมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์, วิชาชีพเวชกรรม, ความรับผิดชอบทางการแพทย์

Abstract

This research is conducted to study and analyze problems in medical liabilities from using artificial intelligence in the medical sector in Thailand, along with approaches to addressing the problems. This is a documentary research conducted through the use of law textbooks, academic articles, legal articles, and other documents related to the use of artificial intelligence in the medical field. The research also compares theories and laws in the United States of America and Europe related to using artificial intelligence in the medical field.

The results reveal that the law currently enforced in Thailand cannot properly address the use of artificial intelligence in medical facilities in the country. Such aspects as the certifications of use, the damages, liable parties, and remedies, Thai law lacks measures suitable for the use of artificial intelligence in such a particular field as the medical field. This can lead to injustice to stakeholders: the victim, the doctor, or the user of artificial intelligence in the medical. The researcher suggests that the laws and regulations related to defining and certifying the use of artificial intelligence be revised, and that the definition, the approval process, and the government oversight entity be addressed. The researcher also suggests that the remedy process for the victim, the definition of a liable party, and a more appropriate and just remedying schemes be explicitly defined.

Keywords: Artificial intelligence technology, The medical, Medical liability

บทนำ

ปัจจุบัน ได้มีการพัฒนาของเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการบำบัด บรรเทา รักษาอาการเจ็บป่วยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการรักษาโดยแพทย์ผู้ประกอบวิชาชีพ โดยสถานพยาบาลต่าง ๆ ทั่วโลก ได้มีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ Artificial intelligence (AI) เข้ามาประยุกต์ใช้ในทางการแพทย์ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยในปี 2003 ก่อกำเนิด DA VINCI SURGICAL SYSTEM ซึ่งเป็นระบบผ่าตัดโดยหุ่นยนต์ที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดในโลกในปัจจุบัน

ซึ่งได้รับอนุญาตโดย FDA (Food and Drug Administration) องค์การอาหารและยาแห่งสหรัฐอเมริกา (วารสาร สามโกเศศ, 2566) โดยเกิดแนวโน้ม (Trend) ในการใช้แขนกลช่วยผ่าตัด (Robotic Surgery) ของสหรัฐอเมริกา ภายใต้แนวคิด “There is no return” (อนุศักดิ์ เที่ยงพลกษาวลัย, 2566) ซึ่งหมายความว่า การจะกลับไปผ่าตัดแบบธรรมดาจะลดลง เนื่องจากอย่างที่ทราบกันว่าการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริการด้านการแพทย์ให้กับผู้ป่วย ไม่ว่าจะเป็น การรักษา การวินิจฉัยโรค การติดตามอาการ ไปจนถึงการประเมินภาวะสุขภาพ เพราะเทคโนโลยีดังกล่าวสามารถทำงานได้อย่างแม่นยำ และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าว มีทั้งรูปแบบที่ต้องอยู่ในการควบคุมของแพทย์ และไม่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของแพทย์

ในส่วนของสถานพยาบาลต่าง ๆ ในประเทศไทยนั้น ปัจจุบันได้มีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เข้ามาประยุกต์ใช้ในวิชาชีพเวชกรรมเป็นอย่างมาก เช่น โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์ ซึ่งเป็นสถานพยาบาลที่เป็นผู้นำด้านเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ได้นำ IBM WATSON FOR ONCOLOGY ซึ่งเป็นแมชชีน เลิร์นนิ่งที่ช่วยแพทย์วิเคราะห์ข้อมูลผู้ป่วยกับเคสผู้ป่วยในอดีตนับพันเคส เพื่อพัฒนาวิธีการรักษาโรคมะเร็ง อีกทั้งยังมีเทคโนโลยีหุ่นยนต์ช่วยผ่าตัดที่ทันสมัยที่สุดในปัจจุบัน เช่น MAKOPLASTY, MAZOR X และ DA VINCI SYSTEM เพื่อช่วยให้การผ่าตัดมีประสิทธิภาพที่คงที่ ถูกต้องแม่นยำ และยังช่วยให้ผู้ป่วยหายเร็วขึ้น เนื่องจากการรุกรักร่างกายที่น้อยกว่าการผ่าตัดจากแพทย์โดยตรง (โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์, 2566) หรือโรงพยาบาลศิริราช ปิยมหาราชการุณย์ ที่มีการนำ ดา วินชี (ROBOTIC - ASSISTED DA VINCI SURGERY) แขนกลหุ่นยนต์ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีหุ่นยนต์ช่วยผ่าตัดรักษาโรคมะเร็งต่อมลูกหมาก แต่ดา วินชีดังกล่าว ยังคงต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของศัลยแพทย์หรือแพทย์ผู้ทำการผ่าตัด โดยหุ่นยนต์ดังกล่าวจะถือเป็นผู้ช่วยที่ทำให้เกิดความสะดวกในการผ่าตัด และลดผลข้างเคียงต่อร่างกายของผู้ป่วยให้น้อยลงอีกด้วย (กรุงเทพธุรกิจ, 2566) ซึ่งเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มีกระบวนการเรียนรู้โดยมีลักษณะเหมือนการเรียนรู้ของมนุษย์ สามารถจดจำ ทำความเข้าใจ ตอบสนองต่อภาษา ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหา โดยอาศัยข้อมูลจำนวนมากที่มีลักษณะซ้ำ ๆ ใช้สำหรับการวิเคราะห์และประมวลผลอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2566)

จากรายงานของนักวิจัยจาก UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA CHAMPAIGN, MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY และ RUSH UNIVERSITY MEDICAL CENTER OF CHICAGO ที่ทำการศึกษาการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ไปใช้ในวิชาชีพเวชกรรม พบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ช่วงปี ค.ศ. 2001 - 2015 มีผู้เสียชีวิตไม่ต่ำกว่า 144 ราย บาดเจ็บมาก 1,391 ราย และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ทำงานผิดพลาดอีก 8,061 ชิ้น จาก 1.7 ล้านชิ้น รวมไปถึงกรณีที่เกิดขึ้นจากการผ่าตัดที่ใช้เวลานานมากกว่าที่วางแผนไว้ เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่บกพร่องหล่นใส่ร่างกายของผู้ป่วย และเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เกิดประกายไฟ เนื่องจากเนื้อเยื่อไหม้ อันแสดงให้เห็นว่า หากมีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในวิชาชีพเวชกรรม ในสถานพยาบาลในประเทศไทย ก็อาจเกิดความเสียหายต่อชีวิตและร่างกายของผู้ป่วยได้เช่นกัน (BBC News, 2023)

โดยจากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า หากมีความเสียหายจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในวิชาชีพเวชกรรมเกิดขึ้น กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในบทบัญญัติเรื่องของละเมิด ได้กำหนดความรับผิดไว้ในมาตรา 420 อันเป็นบทกฎหมายทั่วไป หรือ มาตรา 437 วรรคสอง ที่กำหนดเกี่ยวกับบุคคลที่ต้องรับผิดชอบจากความเสียหายที่เกิดจากทรัพย์สินอันตรายต่างมีข้อจำกัดในการปรับใช้ โดยบทบัญญัติตามมาตรา 420 อันเป็นบทกฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวกับละเมิด มีข้อจำกัดเรื่องภาระการพิสูจน์ เนื่องจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าว มีระบบการทำงานที่ซับซ้อน และอาศัยความเชี่ยวชาญ ทำให้ผู้เสียหายยากต่อการพิสูจน์ถึงความรับผิดของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าว หรือมาตรา 437 วรรคสอง แม้จะเป็นบทบัญญัติที่มุ่งเอาผิดกับบุคคลผู้ครอบครองหรือควบคุมดูแลทรัพย์สินอันตราย แต่ต้องมีการตีความถึงความหมายของคำว่า “ทรัพย์สินอันตราย” ว่าหมายถึงเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อีกด้วย เพราะหากไม่สามารถตีความได้ว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลภายนอกเป็นทรัพย์สินอันตราย ตามมาตรา 437 วรรคสองแล้ว บทบัญญัตินี้ก็จะไม่สามารถนำมาใช้บังคับแก่กรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่บุคคลภายนอก จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมได้เลย รวมทั้งมาตรา 438 ที่กำหนดเรื่องค่าเสียหาย แต่บทบัญญัตินี้ดังกล่าว ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงค่าเสียหายแก่จิตใจ เนื่องจากศาลไทยมีการใช้ดุลพินิจเพื่อกำหนดค่าสินไหมทดแทน โดยมีข้อจำกัด กล่าวคือ ความเสียหายทางจิตใจจะต้องเกิดควบคู่กับความเสียหายทางร่างกาย หรือมีเงื่อนไขของความเสียหายทางร่างกายเกี่ยวข้องด้วย และเป็นภาระการพิสูจน์ของผู้ป่วย ประกอบกับค่าเสียหายต่อจิตใจ ไม่ใช่ค่าเสียหายที่เป็นตัวเงิน และไม่สามารถกำหนดได้อย่างแน่นอน ดังนั้น หากศาลไทยไม่ได้มีการกำหนดค่าเสียหายต่อจิตใจให้แก่ผู้เสียหายแล้ว จึงทำให้ผู้เสียหายอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมในการเยียวยาเท่าที่ควร จากปัญหาดังกล่าว ส่งผลให้เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น แม้จะสามารถนำบทกฎหมายทั่วไป ตามที่กล่าวข้างต้นมาปรับใช้แก่กรณีได้ แต่ก็ไม่สามารถนำมาใช้บังคับได้อย่างเป็นธรรมเท่าที่ควร ประกอบกับพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 ที่ดูเหมือนจะคุ้มครองผู้บริโภคอย่างกว้าง แต่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ยังมีปัญหาในการตีความคำว่าสินค้าว่าหมายรวมถึงเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่นำมาใช้ในวิชาชีพเวชกรรมหรือไม่ รวมถึงไม่มีบทบังคับหรืออำนาจในการสั่งการใด ๆ ต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค มีเพียงแต่การชดเชยค่าสินไหมทดแทน จึงอาจทำให้ผู้ป่วยที่ได้รับความเสียหาย หรือกรณีผู้แทนโดยชอบธรรมกรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตายในระหว่างการรักษา ไม่ได้รับการเยียวยาที่เป็นธรรมหรือสมควรแก่กรณี อีกทั้งหากไม่สามารถระบุถึงตัวบุคคลผู้รับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมได้ ก็อาจส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการรับผิดชอบของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมดังกล่าวด้วย

การศึกษานี้ได้จัดทำขึ้นภายใต้โจทย์วิจัยคือ ปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาประยุกต์ใช้ในวิชาชีพเวชกรรม ซึ่งอาจก่อความเสียหายให้แก่ผู้ป่วยและบุคคลที่เกี่ยวข้อง จะมีกลไกทางกฎหมายอย่างไรในการคุ้มครองบุคคลที่เกี่ยวข้องในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ผู้วิจัยจึงสนใจทำการศึกษากฎหมายของไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดทาง

การแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ทั้งในสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน เพื่อให้ได้แนวทางการรับมือกับการแพทย์ที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม เพื่อประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เสียหาย แพทย์ พยาบาล นักเทคนิคการแพทย์ หรือสถานพยาบาล ผู้ผลิตและผู้ประกอบการเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม และวิเคราะห์ปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป
3. เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการแก้ไขปัญหามหาหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นการศึกษาเชิงเอกสาร หนังสือ ตำรากฎหมาย บทความทางวิชาการ บทความทางกฎหมาย บทความอื่น ๆ คำพิพากษากฎหมาย รายงานการวิจัย รวมถึงข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางการแพทย์ จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหา

ผลการวิจัย

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป พบว่า

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา มี The Restatement of torts ซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย กฎหมายความรับผิดชอบทางผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายต่อการได้รับบาดเจ็บร่างกายหรือเสียหายทางกายภาพที่เกิดขึ้นจากเครื่องจักร โดยหลักแล้วตามกรอบการรับผิดชอบกฎหมายจะตกอยู่กับ “ผู้ขาย ผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย” โดยไม่คำนึงว่าผลิตภัณฑ์นั้นจะได้ทำงานแล้วหรือไม่ (Frank Griffin, 2021) ซึ่งข้อบกพร่องดังกล่าวสามารถจำแนกได้ ดังนี้

- 1) ข้อบกพร่องในการออกแบบ (Design defect) คือข้อบกพร่องในการออกแบบเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับการใช้หุ่นยนต์ในการผ่าตัดที่พบบ่อย และอาจพบบ่อยในการรักษาพยาบาล

ทางการแพทย์ด้านอื่น ๆ ซึ่งตาม Restatements ระบุว่า “ผลิตภัณฑ์ที่มีข้อบกพร่องในการออกแบบ เมื่อความเสี่ยงที่สามารถคาดการณ์ได้เกี่ยวกับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากผลิตภัณฑ์ สามารถลดลงหรือหลีกเลี่ยงได้ ด้วยการใช้ออกแบบทางเลือกที่สมเหตุสมผล และการไม่นำการออกแบบทางเลือกนั้นมาใช้ ทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่ปลอดภัยตามที่ควรเป็น” ในกรณีของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ มีหลายวิธีที่อาจมีองค์ประกอบของ (1) ความเสี่ยงที่สามารถคาดการณ์ได้ (2) การออกแบบทางเลือกที่เหมาะสม และ (3) ผลิตภัณฑ์ไม่ปลอดภัยตามที่ควรจะเป็น

2) ข้อบกพร่องในการผลิต (Manufacturing Defect) ตามหลักความรับผิดชอบตาม Restatement ที่ว่าสินค้าจะถือว่ามียกข้อบกพร่องในการผลิต เมื่อสินค้าไม่เป็นไปตามแบบแผนที่ได้รับการออกแบบไว้ แม้ว่าจะมีการดูแลและสนับสนุนในกระบวนการเตรียมการและการตลาดของสินค้า ซึ่งโดยปกติแล้วจะใช้หลักความรับผิดชอบแบบเข้มงวด (strict liability) มาบังคับใช้ในการรับผิดชอบ โดยทั่วไปการเรียกร้องความรับผิดชอบแบบเข้มงวด ผู้ที่เป็นโจทก์ต้องแสดงให้เห็นว่า สินค้ามีข้อบกพร่อง และข้อบกพร่องนั้นก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ที่เป็นโจทก์ และข้อบกพร่องนั้นมีอยู่ในเวลาที่สินค้าออกจากควบคุมของผู้ผลิต

3) ข้อบกพร่องจากคำเตือนหรือคำแนะนำ (Failure to Warn) ตามที่ The Second Restatement of Torts มาตรา 402A กล่าวว่า ผลิตภัณฑ์ที่มีข้อบกพร่องเนื่องจากคำแนะนำหรือคำเตือนที่ไม่เพียงพอ เมื่อความเสี่ยงที่คาดว่าจะเกิดความเสียหายโดยผลิตภัณฑ์นั้น สามารถลดหรือหลีกเลี่ยงได้ด้วยคำแนะนำหรือคำเตือนที่เหมาะสมจากผู้ขาย และการขาดของคำแนะนำหรือคำเตือนทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่ปลอดภัยอย่างสมเหตุสมผล ซึ่งบุคคลที่ต้องรับผิดชอบได้แก่ผู้ขายสินค้าในสภาพที่มีความชำรุดบกพร่องในประการที่อาจก่อให้เกิดอันตรายอันไม่สมควรแก่ร่างกายหรือทรัพย์สิน ตามมาตรา 402A ซึ่งมาตราดังกล่าวกำหนดให้บุคคลที่ได้รับความเสียหายสามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ แม้ว่าผู้เสียหายดังกล่าวจะไม่ใช่ว่าผู้ซื้อสินค้าหรือสินค้าดังกล่าวก็ตาม โดยสามารถเรียกค่าเสียหายได้ทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่ว่าตัวเงินและที่จะเกิดขึ้นในอนาคตก็ได้

2. ประเทศอังกฤษ มีกฎหมายความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ของสหภาพยุโรป (Directive 85/374/EEC) ถือเป็นต้นแบบด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้า ซึ่งประเทศต่าง ๆ ในสหภาพยุโรปสามารถนำหลักดังกล่าวไปบัญญัติไว้ในกฎหมายภายในของแต่ละประเทศได้ (อนันต์จันทร์ โอภากร, 2547) ซึ่งเป็นกรอบกฎหมายสำหรับการดำเนินการรับผิดชอบจากผู้ผลิตสำหรับผลิตภัณฑ์ที่มีข้อบกพร่อง โดยอาศัยหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ที่มุ่งพิจารณาถึงความชำรุดบกพร่องของสินค้า และความเสียหายที่เกิดจากความชำรุดบกพร่องของสินค้า โดยมีการกำหนดให้ผู้เสียหาย ต้องสามารถพิสูจน์ถึงความเสียหาย ข้อบกพร่อง และความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุของข้อบกพร่องและความเสียหายให้ปรากฏแก่ศาลได้ ตามมาตรา 4

การศึกษาปัญหากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในประเทศไทย จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

พ.ศ. 2551 ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 และทฤษฎีทฤษฎีปฏิบัติ ผู้วิจัยพบว่า มีปัญหาที่น่าสนใจและจะต้องได้รับการแก้ไขปรับปรุง ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการขาดการรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม เนื่องจากในประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเครื่องมือทางการแพทย์ ที่สามารถนำมาเทียบเคียงกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมได้ คือ พระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ พ.ศ. 2551 ที่มีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการขออนุญาตผลิตหรือนำเข้าเครื่องมือแพทย์ เพื่อควบคุมการนำเข้าหรือผลิตเครื่องมือแพทย์ที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย เพื่อรับรองความปลอดภัยของเครื่องมือแพทย์ก่อนนำไปใช้งาน ตามมาตรา 6 เพื่อให้การใช้เครื่องมือแพทย์เป็นไปอย่างเหมาะสม แต่ไม่ครอบคลุมไปถึงกรณีที่สถานพยาบาลของรัฐและเอกชนซื้อเครื่องมือแพทย์ในประเทศไทย ดังนั้น หากสถานพยาบาลของรัฐหรือเอกชนในประเทศไทย ที่ได้ดำเนินการซื้อเครื่องมือแพทย์ในประเทศไทย การซื้อดังกล่าวย่อมไม่ได้รับการรับรองโดยคณะกรรมการอาหารและยา อันแสดงให้เห็นว่าพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ได้บังคับใช้กับทุกกรณีที่มีการนำเครื่องมือแพทย์ไปใช้ในสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน ประกอบกับกรมสนับสนุนบริการสุขภาพกระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานในการจัดตั้งศูนย์เครื่องมือแพทย์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อให้สถานพยาบาลในประเทศไทยที่ต้องการเข้าร่วมนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวไปปรับใช้ในสถานพยาบาลของตน โดยสถานพยาบาลดังกล่าวจะถูกประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยหากได้ดำเนินการผ่านมาตรฐานก็จะได้รับการรับรองจากกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (กองควบคุมเครื่องมือแพทย์ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข, 2559) ซึ่งถือเป็นการรับรองคุณภาพในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของไทยได้ โดยปัญหาการขาดการรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมในประเทศไทยเกิดขึ้นจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1.1 การไม่มีคำนิยามของคำว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้ในวิชาชีพเวชกรรม อาจเป็นช่องโหว่ทางกฎหมายที่ไม่สามารถตีความถึงเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่นำมาใช้ในสถานพยาบาลได้ อันนำไปสู่การขาดความน่าเชื่อถือจากผู้รับบริการ และอาจเป็นข้อจำกัดทางกฎหมายในการพัฒนาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าว ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้ในวิชาชีพเวชกรรมในประเทศไทยเท่าที่สามารถเทียบเคียงได้ คือ พระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ พ.ศ. 2551 ซึ่งมีการกำหนดถึงนิยามของคำว่าเครื่องมือแพทย์ไว้ ตามมาตรา 4 แต่อย่างไรก็ตาม หากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์อื่น ๆ ที่ไม่สามารถตีความว่าเป็นเครื่องมือแพทย์ตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์นั้นก็อาจจะไม่ได้รับการรับรอง

1.2 กระบวนการขออนุญาตใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมในประเทศไทย ไม่มีบรรทัดฐานและกระบวนการในการขออนุญาตสำหรับโรงพยาบาลของรัฐและโรงพยาบาลเอกชน ที่มีมาตรฐานและวิธีการเดียวกัน เนื่องจากคณะกรรมการอาหารและยาจะควบคุมดูแลเฉพาะกรณีที่โรงพยาบาลของรัฐจะผลิตหรือนำเข้าเครื่องมือทางการแพทย์เข้ามาใช้ในสถานพยาบาลในประเทศไทย

ไทยเท่านั้น โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการตามพระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ พ.ศ. 2551 โดยจะต้องมีหนังสือรับรองประกอบการนำเข้าเครื่องมือแพทย์ และกรณีการจัดตั้งศูนย์เครื่องมือแพทย์ ซึ่งเป็นแนวทางของกรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ที่ใช้เป็นแนวทางในการนำระบบเอกสารไปประยุกต์ใช้ในกระบวนการทำงานของสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน โดยจะมีการประเมินมาตรฐานและรับรองโดยกรมสนับสนุนทางการแพทย์ โดยมีกระบวนการได้รับอนุญาต การรับเข้าเครื่องมือแพทย์ การจัดเก็บเครื่องมือแพทย์ แต่อย่างไรก็ตาม ศูนย์จัดตั้งเครื่องมือแพทย์ อยู่ภายใต้หลักใจสมัครในการจัดตั้งศูนย์เครื่องมือแพทย์ของสถานพยาบาลต่าง ๆ ดังนั้น หากสถานพยาบาลของรัฐหรือเอกชนใด ที่ไม่ได้จัดตั้งศูนย์เครื่องมือแพทย์ สถานพยาบาลดังกล่าวย่อมไม่ได้รับการรับรอง

1.3 การไม่มีหน่วยงานรัฐที่กำกับดูแลการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมในประเทศไทยที่ครอบคลุม เนื่องจากไม่มีการกำกับดูแลหรือกำหนดให้หน่วยงานภาครัฐดูแลการใช้เทคโนโลยีในวิชาชีพเวชกรรมเป็นการเฉพาะ ที่สามารถกำกับดูแลครอบคลุมทุกกรณี และไม่มีข้อกำหนดให้สถานพยาบาลที่ซื้อเครื่องมือแพทย์ในประเทศไทย ต้องขอรับอนุญาตก่อนจึงจะนำเครื่องมือดังกล่าวไปใช้ในวิชาชีพเวชกรรมได้ ส่งผลให้ไม่มีการตรวจสอบมาตรฐานของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าว ว่ามีมาตรฐานและปลอดภัยต่อการใช้งานของผู้ใช้และผู้รับบริการ

2. ปัญหาการไม่มีขอบเขตแห่งความรับผิดชอบและการกำหนดตัวบุคคลที่ต้องรับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมที่ชัดเจน เนื่องจากผู้เสียหายสามารถฟ้องร้องบังคับคดีแก่บุคคลที่เป็นสาเหตุในการเกิดความเสียหาย โดยสามารถฟ้องร้องเป็นความรับผิดชอบทางแพ่ง ความรับผิดชอบทางอาญา ความรับผิดชอบทางปกครอง หรือความรับผิดชอบทางวิชาชีพ โดยขึ้นอยู่กับเจตนาของของผู้เสียหาย โดยความเสียหายที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ อาจเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุด้วยกัน โดยสามารถแบ่งได้ โดยความเสียหายที่เกิดจากตัวแพทย์ก่อนใช้งาน อันอาจเกิดจากผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการหรือบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติความรับผิดชอบต่อความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 หรือเกิดขึ้นภายหลังจากที่มีการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยการควบคุมของบุคลากรทางการแพทย์ จึงส่งผลให้บุคคลที่ต้องรับผิดชอบและขอบเขตของการรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณี อาจแตกต่างกันออกไป โดยไม่มีมาตรฐานในการกำหนดขอบเขตของการรับผิดชอบที่ตายตัว จึงอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อบุคคลที่ต้องรับผิดชอบได้ ซึ่งกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันของประเทศไทย ก็ยังไม่สามารถนำมาปรับใช้แก่กรณีได้ตามสมควรและเป็นธรรมแก่กรณี จึงส่งผลให้บุคคลที่ต้องรับผิดชอบและขอบเขตของการรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นในแต่ละกรณี อาจแตกต่างกันออกไป โดยไม่มีมาตรฐานในการกำหนดขอบเขตของการรับผิดชอบที่ตายตัว จึงอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อบุคคลที่ต้องรับผิดชอบได้

3. ปัญหาการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายที่ไม่เป็นธรรม เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ผู้เสียหายจะต้องมีการไปฟ้องร้องเพื่อบังคับคดีเอาแก่บุคคลซึ่งเป็นสาเหตุ ซึ่งจากที่ผู้ป่วยต้องการไปรักษาพยาบาลให้อาการเจ็บป่วยของตนทุเลา แต่กลับได้รับความเสียหายกลับมา จากการผิดพลาดทางการรักษาหรือเทคนิคของเทคโนโลยีปัญญา

ประดิษฐ์ดังกล่าว และการฟ้องร้องบังคับคดี มีกระบวนการดำเนินการของศาลที่ค่อนข้างใช้ระยะเวลาพอสมควร ทำให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาที่ล่าช้า อีกทั้งในการพิจารณาถึงค่าเสียหายต่อจิตใจ ศาลไทยเองยังไม่ได้ยอมรับเท่าศาลของต่างประเทศ เนื่องจากมีข้อจำกัดอย่างมากในการพิจารณา โดยความเสียหายดังกล่าวต้องเกิดกับผู้เสียหายและผู้เสียหายได้ใช้สิทธิในการเรียกร้องด้วยตนเอง ตามมาตรา 446 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงทำให้ผู้เสียหายอาจไม่ได้รับการเยียวยา ความเสียหายที่สมควรแก่กรณีเท่าที่ควร ประกอบกับระบบกฎหมาย Civil law ของประเทศไทย มีการกำหนดหลักการค่าสินไหมทดแทนความเสียหายโดยเพื่อชดเชยและเยียวยาให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่สภาพเดิม อันข้อจำกัดหนึ่งในการตีความเพื่อพิจารณาถึงความเสียหาย

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของไทย โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของประเทศสหรัฐอเมริกาและสหภาพยุโรป

ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นศึกษาหาแนวทางการแก้ไขปัญหาคำถามความรับผิดชอบทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม และมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาคำถามความรับผิดชอบทางการแพทย์ในการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ดังนี้

1. การรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม เนื่องจากการศึกษากฎหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์วิชาชีพเวชกรรมของต่างประเทศ พบแนวทางการแก้ไขปัญหาคำถามการขาดการรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม โดยต้องมีการรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ดังนี้

- 1.1 กำหนดคำนิยามของคำว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม เนื่องจากการขาดคำนิยามของคำว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ส่งผลกระทบในการพิจารณาว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ใช้ในวิชาชีพเวชกรรม ต้องมาขอรับอนุญาตเพื่อรับรองการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์หรือไม่ อันอาจเป็นช่องโหว่ทางกฎหมายที่ทำให้สถานพยาบาลหลีกเลี่ยงไม่นำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวมาขอรับรอง ซึ่งจากการศึกษา The Artificial Intelligence Act ของสหภาพยุโรป พบว่า มีการกำหนดคำนิยามของคำว่าปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูงไว้ตามมาตรา 6 โดยมีสาระสำคัญว่า ปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและต้องผ่านการประเมินก่อนนำเข้าสู่ตลาดหรือก่อนนำไปใช้งาน เพื่อเป็นการควบคุมเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (The AI Act, 2023) ดังนั้น จึงควรกำหนดให้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย โดยกำหนดให้ผู้ประกอบการหรือผู้ใช้งานต้องดำเนินการต่าง ๆ ให้อยู่ภายใต้กฎหมาย และปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวต้องได้รับการประเมินหรือทดสอบก่อนนำไปใช้งาน เพื่อยืนยันถึงมาตรฐานและความปลอดภัยในการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าว

1.2 กำหนดกระบวนการขออนุญาตรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ให้มีมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งจากการศึกษา The Artificial Intelligence Act ของสหภาพยุโรป พบว่า การขออนุญาตใช้งานปัญญาประดิษฐ์ที่มีความเสี่ยงสูง มีสาระสำคัญคือ 1) ผู้ให้บริการรับรองว่า ปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวมีการปฏิบัติตามข้อกำหนด มีระบบการจัดการคุณภาพเป็นไปตามข้อบังคับ และรับรองว่าปัญญาประดิษฐ์ผ่านกระบวนการประเมินความสอดคล้องก่อนนำไปใช้งานหรือนำเสนอเข้าตลาด และปฏิบัติหน้าที่ในการลงทะเบียน และต้องกำหนดระบบบริหารจัดการคุณภาพที่ใช้ในการยืนยัน การปฏิบัติตามข้อกำหนด ที่จะต้องมีลักษณะเป็นเอกสารในลักษณะที่เป็นระเบียบ นโยบาย ขั้นตอนและ คำแนะนำที่ถูกต้อง 2) ผู้ให้บริการปัญญาประดิษฐ์ต้องให้ปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวผ่านกระบวนการ ประเมินความสอดคล้อง ดังนั้น จึงเห็นควรให้มีกระบวนการขอรับอนุญาตที่มีมาตรฐานอย่างเดียวกันทั้ง ในสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1.2.1 กำหนดบุคคลผู้มีสิทธิขออนุญาต จะต้องเป็นสถานพยาบาลของรัฐหรือเอกชน ที่ต้องการใช้ปัญญาประดิษฐ์ไปใช้งานในวิชาชีพเวชกรรม โดยต้องแสดงถึงเจตนาและวัตถุประสงค์ของ การนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวไปใช้งาน

1.2.2 สถานพยาบาลต้องกำหนดระบบบริหารจัดการคุณภาพ เพื่อยืนยันว่า สถานพยาบาลของตนได้จัดการคุณภาพของปัญญาประดิษฐ์อย่างเป็นระบบ

1.2.3 สถานพยาบาลต้องผ่านการประเมินจากหน่วยงานที่กำกับดูแล เพื่อให้ทราบก่อน มีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ไปใช้งาน ว่าเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวมีมาตรฐาน และปลอดภัยเพียงพอต่อการใช้งานและบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือไม่ เพื่อลดความเสี่ยงที่ไม่คาดคิดในการ ปฏิบัติงานของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าว

1.2.4 กำหนดบทลงโทษ เพื่อป้องกันการไม่ขออนุญาตใช้งานเทคโนโลยีปัญญา ประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม และการหลีกเลี่ยงหรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการขออนุญาต

1.3 กำหนดหน่วยงานที่กำกับดูแลการรับรองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพ เวชกรรมทั้งภาครัฐและเอกชนให้อยู่ภายใต้มาตรฐานเดียวกัน โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1.3.1 หน่วยงานจะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้การกำกับดูแลเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 หน่วยงานมีหน้าที่ในการกำกับดูแลสถานพยาบาลที่มีการใช้งานเทคโนโลยี ปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมทั้งในสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน โดยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ในวิชาชีพเวชกรรมที่สถานพยาบาลดังกล่าวนำไปใช้ต้องได้รับการรับรองหรืออนุญาตจากหน่วยงานที่ กำกับดูแลก่อน

1.3.3 หน่วยงานต้องตรวจสอบความปลอดภัยของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ โดยให้ ผู้ประกอบการในด้านการผลิตเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ รายงานผลขั้นตอนการผลิตเพื่อยืนยันถึงความ

ปลอดภัยของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์และมาตรฐาน ตามข้อกำหนดของหน่วยงานที่กำกับดูแล เพื่อยืนยันต่อหน่วยงานที่กำกับดูแลว่าผู้ประกอบการได้ดำเนินการตามระเบียบและเป็นไปตามมาตรฐาน

1.3.4 หน่วยงานจะต้องมีการประเมินเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ทางการแพทย์ เพื่อให้คำแนะนำการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่มีคุณภาพและก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงในการดูแลสุขภาพ

2. การกำหนดขอบเขตแห่งความรับผิดชอบและการกำหนดตัวบุคคลที่ต้องรับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมที่ชัดเจน เนื่องจากการศึกษากฎหมายและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัญญาประดิษฐ์วิชาชีพเวชกรรมของต่างประเทศ พบแนวทางในการกำหนดขอบเขตแห่งความรับผิดชอบและการกำหนดตัวบุคคลที่ต้องรับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรม ดังนี้

2.1 กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมที่ชัดเจน และจากการศึกษาประเภทของความรับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า มีการแบ่งประเภทความรับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ (The Restatement Of Torts) โดยแบ่งเป็นข้อบกพร่องในการออกแบบ (Design defect) ข้อบกพร่องในการผลิต (Manufacturing Defect) และข้อบกพร่องจากคำเตือนหรือคำแนะนำ (Failure to Warn) โดยความรับผิดชอบจะตกอยู่กับผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการ โดยใช้หลักความรับผิดชอบอย่างเข้มงวด (Frank Griffin, 2021) 2) ทุรเวชปฏิบัติ (Medical Malpractice) ซึ่งความรับผิดชอบจะตกแก่แพทย์หรือผู้ควบคุมหรือครอบครองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการรักษา และ 3) ความรับผิดชอบอื่น ๆ เช่น ความประมาทเลินเล่อของเจ้าของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งอาจเกิดจากกรณีที่มีการดูแลและบำรุงรักษาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่เหมาะสมหรือสมควรแก่กรณี โดยความรับผิดชอบจะตกอยู่กับเจ้าของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ดังนั้น เพื่อเพิ่มการหลีกเลี่ยงในการโต้แย้งความรับผิดชอบของบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมในประเทศไทย และเพื่อสะดวกในการพิจารณาถึงบุคคลที่ต้องรับผิดชอบจากความเสียหายได้อย่างเหมาะสม โดยมีการแบ่งประเภท 3 ประเภทดังนี้

2.1.1 ความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากผลิตภัณฑ์ โดยเห็นควรเพิ่มประเภทของความบกพร่องอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายจากการใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ เพื่อความสะดวกในการพิจารณาถึงตัวบุคคลที่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายได้อย่างเหมาะสม

2.1.2 กรณีความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากทุรเวชปฏิบัติที่มีการนำบทบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างกันมาแยกพิจารณาตามแพทย์ที่ปฏิบัติงานในสถานพยาบาลของรัฐหรือเอกชน ควรมีการพิจารณาความรับผิดชอบจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมทั้งในสถานพยาบาลของรัฐและเอกชนให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน

2.1.3 กำหนดเหตุแห่งความเสียหายที่เกิดขึ้นจากกรณีอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีการกำหนดไว้ เช่น ความประมาทเลินเล่อของเจ้าของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ ซึ่งอาจเกิดจากกรณีที่มีการดูแล

บำรุงรักษาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่เหมาะสมหรือสมควรแก่กรณี เพื่อป้องกันการลึกลงหรือโต้แย้งความผิดของบุคคลผู้เป็นสาเหตุแห่งความเสียหายได้

2.2 กำหนดตัวบุคคลที่ต้องรับผิดชอบที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของประเทศไทยชัดเจน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายที่เกิดจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ก่อให้เกิดความเสียหายโต้แย้งการรับผิดชอบ จึงเห็นควรให้เพิ่มความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยแบ่งประเภทของความรับผิดชอบต่อผลิตภัณฑ์เป็น 3 ประเภท คือ ข้อบกพร่องในการออกแบบข้อบกพร่องในการผลิตและข้อบกพร่องจากคำเตือนหรือคำแนะนำ และกำหนดประเภทของความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากการไม่ดูแลบำรุงรักษาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ดังกล่าวให้เหมาะสม ซึ่งสถานพยาบาลต้องรับผิดชอบ อาจทำให้เกิดการปฏิเสธความรับผิดชอบของสถานพยาบาลดังกล่าวได้ อีกทั้งกฎหมายที่บังคับใช้ภายในประเทศ ไทย ก็ไม่ใช่นโยบายที่สามารถระบุถึงความรับผิดชอบของบุคคลจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมได้โดยตรง และไม่สามารถปรับใช้กับความผิดที่เกิดจากปัญญาประดิษฐ์ที่เป็นทรัพย์สินได้ ดังนั้น จึงต้องมีการกำหนดความรับผิดชอบที่เกิดขึ้นจากการไม่บำรุงและดูแลรักษาเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ทางการแพทย์ เพื่อป้องกันการกำหนดตัวบุคคลที่ต้องรับผิดชอบในลักษณะดังกล่าวในอนาคต อีกทั้งความรับผิดชอบทางวิชาชีพทางการแพทย์ของประเทศไทย มีการนำบทบัญญัติที่นำมาปรับใช้ต่อการรับผิดชอบที่แตกต่างกัน โดยแบ่งการพิจารณา ดังนี้ ความเสียหายเกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ในสถานพยาบาลของรัฐ จะต้องนำพระราชบัญญัติความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาใช้บังคับ แต่ความเสียหายจากการปฏิบัติหน้าที่ในสถานพยาบาลของเอกชน นำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาพิจารณา ซึ่งบทกฎหมายทั้งสองมีความแตกต่างกันอย่างมาก จึงถือเป็นช่องว่างที่แตกต่างในการบังคับใช้กฎหมาย ดังนั้น จึงควรกำหนดกระบวนการของความรับผิดชอบทางการแพทย์ให้มีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งกับตัวบุคคลที่เสียหายและผู้กระทำผิดด้วย

3. การเยียวยาความเสียหาย ที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของประเทศไทย คือหลักสำคัญหนึ่งประการที่จะต้องมีการการเยียวยาความเสียหายที่เป็นธรรมต่อผู้เสียหายมากที่สุด เนื่องจากผู้เสียหายต้องมีการฟ้องร้องบังคับคดีต่อศาล ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาที่ล่าช้า ส่งผลให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาที่ล่าช้า และการเยียวยาความเสียหายของไทย ไม่มีการกำหนดการพิจารณาที่ตายตัวเสมอไป อย่างที่ทราบกันดีว่าค่าเสียหายต่อจิตใจ ศาลไทยไม่ค่อยยอมรับในการพิจารณาให้ค่าเสียหายดังกล่าวแก่ผู้เสียหาย โดยขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาล ไม่เหมือนกับศาลของประเทศอเมริกา และจากการศึกษา “The Restatement Of Tort” ของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า กฎหมายดังกล่าวกำหนดว่าบุคคลที่ได้รับความเสียหายสามารถฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายได้ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ผู้ซื้อหรือใช้สินค้าก็ตาม และให้สิทธิในการเรียกค่าเสียหายที่เป็นตัวเงินและไม่ใช้ตัวเงิน และสิทธิค่าสินไหมทดแทนสำหรับกรณีเกิดความทุกข์ทรมานจากการสูญเสียบุคคลในครอบครัว (Loss of Consortium) และคณะลูกขุน สามารถกำหนดค่าสินไหมทดแทนเชิงลงโทษได้ หากผู้ผลิตรู้ว่าสินค้ามีความชำรุดบกพร่องและอาจก่อให้เกิดอันตราย (มานิตย์ จุมปา, 2554) ดังนั้น จึงต้องมีการลดข้อจำกัดในการพิจารณาถึงค่าเสียหาย

ต่อจิตใจ โดยควรแก้ไขให้ผู้เสียหายหรือบุคคลผู้มีสิทธิสามารถเรียกร้องค่าเสียหายดังกล่าวแทนผู้เสียหายได้อีกทั้ง ควรมีการเพิ่มมาตรการการเยียวยาความเสียหาย โดยสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนสำหรับ Loss of Consortium และค่าสินไหมทดแทนเชิงลงโทษ และควรแก้ไขหลักการชดเชยความเสียหายโดยไม่ต้องพิสูจน์ให้ใช้บังคับกับสถานพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชน มิใช่ถูกจำกัดอยู่เพียงแค่ผู้รับบริการที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกันตนต่อสำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติ เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาที่เป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาปัญหาความรับผิดชอบทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมสรุปได้ว่า ในประเทศไทยมีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาใช้งานในวิชาชีพเวชกรรมแล้วตามสถานพยาบาลต่าง ๆ ทั้งในส่วนของรัฐและเอกชน แต่กฎหมายที่มีอยู่ในประเทศไทย อันได้แก่พระราชบัญญัติเครื่องมือแพทย์ พ.ศ. 2551 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 หรือพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ก็ยังไม่สามารถนำมาปรับใช้ในกรณีที่มีความเสียหายจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ได้อย่างเป็นธรรมเท่าที่ควร และจากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางการแพทย์จากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของต่างประเทศพบว่า ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย โดยมีการจำแนกข้อบกพร่องของสินค้านี้ว่า อันเป็นประโยชน์ต่อการนำมากำหนดตัวผู้รับผิดชอบจากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในวิชาชีพเวชกรรมของประเทศไทยได้

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

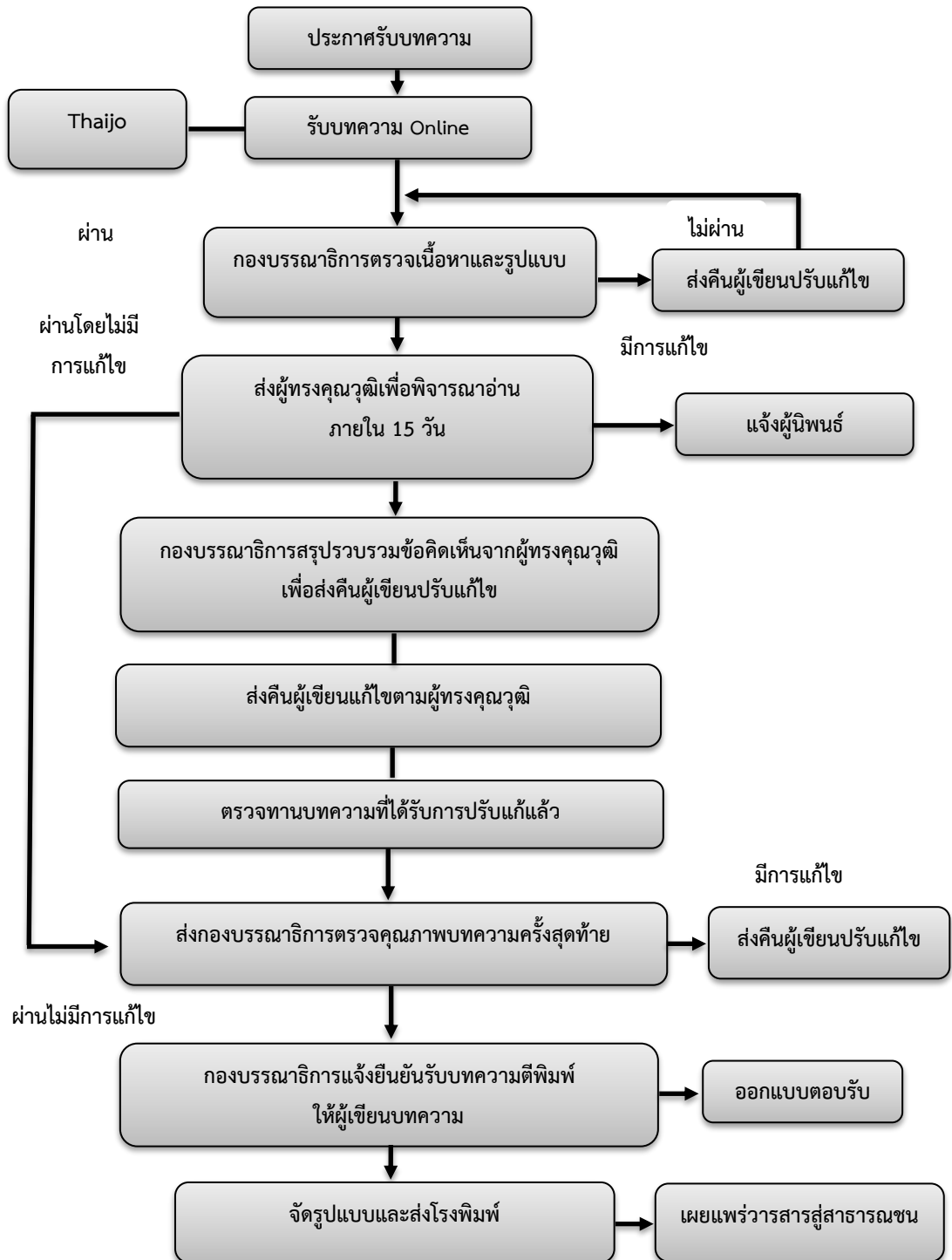
1. ควรนำวิธีการจำแนกข้อบกพร่องของสินค้าที่ไม่ปลอดภัย อันได้แก่ ข้อบกพร่องในการออกแบบ ข้อบกพร่องในการผลิตและข้อบกพร่องจากคำเตือนมาปรับใช้กับกรณีการเกิดความเสียหายจากการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในประเทศไทย

2. ประเทศไทยควรกำหนดหน่วยงานภาครัฐที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทั้งในด้านเทคโนโลยีและทางการแพทย์ ในการกำกับดูแลสถานพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชนที่มีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ไปใช้งานในวิชาชีพเวชกรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการกำกับดูแลอย่างสูงสุด

เอกสารอ้างอิง

- กรุงเทพธุรกิจ. (2565). “หุ่นยนต์ผ่าตัด” ตัวช่วยแพทย์ เพิ่มประสิทธิภาพรักษา. เรียกใช้เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://www.bangkokbiznews.com/social/990958>.
- กองควบคุมเครื่องมือแพทย์ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข. (2559). คู่มือการขอหนังสือรับรองประกอบกรนำเข้าเครื่องมือแพทย์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ อักษรกราฟฟิคแอนด์ดีไซน์.
- มานิตย์ จุมปา. (2554). คำอธิบายกฎหมายความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์. (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์). การใช้หุ่นยนต์ช่วยผ่าตัด (Robotic Surgery). เรียกใช้เมื่อ 17 มีนาคม 2566 จาก <https://www.bumrungrad.com/th/treatments/robotic-surgery>.
- วารสาร สามโกเศศ. (2561). หุ่นยนต์ผ่าตัด. เรียกใช้เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2566, จาก <https://thaipublica.org/2018/03/varakorn-245/>.
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2564). ปัญหาประติษฐ์ในการให้บริการของภาครัฐ. เรียกใช้เมื่อ 7 สิงหาคม 2566 จาก <https://shorturl.asia/ZiFPH>.
- อนันต์จันทร์ โอภากร. (2547). กฎหมายว่าด้วยความรับผิดชอบเพื่อความปลอดภัยอันเกิดขึ้นจากสินค้าที่ขาดความปลอดภัย. กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อนุศักดิ์ เยี่ยงพฤกษาวลัย. (2561). ความเชี่ยวชาญและใส่ใจของทีมคุณหมอประจำศูนย์หุ่นยนต์ช่วยผ่าตัดบำรุงราษฎร์. เรียกใช้เมื่อ 7 กุมภาพันธ์ 2566 จาก <https://shorturl.asia/FUHfV>.
- BBC News. (2015). *Robotic surgery linked to 144 deaths in the US*. Retrieved August 1, 2023 from <https://www.bbc.com/news/technology-33609495>.
- Frank Griffin. (2021). Artificial Intelligence and Liability in Health care. *Health Matrix: The Journal of law-Medicine*, 1(31), 95-102.
- The AI Act. (2021). *The Act*. Retrieved August 1, 2023 from <https://shorturl.asia/QHVPz>.

ขั้นตอนการดำเนินงานวารสารศึกษิตาลัย

คำแนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

1. ประเภทของบทความที่ตีพิมพ์ในวารสารศึกษิตาลัย

1.1 บทความวิชาการ ได้แก่ งานเขียนทางวิชาการในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่มีการรวบรวมข้อมูล ความคิดเห็น ข้อยุติ ข้อเสนอแนะและประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นระบบ โดยผู้เขียนค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ เป็นต้น แล้ววิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผล

1.2 บทความวิจัย (Research article) ได้แก่ บทความที่นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าใหม่ ๆ ทั้งในด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติ เป็นการนำเสนอปัญหาที่ผู้เขียนได้ศึกษาหรือประเด็นที่ต้องการคำตอบ มีการกำหนดกรอบแนวคิด การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งสรุปปัญหาอย่างชัดเจน อันเป็นการสร้างฐานความรู้ที่มีคุณค่าทางวิชาการ ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใด ๆ มาก่อน

2. การจัดเตรียมบทความ

วารสารศึกษิตาลัย ได้กำหนดการเตรียมต้นฉบับไว้ ดังนี้

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 12 – 14 หน้ากระดาษ A4 (รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ TH SarabunPSK ตั้งค่าหน้ากระดาษขอบบน 3.81 ซม. ขอบล่าง 2.54 ซม. ขอบซ้าย 2.54 ซม. ขอบขวา 1.5 ซม. กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัด พร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนา เช่น ตาราง 1 หรือ Table 1 และ รูป 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้ โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้หน้าแรกตรงกลาง

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุสังกัดหรือหน่วยงาน และ E-mail พิมพ์ด้วยตัวอักษรปกติอยู่ใต้ชื่อเรื่อง โดยเรียงมาทางด้านขวา

4) มีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 300 คำต่อบทคัดย่อ

- 5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจาก หัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร พิมพ์ตัวที่ 6 และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ ควรเว้นระยะพิมพ์ เพิ่มอีก 0.5 ช่วงบรรทัด
- 7) การใช้ตัวเลขคำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)
- 8) ส่งบทความต้นฉบับที่ E-mail : Sjmcunk@gmail.com

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract) เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป มีความกะทัดรัด และสั้น
- 2) บทนำ (Introduction) ระบุความสำคัญของปัญหาการวิจัยกรอบแนวคิดและระบุวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ระบุแบบแผนการวิจัยการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) ผลการวิจัย (Results) เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน
- 5) สรุป (Conclusion) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป
- 6) ข้อเสนอแนะ (Suggestion) หมายถึง ประเด็นที่ผู้วิจัย เสนอแนะขึ้นมาจากผลการวิจัย หรือข้อค้นพบจากการวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อให้ข้อมูล คำแนะนำแนวทาง หรือวิธีการใด ๆ แก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำ ข้อเสนอแนะไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนา การปรับปรุง การเปลี่ยนแปลง หรือเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน หรือการบริหารจัดการ เป็นต้น
- 7) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการที่มีการอ้างอิงไว้ในเนื้อเรื่องเท่านั้น ใช้การอ้างอิงแบบ APA

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference) การอ้างอิงในเนื้อเรื่องใช้ระบบ APA

3. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาอ้างอิงควรได้มาจากแหล่งที่มีการตีพิมพ์ชัดเจน อาจเป็นวารสาร หนังสือหรือข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ ผู้เขียนบทความต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารอ้างอิงทั้งหมดก่อนส่งต้นฉบับ ผู้เขียนบทความควรตรวจสอบถึงความถูกต้องของการอ้างอิงเอกสารเพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อเพื่อพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้ถูกต้อง

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่ม ใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน และปีที่พิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง โดยการกรอกข้อมูลอ้างอิงในฟังก์ชันการอ้างอิง ของโปรแกรม Microsoft Word 2010 เป็นต้นไป เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

- 1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า มาด้วย ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนี้” (ส.น. 16/35/75) เป็นต้น
- 2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (สมภาร พรหมทา, 2555)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างอิงของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2550)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างอิงของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุทิตย์ อาภากรโและคณะ, 2558)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา. //สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อหนังสือ. //(ครั้งที่พิมพ์). //สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาทวี มหาปัญญา. (2557). *ดุลยภาพชีวิตเชิงพุทธ เพื่อความมีอายุยืน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.

(3) บทความในหนังสือ

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง// (เลขหน้าที่อ้าง).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สมพร รุ่งเรืองกลกิจ. (2553). พระพุทธศาสนากับงานสุขภาพจิต. ใน พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (บรรณาธิการ). *พระพุทธศาสนากับการฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์โลก*. (หน้า 3-20). กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

(4) บทความจากวารสาร

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่(ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

บรรจบ บรรณรุจิ. (2557). พระวัคกลีในคัมภีร์บาลี : จุดเชื่อมโยงที่ยังไม่พบ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 10(2), 25-44.

(5) บทความในสารานุกรม

รูปแบบ : ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่อ้าง, หน้าเลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ปรีชา พินทอง. (2532). คละ้า. ใน *สารานุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ*, (หน้า 173). อุบลราชธานี : ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// **ชื่อหนังสือพิมพ์**,/เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

เปรียญ 10. (22 พฤษภาคม 2562). เหลียวหลังแลหน้ามหาจุฬาฯ ทางเลือกสำหรับคนชนบท. **เดลินิวส์**, น. 5.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พระมหาประหยัด ปญญาโร (สุนนท์). (2542). จริยธรรมในลำกลอน. ใน **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉมและคณะ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กระบวนการเปลี่ยนแปลง “เส้นทางบุญ” สู่ “เส้นทางธรรม”. ใน **รายงานการวิจัย**. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช).

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

โกเมทร์ อ่อนนุช. (5 พ.ย. 2560). ความเชื่อเรื่องนาคในพระพุทธศาสนา. (นางสาวเจนจิรา พุ่มแก้ว, ผู้สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2562). *สิ่งแรกในพระพุทธศาสนา* (4). เรียกใช้เมื่อ 18 พฤษภาคม 2562
จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_193297

(10) ราชกิจจานุเบกษา**รูปแบบ:**

ชื่อกฎหมาย. //(ปีที่พิมพ์). //ชื่อเรื่อง (ถ้ามี). //ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก
หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของ
โครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์
วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม.
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500*.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2547). *จาริกบุญ-จาริกธรรม*. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สว
จำกัด.

ประพันธ์ ศุภสร. (2554). อัมมสันตติ: วิธีการตอบปัญหาเรื่องกรรมกับอนัตตาของพระนาคเสน.
วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 7(1), 54-61.

สมภาร พรหมทา. (2534). อดีตตากับนัตติตาในพุทธปรัชญาเถรวาท. ใน *ดุชนินพนธ์อักษรศาสตร์ดุชนิ
บัณฑิต ภาควิชาปรัชญา*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา พิณทอง. (2532). คอล่า. ใน *สารนุกรมภาษาอีสาน-ไทย-อังกฤษ*, (หน้า 173). อุบลราชธานี:
ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สมมาปญโญ). (2555). *การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษาคเนย์เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ*. เรียกใช้เมื่อ 4 กันยายน 2556 จาก <https://is.gd/zOr2aQ>
- Boo Elizabeth. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Vol. 1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.
- Kiarash, A. (2007). Human Dignity in Islamic Bioethics. *The Iranian Journal of Allergy*, 6 (5), 25-28.

4. เจื่อนไขของบรรณาธิการ

เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิตรวจประเมินบทความแล้ว มีความเห็นให้แก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ หากรายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยนั้น ไม่ตรงกับแนวทางของวารสารปัญญาปณิธาน หรือไม่ผ่านการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิหรือเชี่ยวชาญ เมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว ผู้นิพนธ์บทความจะได้รับลิงก์วารสาร ฉบับที่น่าบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความ

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้เขียนบทความ (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุล ผู้สนับสนุนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (ไม่เกิน 300 คำ)

(16 pt) วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด).....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt) ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า) (16 pt)

1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างอิงนโยบาย กฎหมาย หรือ แนวคิดทฤษฎีมารองรับ).....
2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ).....
3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา.....
4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ..

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

- 1.....(16 pt).....
- 2.....(16 pt).....
- 3.....(16 pt).....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล.....

.....

.....

.....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

.....

.....

.....

อภิปรายผล (18pt)

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

.....

.....

องค์ความรู้ใหม่ (18pt) (ถ้ามี)

(16 pt) ระบุงค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18pt)

(16pt) สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความพร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย และการนำผลการวิจัยไปใช้ รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง : (18 pt) อ้างอิงแบบ APA

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความ วิชาการ

ชื่อบทความ(ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ(อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนบทความ(ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้สนับสนุนบทความ (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด(อังกฤษ) (12 pt)

E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt) อ้างอิงแบบ APA

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

.....(16 pt).....

.....

แบบฟอร์มนำส่งบทความเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารศึกษิตาลัย
วัดศรีสมังคล์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย

1. ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาไทย).....

ชื่อ-ฉายา-นามสกุลของผู้นิพนธ์บทความ

(ภาษาอังกฤษ).....

ตำแหน่ง :

() อาจารย์ มหาวิทยาลัย.....() บุคคลทั่วไป

() นิสิต/นักศึกษา มหาวิทยาลัย.....

ระดับ ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก

ประเภทบทความ () บทความวิจัย () บทความวิชาการ () อื่น

(ภาษาไทย).....

(ภาษาอังกฤษ).....

2. สถานที่ติดต่อผู้นิพนธ์บทความ

ที่อยู่ติดต่อสะดวกที่สุด.....

.....โทรศัพท์.....E-mail.....

เมื่อคณะกรรมการของวารสารพิจารณาแล้ว มีมติให้แก้ไขปรับปรุงบทความ ข้าพเจ้ามีความยินดียอมรับไปแก้ไขตามมติดังกล่าวนี้ และข้าพเจ้าขอรับรองว่า บทความนี้ไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และได้คัดลอกหรือดัดแปลงมาจากของผู้ใดทั้งสิ้น

ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้ชำระค่าธรรมเนียมขอตีพิมพ์บทความลงในวารสารศึกษิตาลัย ตามอัตราที่ได้กำหนดไว้แล้ว

ลงชื่อ.....

(.....)

ผู้นิพนธ์บทความ

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ : กรุณาส่งแบบฟอร์มไปที่ สำนักงานวารสารศึกษิตาลัย วัดศรีสมังคล์ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย หรือที่ E-mail: Sjmckunk@gmail.com